

Nr. 46 · Marts 2024 · 24. årgang

Pilgrimmen

Vandring på Camino Barcelona

Foto: Rikke Ærtebjerg

PILGRIMMEN udgives af
Foreningen af Danske
Santiagopilgrimme

Redaktion

Ansvarshavende redaktør:

Rikke Ærtebjerg

Pilgrimshuset Albergue Ballerup

Præstevænget 10,

2750 Ballerup

Mobil: 6155 6309

redaktionen@santiagopilgrimme.dk

Henrik Friediger

henrikfriediger@gmail.com

Henrik Tarp

henriktarp1@gmail.com

Peter Glunz

peter@glunz.dk

Niels Henrik Lieberkind

nh.lieberkind@gmail.com

**Alle tidligere numre på nær de
seneste to findes som PDF filer
på hjemmesiden!**

Enhver udnyttelse af bladets tekster er forbudt i henhold til loven. Undtaget herfra er korte uddrag af artikler til brug for anmeldelse samt til omtale, der fremmer foreningens formål. Samtykke til at kopiere bladets tekster i øvrigt kan fremskaffes gennem bladets redaktion. Copyright tilhører forfatterne ligeledes med fotos, der, hvis ikke andet er angivet, er taget af og tilhører forfatterne.

Foreningen af

Danske Santiagopilgrimme

c/o Sekretariatet, daglig leder:

John Stævnegaard

Blåbærvej 22, 4873 Væggerløse

Mobil: 5354 1019

Mail: sekretariat@santiagopilgrimme.dk

MobilePay: nr. 77429

Jyske Bank: 5069-133 20 63

www.santiagopilgrimme.dk

Bestyrelse:

Carsten Maegaard, Herning

Formand, mobil: 6169 7273

Rikke Ærtebjerg, Ballerup

Næstformand, mobil: 6155 6309

Hanna Vestenaa, Kalundborg

Kasserer, mobil 5164 6956

Tone Kirkeby, Farum

Bestyrelsesmedlem, mobil: 2398 5502

Bøje Pedersen, Farum

Bestyrelsesmedlem, mobil 4119 3410

Jeanette Hounsgaard, Middelfart

Bestyrelsesmedlem, mobil 2137 4293

Tove Kristensen, Skødstrup

Bestyrelsesmedlem, mobil: 2328 8699

Suppleanter: Jane Hvas og

Niels Christian Junker-Poulsen

John Stævnegaard, Væggerløse

Webredaktør, mobil 5354 1019

Bøje Pedersen, Allerød

facebook-redaktør, mobil 4119 3410

ISSN 1603-2365 - Online: 2794-655X

Pilgrimmen afleveres til Nationalbibliografien

Opsætning og layout:

Peter Glunz, Køge, tlf.: 2040 1131

Tryk: Vestergaards Bogtrykkeri

Side: Indhold:

2	Kolofon
3	Indholdsfortegnelse
4 - 5	Vand på min mølle af Rikke Ærtebjerg
6 - 7	Nytårshilsen ved indgangen til 2024 af Carsten Maegaard
8 - 10	På studietur til Caminoen af Martin Fogh-Nielsen og Pia Boe Runge
11 - 13	Camino On Wheels – 46 ben, 3 hjul af Jonas Dreie
14 - 22	O Camiño do Monxe – ad munkenes vej af Henrik Friediger
23 - 32	Camino de Madrid af Carsten Maegaard
33 - 35	Buen Camino af John Stævngaard
36 - 40	Camino de Barcelona af Rikke Ærtebjerg
41 - 49	Camino del Norte, I. del af Tina Kemp
50 - 57	Camino San Salvador – Seks dage ... af Tove Kristensen
58 - 59	Nyt dansk albergue på Camino Francés af Carsten Maegaard
60 - 61	Observationer på Caminoen af Hanna Vestenaa
62 - 64	Pilgrim på Læsø af Jane Hvas
65 - 66	Cruz de Ferro på Hærvejen af Marie Lau Florin
67 - 68	Vandring fra Odense til Lund af Calle Ahlström
69 - 72	Vandringen Odense – Lund af Tone Kirkeby
73	Indvielse af Santiago- /Jacobsvägen i Lund af Tone Kirkeby
74	Hospitaleros i Danmark af Grethe Dyrby
75	Middelfart Kirke af Jeanette Hounsgaard
76 - 77	Nyt fra foreningens stigrupper af Jeanette Hounsgaard
78 - 81	Verdensmøde i Santiago af Rikke Ærtebjerg
82 - 89	Om at vandre Caminoen af Niels Christian Junker-Poulsen
89	FOTOKONKURRENCE
90 - 92	Camino – Livskrisens medicin og vejen af Hristina Jensen
93	Boganmeldelse: Tanker til året – en refleksionsbog...
94	Boganmeldelse: Paulus Trip af Poul Joachim Stender
95	Boganmeldelse: På pilgrimsfærd af Martin Wangsgaard Jürgensen
96	Boganmeldelse: Danmarks smukkeste vandrerruter af Gunhild Riske
97	25 år af Hanna Vestenaa
98	ADRIA CAMINO FESTIVAL
99	Jubilæumsvandring 2024 af Jeanette Hounsgaard

Vand på min mølle

af Rikke Ærtebjerg

Nu er vi gået ind i marts, foråret nærmer sig og vi kan begynde at planlægge, hvor vi skal vandre næste gang. For mit vedkommende bliver det Camino Portugues, som har stået på ønskelisten i flere år, så påsen – og lidt til – vil blive brugt på at vandre de ca. 250 km fra Porto til Santiago.

Personligt synes jeg, at det er rart at bruge de lange, mørke vinteraftener på at læse bøger om vandring, måske som en del af planlægningen af sommerens aktiviteter, og samtidig skal der også være plads til at være spontan. Så selvom jeg bruger syv feriedage på den Camino, har jeg stadig tre uger tilbage, som jeg spontant kan bruge andre steder. Der er masser af inspiration at hente her i bladet, og når jeg læser de artikler, vi får tilsendt, og taler med de mange andre foreninger, vi har i vores netværk, kan jeg se, at jeg heller ikke efter Camino Portugues er færdig med at gå – der er masser af Caminoer, der venter på at blive betrådt. Bøger med inspiration, og netværk er vand på min mølle.

Og med hensyn til netværk: som man kan læse andetsteds i bladet, deltog to af bestyrelsens medlemmer i oktober i en konference i Santiago de Compostela, arrangeret af en af de større spanske pilgrims-sammen slutninger, FEAACS (Federación Española de Asociaciones de Amigos del Camino de Santiago). Det medførte mange flere kontakter til pilgrimsforeninger i hele verden, og vi planlægger at holde kontakten med dem og udveksle informationer om vores respektive lande og pilgrimsruter. Det skal naturligvis også komme medlemmerne til gode, så hvis du går og tumler med planlægningen af en vandring i et bestemt land,

så kontakt os – det kan være, at vi 'kender nogen' fra en pilgrimsforening dér, hvor du gerne vil hen, og kan formidle kontakten.

Vores forening får – heldigvis – mange bøger til anmeldelse. Nogle gange er det vores medlemmer, der gør os opmærksom på, at der er kommet en ny bog, der kunne være interessant for læserne af dette blad, – og bliv endelig ved med det! – andre gange er det et forlag, der helt af sig selv sender en ny bog om vandring, forfattere sender gerne deres udgivelser, når de handler om vandring og/eller Caminoen, og vi spotter selv nogle gange, at der er kommet noget spændende, og beder forlagene om at sende anmeldereksemplarer – hvilket de er meget flinke til.

I den forbindelse har vi fået Politikens 'Turen går til – Danmarks smukkeste vandreruter', og uden at denne klumme skal udvikle sig til en boganmeldelse (den kommer bag i bladet, se side 96), kan jeg kun sige, at der står mange interessante ting i den, ud over alle de vandreruter, den anbefaler. Bl.a. er der et afsnit, 'Historie', som jeg fandt meget interessant.

Her fremgår det f.eks., at der i 1800-tallet stort set ikke var noget skov tilbage i Danmark. Kun 2-4% af landet var dækket, (mod 14-15% i dag) og det var der heldigvis fremsynede mennesker, der besluttede at gøre noget ved.

I 1805 udstedte Christian den 7. (1749-1808) 'Fredskovsforordningen' for private skove, der blev udpeget til at være skove til evig tid, og via 'Forordning, angaaende de Kongelige Skove og Tørvemoser udi Danmark'

i 1781, beordrede skoven genrejst. Statens skove udgør i dag knap 3% af landets areal og omkring 20% af Danmarks samlede skovareal. Indsatsen med skovplantning for over 200 år siden betød, at der blev plantet millioner af træer, bl.a. i Almindingen på Bornholm, i Mols Bjerger, og mange andre steder, hvor der i dag også er smukke vandruter til glæde for os alle.

Og apropos bøger, så kom jeg i december på min årlige julevandring op og ned ad Strøget til at gå ind i et antikvariat. Jeg skulle bare kigge lidt... Et bord reklamerede med 10 kr. pr. bog, så jeg måtte lige se, om der var noget interessant... Det var der! Hele to! En bog af norsk/danske Sigrid Undset ved navn *'Kirken, klosteret og pilgrimsfærden'* og så faldt jeg over en engelsk bog om Dronning Isabella, dronning af Castilien, som i 1469 giftede sig med Kong Ferdinand, konge af Aragonien. Den union af kongedømmer startede samlingen af det, der i dag udgør Spanien.

Bogen er interessant for en pilgrim/læsehest som mig, fordi kong Ferdinand og dronning Isabella i Santiago i 1499 grundlagde Det kongelige Hospits, der skulle tjene som et sted, hvor de utallige pilgrimme, der strømmede til fra alle hjørner af Europa, kunne komme til kræfter, nemlig det luksushotel, (Parador), der i dag ligger på Plaza del Obradoiro og lyder navnet Hotel Reyes Católicos – angiveligt det ældste hotel i verden.

Så heldig var jeg at finde tidlige julegaver til mig selv. Når bladet ligger i dine hænder, har jeg forhåbentlig også haft tid til at læse dem. Der er andre end mig, der har fået inspiration ved at læse bøger om vandring – og nogen, der har skrevet bøger! Der er to artikler i dette nummer, der på fornem vis holder sig til temaet.

Som altid bringer bladet inspiration til vandringer, stof til eftertanke og nyt fra foreningen. De store byer i Spanien har Caminoer opkaldt efter sig, og der er lidt om vandring på hele to, nemlig Madrid og Barcelona, Camino San Salvador binder på en måde Camino Francés og Camino del Norte sammen, også her i bladet med et par artikler, lige som der er artikler om en vandring fra Odense til Lund i anledning af byens 900-års jubilæum, og så er der nyt fra stigrupperne, der gør et stort og fantastisk arbejde med at vedligeholde afmærkningerne på Den Danske Pilgrimsrute. Plus det løse.

Lige om lidt holder vi 25-års jubilæum, den 9. og 10. november (se mere andetsteds i bladet). 25 år er flot for en forening, der er så specialiseret som vores, men vi trives stadig og mærker fremgang, båret både af vores alder og erfaring, men også af, at interessen for Camino de Santiago og det at vandre aldrig har været større. Vi satser på at holde mindst 25 år mere, og glæder os til at fejre jubilæet med jer.

Buen Camino.

Nytårshilsen ved indgangen til 2024

af Carsten Maegaard

Jeg glæder mig fordi:

- Vores aktive medlemmer arrangerer regelmæssige vandringer og Camino Caféeer rundt i landet
- Vi har organisatorisk opgraderet vedligeholdelsen af de tre store pilgrimsruter i Danmark, så der nu er tovholdere og hjælpere i alle regioner
- Vi deltog som udstiller i den spændende Pilgrims-udstillingsmesse i Skt. Jacobs Kirke i Hamburg den 17. februar
- Vi får lagt flere messing-muslingskaller ned ved kirker på pilgrimsruten i hele landet
- Vi bliver måske medlem af en ny europæisk pilgrimsorganisation
- Vi er i foreningens 25. år
- Vi arrangerer jubilæumsvandringer med start tre steder
- Vi skal til et brag af en 25-års jubilæumsfest den 9.-10. november

Pilgrimsmessen foregik i selve Skt. Jacobs Kirke midt i Hamburg. Der var stande i sideskibene fra en masse pilgrimsforeninger fra Tyskland, Schweiz, Østrig, Holland, Norge, Sverige og Danmark. Her kunne man finde inspiration til vandringer mod syd og nord. Der var også foredrag, workshops, boghandel og café.

Vi melder måske foreningen ind i en ny europæisk pilgrimsforening, bl.a. fordi vi som pilgrimsvandrere i Spanien, og andre lande for ofte må gå på befærdede landevejsstrækninger og ikke på naturstier. Myndighederne bryster sig ellers af at være "Verdenskulturarv". Dét, og andre udfordringer som pilgrimmen møder, kan vi gennem en fælles forening øve større pres på myndighederne for at forbedre.

I det forgangne år lagde vi ud med en hel række Camino Caféeer og vandringer i hele landet for at skabe mere opmærksomhed om de hjemlige aktiviteter.

Der blev i løbet af året også gennemført flerdags-Caminovandringer på Den Danske Pilgrimsrute, bl.a. en vandring fra Odense til Lunds Domkirke, der fyldte 900 år, med deltagere fra Sverige og Danmark. Ved domkirken blev der lagt en messing-muslingskål med hilsen fra Danmark.

Flere medlemmer har været hospitaleros på Hærvejsherberger, som på dén måde har fået værdifuld hjælp i det daglige. Det vil vi arbejde på at lokke flere til.

I november deltog to repræsentanter i "Den 2. Internationale Konference for Pilgrimsforeninger" i Santiago. Der deltog ca. 300 personer fra 34 lande i en række foredrag og rundbordssamtaler i tre dage. Der blev selvfølgelig også knyttet gode kontakter i korridorerne og ved måltiderne.

Foreningen

Vi har stadig tæt kontakt med Albergue Siervas de Maria i Astorga, hvor der har været et dusin danske frivillige hospitaleros, i gennemsnit i 14 dage. Det er en stor og god oplevelse at arbejde der, modtage pilgrimme og lære den 2.000 år gamle by at kende, kan jeg af egen erfaring sige. Prøv selv!

Selvom jeg stopper som formand, vil jeg gerne fortsat deltage i bestyrelsens arbejde, hvis I da vælger mig. Jeg må lidt ned i omdrejninger, da jeg også er medlem af Arkitektforeningens ledelse i Vest, har en (mindre) tegnestue, skriver artikler og boganmeldelser, nyder at læse skønlitteratur, ror havkajak, vandrer Caminoer, samt har børn og børnebørn i hhv. Nuuk og Washington.

Nu vil jeg slutte med at ønske alle jer godt 900 medlemmer "Ultreia" og et godt nyt vandreår.

Carsten Mægaard

FORENINGEN AF DANSKE SANTIAGOPILGRIMME

FEJRER 25-ÅRS JUBILÆUM!

Lørdag den 9. og søndag den 10. november 2024

**Jubilæet afholdes i Antvorskov Kirke,
med overnatningsmulighed på Hotel
Lillevang i Slagelse.**

Mere information følger, men husk at sætte X i kalenderen

På studietur til Caminoen

af Martin Fogh-Nielsen og Pia Boe Runge

På Kolding Gymnasium tog vi i 2022 initiativ til en såkaldt "Global Masterclass", som er et frivilligt tilbud til vores elever på tværs af skolens tre uddannelser STX, HF og IB: 8 timers fagundervisning, en studietur til en interessant og mindre besøgt destination, og vigtigst af alt, en forhåbentlig unik og fælles oplevelse på tværs af uddannelser, årgange og klasser. Vi fik lov til at planlægge første runde af dette initiativ, og efter i mange år at have drømt om at gennemføre en studietur til Camino de Santiago, var det nu muligt inden for rammerne af den nye Masterclass.

Alligevel var der nogle praktiske spørgsmål, som vi måtte tage højde for i planlægningen:

1. Prisen: af hensyn til eleverne var det helt afgørende at holde omkostningerne nede, så her gik vi virkelig i tænkeboks. At flyve til Madrid var klart det billigste, og for at spare en overnatning, valgte vi at booke en natbus fra Madrid til Lugo. Det blev ikke til meget søvn denne første nat på vejene i Spanien, men eleverne er jo heldigvis unge og friske, så det gik alligevel. Overnatning på refugierne var også billigt, så det var mestendels transport-udgifterne, som vi måtte arbejde med. Hjæmover valgte vi derfor også en dagbus fra Santiago til Madrid, hvor vi havde en enkelt aften og overnatning på et hostel, inden vi kunne rejse hjem. I alt lykkedes det os at holde udgifterne på 3.500 kr. pr. deltager for i alt ni dages rejse, hvilket må siges at være en rimelig pris. Forsikring, forplejning og udstyr sørgede eleverne selv for.

2. Distancen: med kun godt fem vandedage til rådighed, og ønsket om, at eleverne skulle have et pilgrimsbevis med hjem, faldt valget på Sarria som udgangspunkt for vandringer med efterfølgende overnatninger i Portomarin, Palas de Rey, Arzúa, Rúa og endeligt to nætter på Seminario Menor i Santiago de Compostela. Ca. 115 kilometers vandring på fem dage vurderede vi som realistisk, og vi afholdt en træningsvandring med opbakning på Hindsgavlhalvøen rundt i Midtjylland, så eleverne kunne få et begreb om, hvordan en lang dagsvandring egentlig føltes i benene. Derudover trænede flere af eleverne selv hjemmefra i ugerne op til vores afrejse.

3. Tidspunktet: studieturen blev nødt til at blive lagt på et tidspunkt, hvor det generede elevernes øvrige skolearbejde mindst muligt, og hvor vejret stadig kunne forventes at være OK i det nordlige Spanien. Valget faldt på begyndelsen af oktober umiddelbart inden efterårsferien, hvilket viste sig at være et fremragende valg, da vi havde solskin og temperaturer i 20'erne hele ugen.

4. Antallet: hvis vi skulle gøre os håb om at kunne få soveplads på refugierne, blev vi nødt til at lave en øvre grænse for, hvor mange der kunne deltage. Vi valgte at tage 18 elever og to lærere med på turen. 25 ansøgte om at komme med, og vi blev derfor nødt til at udvælge, hvilke elever, der skulle med.

5. Overnatninger: af hensyn til eleverne valgte vi at booke overnatninger på pri-

vate refugier på forhånd, hvilket viste sig at være klogt, da langt de fleste refugier viste sig at blive fyldt godt op.

I begyndelsen af oktober 2022 tog vi så afsted med en flok forventningsfulde og spændte elever, som var blevet grundigt forberedt hjemmefra med både historie- og spanskfaglige undervisningsdage samt et oplæg fra en af vores tidligere elever, som gik på ruten for nogle år siden.

Vores eventuelle bekymringer om, hvorvidt eleverne kunne klare det, blev hurtigt gjort til skamme. Nogle led selvfølgelig mere end andre, og vabler og ømme led var der masser af, men hurtigt skete der jo det, som Caminoen kan: oplevelsen af, at de fælles strabadser skaber et stærkt fællesskab – også ud over ens egen gruppe og på tværs af nationalitet, sprog, alder osv. Vores elever kommenterede i det hele taget igen og igen på, hvor imødekomende, venlige og hjælpsomme de andre vandrere på ruten var, hvor rart det var, at alle hilste på hinanden, og hvor helt unik en oplevelse af umiddelbart fællesskab med fremmede, de mærkede på turen.

Et problem, som vi lærere bøvler med i det daglige, er jo elevernes brug af mobiltelefoner, og vi var derfor i tvivl om, hvorvidt vi skulle sætte begrænsninger på deres brug af disse undervejs. Vi valgte dog at lade dem styre det selv, da de jo også bruger telefonen til at tage billeder. Her viste det sig overraskende nok, at mobilen var et fantastisk værktøj undervejs. Nogle elever var erfarne vandrere, og derfor hurtigere fremme på ruten, og typisk fungerede det så sådan, at de kommunikerede til os andre i en fælles Messenger-gruppe, hvor vi kunne mødes til kaffe eller en bocadillo, eller hvor vi skulle være opmærksomme på delinger i vejen osv. Om aftenen på refugierne blev der hurtigt lavet indkøbs- og madhold til dem, der ønskede dette, mens andre kunne bestille pizza eller lignende over Just Eat. Og så udspillede de klassiske caminoscenarier sig ellers derfra: fælles vabelpleje på sovesalen, gruppemassage i opholdsrummene, kortspil og boglæsning ved bordene, og samtale og snak, til øjnene trætte faldt i om aftenen.

Efter fem dages vandring kunne vi så i samlet flok gå ind på Plaza de Orbra-

doiro og nyde synet af den fantastisk smukke katedral – trætte, glade og fulde af stolthed over at have vandret de 115 kilometer på Camino de Santiago sammen. Vi havde planlagt to overnatninger i Santiago de Compostela, så vi havde god tid til at nyde øjeblikket, gå til pilgrimsmesse og se botafumeiroen i aktion, besøge pilgrimsmuseet, spise pulpo gallego, og i det hele taget bare snuse rundt i denne unikke galiciske by med dens lange og interessante pilgrimshistorie.

Inden vi forlod Santiago, var flere af vores elever allerede i gang med at planlægge deres næste tur til Caminoen, hvilket vi tager som et tydeligt tegn på, at det lykkedes for os at give vores elever et positivt og blivende indtryk af denne skønne vandrerrute og de mange interessante mennesker, der vandrer på den. Og vi to gamle lærere har også allerede lagt billet ind på at planlægge endnu en tur, skulle muligheden byde sig.

Camino On Wheels – 46 ben, 3 hjul

af Jonas Dreifø

Punkteringer, ansættelse af hjælpere over FaceTime og mangel på kørestole. Udfordringerne var mange og løsningerne kreative, da jeg begav mig ud på en knap 800 kilometer lang rejse gennem det spanske landskab.

Det var under en køretur med en af mine hjælpere, at jeg fik lysten til at rulle den franske Camino – en pilgrimsrute fra Sydfrankrig til det vestlige Spanien. Min hjælper og jeg kender hinanden fra den højskole, jeg bor på for tiden. For mit vedkommende var det mest eventyret og det at udfordre mig selv, der drev mig.

Vi sad i bilen og talte om, hvor vi havde rejst. Han fortalte, at han gerne ville gå hele den franske Camino engang. Så spurgte han mig, om jeg ville med. Jeg sagde straks ja – og så begyndte planlægningen af den lange rejse.

Inspiration fra film

Rejsen krævede en masse forberedelse. Jeg købte blandt andet en terrænkørende kørestol (en Josi Jogger fra Anatomic Sitt), og jeg lavede aftaler med en masse hjælpere, der sagde ja til at bruge noget af deres sommerferie sammen med mig. Samtidig måtte jeg indse, at ikke alt kunne planlægges på forhånd. Vi havde også set "I'll Push You" – en dokumentar om en hjælper og en handicappet, der trillede Caminoen på samme måde som os. De havde bare en markant mere luksuriøs rejse. Vi havde nemlig ikke alverdens penge.

Problemer ved start

Vi fløj til Toulouse i Sydfrankrig, og før vi var kommet ud på ruten, opstod der to problemer med joggeren. Det ene problem var, at lynlåsen til ryglænet hele tiden gik op, og derudover knækkede

vi en af de fire aluminiums-skruer, man skal bruge til at klappe joggeren sammen. De to problemer havde vi forberedt løsninger på hjemmefra, idet vi havde fået en liste med *do's and don'ts* af Egmont Højskolens pedeller – blandt andet havde vi fået at vide, at en svensknøgle var essentiel, og at lynlåsen på joggeren var et svagt punkt. Vi rejste videre til Saint Jean Pied de Port – vores startsted tæt ved grænsen til Spanien, og her fandt vi hurtigst muligt en syerske, som syede lynlåsen med dobbelt sejl garn.

Så var vi klar til at bevæge os ud på ruten.

Umulige stier

De største udfordringer, da vi kom ud på Caminoen, var joggerens størrelse, og at den kunne vælte på visse strækninger, hvis vi tog ét forkert skridt. Det var især, hvor stien var meget smal, eller hvis der var kæmpestore sten. Heldigvis gik det godt. Ellers ville rejsen nok være stoppet dér.

Det var jævnligt nødvendigt at finde løsninger til at komme videre ad umulige stier, og det var en vild oplevelse. Jeg havde et løftesejl med, som blev brugt et par gange af fire personer for at løfte mig over nogle steder, hvor det var utrygt at trille med joggeren.

Jobsamtaler på FaceTime

Vandrehjemmene var heller ikke særligt godt tilgængelige for folk i kørestol. Flere steder måtte hjælperne løfte mig op ad trapperne, men det lykkedes – for jeg skulle jo i mål!

Fra alle vi mødte, oplevede jeg en helt unik hjælpsomhed til, at vi kunne opnå vores mål. Alt fra at skubbe op ad en me-

get stejl stigning, til at vi måtte låne en kontorstol til at komme omkring på vandrehjemmene. Jeg lånte også nogle gange manuelle kørestole, som nogle vandrehjem havde.

Undervejs på de 779 kilometer jeg rullede, oplevede jeg, at nogle af hjælperne blev udkørte og alligevel ikke kunne være med hele vejen. Så lagde jeg et opslag op på Facebook og efterlyste flere hænder til at skubbe. Jeg fik rigtig mange henvendelser og holdt jobsamtaler via FaceTime med dem alle på et vandrehjem. Jeg ansatte tre, som jeg kendte fra højskolen og fire, jeg overhovedet ikke kendte.

Målet

Ruten var fyldt med helt fantastiske naturoplevelser: vildt smukke, bakkede landskaber, vinmarker, bjerge og historiske landsbyer. Trods problemerne med Josi-joggeren ved turens begyndelse, holdt den over al forventning på resten af turen, selvom vi havde fem punkteringer.

Det var vildt at komme til Santiago de Compostela – rejsens mål! Lidt sørgmodigt, da det var enden på et eventyr, men selvfølgelig vildt fedt, da vi havde nået vores mål. Jeg er stolt af at være den 107. person med handicap i verden, der har fuldført hele den franske Camino de sidste 20 år.

Det var også utrolig dejligt at komme hjem, og skønt at blive modtaget af min kæreste, som jeg havde savnet. Da jeg kom hjem, var jeg virkeligt træt ovenpå alle oplevelserne og intenst samvær med mange mennesker i syv uger, og jeg orkede overhovedet ikke at deltage i noget. Jeg døjer normalt ikke med øget træthed, men jeg kæmper stadig lidt med trætheden i forhold til før.

O Camiño do Monxe – ad munkenes vej

af Henrik Friediger

Ribeira Sacra er et bjergområde i den galiciske provins Ourense, kendt for sine gode vine og imponerende udsigter. Det er ikke en del af ruten mod Santiago, ligger lidt fra alfarvej i den henseende.

Men det har fra den tidlige middelalder været befolket af et antal munkeordner, der siden det sjette århundrede og indtil midten af det nittende beboede de klostre, der ligger spredt ud over området.

Måske er de mange klostre lidt af en gåde, men jeg tænker, at områdets naturskønhed og isolerede beliggenhed gør det egnet til religiøs fred og fordybelse – spiritualitet.

Og isoleret er det – det var lidt af en udfordring at finde frem til... Jeg skulle deltage i en vandring over syv dage med en lille gruppe af min spanske ven, Manuels, vandrevenner fra Irun i Baskerlandet. De var fem, og med mig blev vi så en gruppe seks vandrere i +70-segmentet – fem mænd og en enkelt kvinde. De kørte de 600 km i to biler og vi mødtes en mandag i september i Castro Caldelas – en slags hovedby i området. Jeg fløj til Santiago dagen før og kørte med toget derfra til Ourense, hvorfra der går en eftermiddagsbus til Castro Caldelas. Den største udfordring var at finde bussen – alle de lokale koncessionshavende busselskaber skulle se at få sig en fælles opdateret hjemmeside!

Vi mødtes på det aftalte sted, Pousada Vicente Risco, hvor vi også skulle overnatte. Her blev vi mødt af en lokal guide, Javiér,

der fortalte lidt om turen og spændte vores forventninger til de kommende dages vandringer.

Samme Javiér – en lokal bagersvend – er initiativtager til ruten O Camiño do Monxe, har markeret hele ruten med grønne prikker, og også skabt en hjemmeside, hvor ruten er beskrevet. Hjemmesiden hedder ocaminodomonxe.com og er en helt nødvendig og næsten tilstrækkelig informationskilde, hvis man ønsker at vandre ruten. Den er naturligvis på spansk (ikke galicisk, men castellano), men har en funktion, så man kan få en googleoversættelse til dansk – lidt underlige formuleringer og sætningskonstruktioner, men mon ikke det er bedre end ingenting, hvis man ikke kan nok spansk til at læse teksterne på originalsproget!

Javiér er en usædvanlig venlig og hjælpsom fyr, der også har en drøm om at promovere ruten til såvel spaniere som udlændinge – og har et projekt med at få hjemmesiden oversat til engelsk og tysk. Man kan vist også hyre ham som guide. For vores lille gruppe var han til stor hjælp og dukkede gerne op et sted midt på dagen og sluttede sig til gruppen og gik med noget af vejen – og havde naturligvis frisk brød med til frokosten i det grønne.

Man kan sagtens tilrette vandringen, så man overnatter efter dagens vandring. Der er små og store hoteller og *casas rurales* (B&B på dansk ;o) til rådighed. Det benyttede vi os kun af i begrænset omfang, da man havde udtænkt andre,

billigere overnatningsmuligheder, der muliggjordes af et sindrigt udtænkt logistisk system, der bragte de to medbragte biler i spil – i virkeligheden godt hjulpet af, at deltageren, der havde stået for at arrangere turen, Felix, blev dårlig og ikke kunne gennemføre turen til fods, men altså kunne sørge for biltransport.

På hjemmesiden er det let at orientere sig om mulighederne – det er en af måderne, Juliér har finansieret hjemmesiden på – lidt bidrag fra de oplistede overnatnings- og spisemuligheder...

Titlen på de syv dages vandring på 140 kilometer – O Camiño do Monxes – henryder naturligvis til forne tiders munkevæsen og de tilhørende klostre, der ligger i området. I dag er der ingen fungerende klostre – munkene forsvandt under, hvad spanierne refererer til som 'la Desamortización' – de blev eksproprieret af den spanske stat i midten af 1830-erne under en af de mange borgerkrige, der har præget den spanske historie. Den sejrrige monark havde brug for penge (det har de vist altid) og havde set sig sulten på kirkens ejendom, hvilket betød mange klostres nedlæggelse.

De i alt syv klostre på ruten er i meget forskellig stand og brug. Mere om det i det følgende.

Etaperne

Vi begyndte vandringen med det, der er planlagt som turens 7. etape:

Montederramo til Castro Caldelas

Montederramos er en lille søvnig landsby med et kloster, Monasterio de Santa Maria de Montederramo, der er delvist restaureret, men ser noget skrøbeligt ud.

I klostergården er der relieffer over søjlegangen – bl.a. med et portræt i relief af Santiago med staven og en ejendommelig, nærmest arabisk, hovedbeklædning.

Vi begyndte vandringen i regn, men snart klarede det op. En regnbue varslede om godt vejr resten af turen, hvilket viste sig at holde stik.

I Valderrique – ude ved et korsvej – ligger et halvtag med et krucifiks. Vi kender dem mange steder fra på Camino de Santiago, hvor de fra gammel tid har fungeret som dels vejvisere, dels bedesteder. Denne er speciel, idet den – velsagtens fordi den er under tag – har bevaret noget af sin farvelægning – polykromi. På et skilt kan man læse, at den er fra 1778.

Etapen er relativt flad og går gennem småskov, sumpe og hedestrækninger. Et par kilometer før Castro Caldelas ligger et kloster med en typisk galicisk kirke, hvor der foretages diverse udgravninger, San Juan de Camba. Der var lukket.

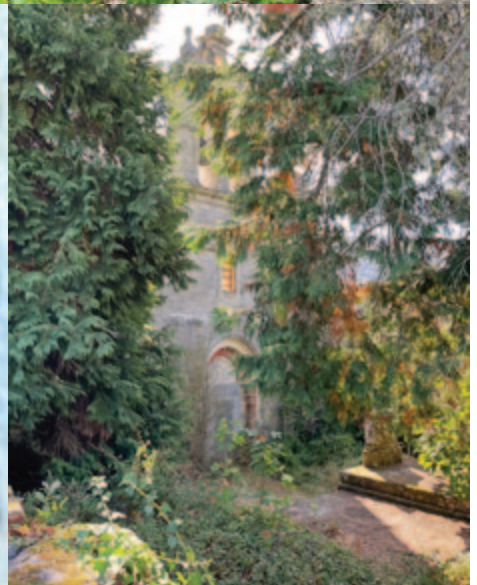
I selve Castro Caldelas er der, som navnet mere end antyder, en borg. Ganske imponerende. For 2 Euro kan man komme ind og se den. Den er velrestaureret og indeholder små museer med f.eks. husgeråd og værktøj fra middelalderen. Fra toppen er der en panoramaudsigt over landskabet.

Castro Caldelas – Fábrica da Luz

Når man starter på ruten – altså den angivne første etape – får man beviset for, at en by med en borg på toppen ligger – ja, på toppen. De første kilometer går nedad gennem en våd skov.

Nogle kilometer længere fremme ligger klostret Monasterio de San Paio de Abeleda. Klostret er grundlagt i det 12. århundrede med senere restaureringer. San Paio de Abeleda er nu nærmest en ruin, hvor forfaldet har fået lov til at virke i de snart 200 år, siden de sidste munke forlod stedet. Nærmest lidt eventyragtigt at betragte. Man kan ikke komme ind i det, men ganske tæt i den ukrudtsbeplantede klosterhave.

Derefter gik turen om en bodega i A Teixeira, Adega Vella, hvor vi fik en rundvisning og smagte på et par dråber af deres lækre vin – ærgerligt, at der lå ti kilometers relativ hård vandring foran os, så vi ikke kunne smage noget mere... Vi fik udpeget Javiers hus, der ligger i nærheden.

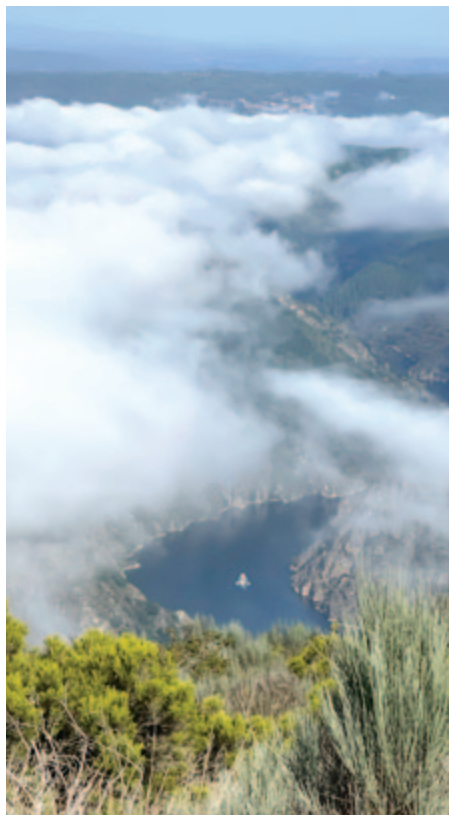
Landskabet bliver mere bjergrigt og overalt er der udgravet terrasser, hvor de dyrker vinen. Gode kig til floden dybt nede – og tid til en selfie – med Javiér grinende og gestikulerende bag ved.

Udsigten over dalen med floden Mao i bunden er helt berusende. Det var virkelig en 'photo op', og hele gruppen fotograferede løs. Jeg fik taget ét med Manuel og floden Mao nedenfor.

Man kommer helt ned i bunden til floden, der løber ud i en opdæmmet sø – en embalse. Den kvindelige deltager, Esperanza, kaldet Espe, kunne ikke modstå fristelsen til at tage sig en dukkert. Jeg var temmelig træt og skulle ikke nyde noget. Der var endnu et par kilometer til Fábrica da Luz.

For at komme op ad floden har man bygget en sti af træ, Pasarelas de Rio Mao. Ganske afvekslende med stier og trapper og små udsigtsplatforme.

Fábrica de Luz er et nedlagt vandkraftværk, der nu er omskabt til et herberg og en restaurant. Herberget ligner til forveksling de refugier, der ligger på Caminoerne – sovesale med køjesenge + et par eneværelser, som Espe og jeg havde sat os på.

Her er man virkelig langt fra beboede områder – hvis ikke ildsjæle havde fået skabt herberget, havde kraftværket ligget som en ruin.

Fábrica da Luz – Parada de Sil

En dag med stejle stigninger og pragtfulde udsigter over floden Sil nede i bunden af Cañon de Sil.

Dagens klosterbesøg var Santa Christina de Ribas de Sil, der dukker op midt i en skov og ligger ensom og forladt, men dog i nogen grad restaureret.

På en bakke ved siden af klostret fungerer et gammelt kastanjetræ som votivtræ – et udtryk for en stadig eksisterende naiv folkelig tro i Spanien.

Efter en temmelig barsk stigning ad en næsten ikke-eksisterende smal bjergsti, overnattede vi i nogle hytter på en campingplads. Det havde været smukt vejr hele dagen, men så snart vi var kommet i hus, haglede det ganske voldsomt. Jeg var lykkelig over ikke at ligge i et af de få telte, der var slået op på pladsen.

Campingpladsen havde etableret et par udsigtsplatforme, der gav den smukkeste udsigt – og en oplagt mulighed for at få fotograferet hele gruppen.

Parada de Sil – Sto Estevo de Ribas de Sil

En skøn dag. Først med udsigter over dalen, hvor skylaget efterhånden lettede.

Vi passerede små landsbyer – fx Nogueira de Ramuín, hvor vi fik en kop kaffe og i øvrigt tog en omvej ud til endnu et skønt udsigtspunkt. Men det meste af dagen gik vi i et ganske øde terræn. Jeg synes virkelig, Javier har fået tilrettelagt en rute, der både er varieret og anstrengende.

Dagens slutpunkt var det kæmpestore kloster Santo Estevo de Ribas de Sil. Forinden gik vi endnu en omvej med små etaper, der mindede om bjergklatring, og hvor man skulle bruge både fødder og hænder for at forcere stien. Til gengæld fik man set ruinerne af det oprindelige klostres møller, hvor de ved hjælp af vandkraft fik malet korn til mel – og kastanjer, der før opdagelsen af Amerika var fattigfolks kartofler i disse egne.

Selve klostret er nu et Parador de Turismo – altså et luksushotel. Et fransk par, som vi havde mødt et par gange i løbet af dagen, skulle overnatte på paradoret. Det kunne jeg nu osse godt have tænkt mig. I stedet skulle vi om natten og de efterfølgende nætter sove på et simpelt landevejshostal for at gøre turen så billig som mulig.

Men set klostret fik vi da – og det var stor-slået og smukt, næsten for prangende til de 60-70 munke, der engang havde beboet det.

Sto Estevo de Ribas de Sil – Esgos

En ganske behagelig dag uden de store udfordringer, smalle stier langs mosgroede stensætninger – og så dagens absolutte højdepunkt – måske turens: San Pedro de Rocas.

På vejen til klostret kan man gå neden om en kilde, hvor munkene har hentet deres vand. Efter en drejning af vejen dukker et forunderligt bygningsværk op – det er svært at skille klippen fra klostret, da dele af klostret er hugget ud af klippen.

Klostret er grundlagt i det 6. århundrede. Man kan se de første grave hugget ind i klippen, den ældste del. Som klostret står i dag, er det renoveringen og udvidelsen fra det 12. århundrede.

Man kan komme ind i de ældgamle rum, men de står nøgne. Museet i Ourense skulle udstille selve altret. Men alligevel er besøget dybt fascinerende – og rørende. Man forestiller sig et hårdt og simpelt liv i bøn og askese. På en væg er der udhulet, hvad der påstås at være en slags straffeposition, hvor en ulydig munk fik et vist antal timer (forhåbentlig ikke mere) i en umulig og ydmygende stilling som straf for en eller anden overtrædelse af klosterreglen. En slags ekstrem udgave af den skammekrog, de ældste af os sikkert husker fra vores skoletid!

San Pedro de Rocas betragtes som det ældste og mest interessante kristne monument i Galicien, og fremstår som restaureret i sin oprindelige form. Ved siden af er der et lille museum, men det var desværre lukket, da vi kom forbi.

Esgos er bare en søvnig landsby – selv baren var lukket!

Esgos – Maceda

Dagen begyndte med den mest vidunderlige morgen, hvor solen langsomt fik magt over morgenrimen på markerne.

En dag uden de store anstrengelser, jævn og hyggelig. Dagens kloster var Santa Maria de Xunqueira de Espadanedo. Vi fik en rundvisning i den del af klostret, der ikke var inddraget til kommunekontor. Efter gårsdagens oplevelse med San Pedro de Rocas, var det svært at svinge sig op til den store interesse. Det var nok en skam, for klostret er smukt og velrestaureret.

Ruten går videre langs en lille flod, hvor man f.eks. kan bese en velrestaureret vandmølle med vandrette møllehjul.

Marceda er en større by. Her kan man besøge borgen Castillo de Maceda, der er omdannet til dels et museum, dels en større restaurant og bar.

På museet er der dukker iklædt middelalderdragter. De var vist nogle værre typer, de der adelige fyrster, men de var da velklædte. Jeg fik Manuel til at sætte sig ved grevens skrivebord.

Jeg ville invitere gruppen på en lille en i borgens bar, men det kunne der ikke være tale om. Det var alt for dyrt. I stedet kørte vi ned i byen og hyggede os på en terrasse udenfor en mere jævn bar.

Maceda – Montederramo

Sidste dags vandring begyndte ved borgeren i Maceda. Vi kom ud af byen og skulle derefter vandre ad en vej, der gik op over bjerget Sierra de San Mamede. Syv kilometer med en højdeforskel på 600 meter. Hvor jeg nød denne stigning! Pragtfuldt at mærke sin vandrelyst og ikke mindst vandrevee i min alder! Og sikke udsigter at blive belønnet med.

Nede i dalen igen havde Javiér valgt en smuk, men også temmelig ufremkommelig omvej til dagens mål. Vi måtte både springe over vandløb, krybe under pigtrådshegn og klatre over træer, der tilsyneladende var fældet for at gøre vandringer næsten umulig. Oppe ved et stikryds ventede Javiér. Jeg spurgte ham, om han havde nogen fjender, men det mente han ikke. Jeg er nu ikke sikker. Det virkede som chikane. Men nok så skægt og udfordrende.

I Montederramo fik vi en rundvisning i kirke og kloster. Smukt og velrestaureret kloster og kirke. Dejligt med en rundvisning at slutte af på.

Anbefaling

Jeg kan bestemt anbefale enhver vandrør i rimelig god form at følge i mine fodspor på O Camiño do Monxe. Det er en smuk rute landskabsmæssig – imponerende udsigter og spændende stier. Ganske anstrengende ind imellem med små stier i udfordrende stigninger – undertiden også en udfordring at følge de grønne prikker,

der angiver ruten. Jeg anbefalede Javiér at få skabt en app, som den man har på fx Camino Olvidado, og hvor man kan følge stien hele tiden. Det lovede han at arbejde på. Og så er det absolut en gevinst med de mange klostre i forskellige forfatning. Jeg vil mene, at nogle af dem simpelthen er en rejse værd.

Og så er der naturligvis det med sproget. En smule spansk vil bestemt være en fordel. Jeg havde nu mine udfordringer ved at være i en gruppe med udelukkende spansktalende. Nogle af dem endda meget talende! Men jeg opgav hurtigt at følge med i den almindelige gruppesniksnek. Hvis jeg ind imellem lagde øre til, var det heller ikke specielt interessante emner, der blev snakke om, og så er det for mig bedre at være i mit eget selskab. Hvis jeg ind imellem fik lyst til at tale om et eller andet, var de andre altid villige til at høre på mit ufuldstændige spansk og give sig tid til at tale, så jeg forstod det.

Som erfaren caminovandrør var det interessant at besøge et område af Galicien, som jeg ikke kendte i forvejen. Hvor er det bare smukt! Og så er der lige det med vinene – de er fremragende!!!

Foto ved turens afslutning: Jesús, Felix, Manuel, Henrik, Fidé – Espe var taget hjem dagen før:

Camino de Madrid

Denne, ret ukendte, Camino starter i Madrid og går stik nordpå til den slutter i Sahagún efter 320 km og ca. 14 dage. Gode stier, kun lidt asfalt, kun én stor stigning, afvekslende natur, bortset den sidste del på Mese-taen, interessante byer, en del lukkede herberger og barer, derfor en del planlægning undervejs, meget få pilgrimme, smuk.

af Carsten Maegaard

Efter at have læst Henrik Friedigers artikel i Pilgrimmen nr. 35, 2018 om denne, kun lidt kendte Camino, fik jeg lyst til at prøve den. Ikke mindst, fordi du kan starte lige fra ankomsten til Madrids lufthavn eller hovedbanegård. Siden Henriks udførlige artikel har der været en Coronaepidemi, som har ændret meget. Derfor skriver jeg en opdateret beretning fra min Camino de Madrid fra den 8. september 2023.

Flyet ankom sidst på dagen, så jeg boede det glimrende Hostal "Far Home Bernabeu", som ligger i gåafstand fra hovedbanegård og busterminal. Kørte med bus 722 ud ad byen for at undgå de store erhvervsområder. Stod af i den gamle by, nu forstad, Colemar Viejo. Fik et stempel i kirken, hvor jeg bemærkede, at der manglede et par store figurer på altertavlen. Da jeg spurgte damen, der gav mig stemplet, sagde hun med en opgivende bevægelse, at de "forsvandt" under borgerkrigen...

Fulgte den gode afmærkning fra kirken nordpå ud i den bakkede og ret tørre egn med den store bjergkæde Sierra Guadarrama som en flot kulisse i det fjerne. Der er ikke ét hus på denne ca. 16 km etape, så jeg måtte tigge lidt ekstra vand fra en mountainbiker. Ankom udaset til Manzanares del Real sidst på dagen. Da der ikke er albergue i byen, fik jeg plads i på Hostal la Pedriza for 22 Euro. Glimrende med dejlig tagterrasse og egen restaurant. Værtsparet er gamle bjergbesti-

gere, så i restauranten er der udstillet mange artefakter og bøger om emnet. Ellers en fin gammel by med en flot borg.

Næste dag var det køligere, og bedre vandrevej, ca. 16°, mens jeg fulgte den fint afmærkede sti de 20 km langs foden af Sierra Guadarrama til Cercedilla. Undervejs fik jeg en bocadillo og en øl i Navacerrada, hvor der var sort af mennesker i anledning af den årlige byfest. Det var der også i Cercedilla, men her fik jeg logi i et hotel i nærheden af banegården, et par km fra centrum. Så det gik mere stille for sig.

Undervejs havde jeg slået følgeskab med fransk-canadieren Louis, som var på sin 23. Camino i Spanien. Han brugte den som terapi efter at have fået PTSD fra

mange år i hæren, herunder udsendelser til Kosovo og Afghanistan. Og det hjalp i dén grad. Han havde også haft sin kone med og senere sit dengang 10-årige barnebarn, på hele Camino Francés. Fire år senere havde de igen været på Francés, også med hans datter, moderen til den nu 14-årige pige.

Da mine knæ var ømme, og jeg, pga. arbejde udenlands, ikke havde trænet, besluttede jeg mig for at tage toget udenom Sierra Guadarrama. Her er etappen fra Cercedilla nemlig på 30 km til Segovia, op over det højeste pas på nogen Camino i Spanien, Puerto de la Fuenfria i 1.800 m højde. Samtidig havde det regnet en del. Louis tog samme beslutning, så den etapeberetning må du finde i Henriks artikel fra Pilgrimmen nr. 35. Tograjsen på ca. to timer var også smuk.

Segovia er bestemt en ekstra dag værd. En smuk by, som ligger på en ås, der spidser ud mod enden, hvor den flotte Alcazar (borg) ligger. Der er også en stor barok katedral og så er der en imponerende, 2.000 år gammel, romersk akvædukt midt i den anden ende af byen. Wauh!

Jeg kan godt li' at gøre sådanne stop ind imellem, fordi Spanien er meget mere end Caminoen: Historie, kultur, sprog og mennesker. Jeg overnattede på et fint privat albergue, Vela Hostel i Calle Gascos nr. 7, kun et par hundrede meter fra akvædukten. Her er køkken, stue og gårdhave til 20 Euro.

Lige efter Segovia kommer man op på Mesetaen. Det er en ca. 500 mio. år gammel hævet havbund, som vi går hen over – også på Camino Francés. Derfor er der ikke mange bakker og ingen bjerge. Jordbunden er fed leret jord, så hvis/når der er regn nok, er det et frugtbart landbrugsområde, hvor der dyrkes masser af hvede, solsikker (olie), vindkraft i kæmpestore klynger, og svin i lukkede staldanlæg ude "in the middle of nowhere". Afbrydelserne i landskabet kommer, når det gennemskæres af ned-eroderede floddale. Her ligger landsbyer og skove og putter sig.

Kort efter floddalene omkring Segovia kom jeg op på sletten, og havde indstillet mig på den endeløse flade. Men så dukkede der landsbyer op, hver med sin charme. I Valseca gjorde jeg et holdt for at tage en slurk vand på en bænk og fik så øje et skilt: Museo Geologica. Så der gik jeg da hen. Der sad en ung kvinde og passede på stensamlingen, for dét var det i sagens natur. Da jeg var den eneste gæst, fulgte hun mig rundt og viste de forskellige bjergarter, der både ligger under den gamle hævdede havbund og i bjergkæden Guadarrama. Men pyt, 100-500 mio. år er jo i geologisk sammenhæng i forgårs (i Grønland går man nogle steder rundt på 3 mia. år gammelt grundfjeld). Men spændende, så jeg gik glad videre. Louis kom senere, da han havde et par ærinder i Segovia.

Næste landsby var Los Huertos, som var dagens mål, selvom det kun var 13 km efter Segovia. Men på Camino de Madrid har de ikke genåbnet en række albergues efter pandemien, så man bliver nødt til at planlægge sine dagsetaper. Vi brugte primært Gronze-app'en, fordi det er en af de få, der har denne Camino med. Desværre var den sidst opdateret i 2017, så meget er ændret. Men ved at ringe frem, købe proviant på forkant, og tage en bus en gang imellem, gik det nu alligevel fint.

I Los Huertos kom den søde hospita- lera Ursula, som passer herberget, med nøglen og viste os det lille fine og rene albergue. Men vi var endnu ikke vænnet til at skulle købe ind, når muligheden bød sig, så vi havde ikke noget med at spise, og på spørgsmålet, om der var en bar, en restaurant eller butik i byen, måtte hun desværre svare nej. Da vi kiggede op- givende på hinanden, sagde hun, at hun gerne ville lave noget aftensmad til os, og hvornår det ville passe os at spise? Vi var overraskede og taknemmelige, og da vi spurgte hvor meget hun ville have for ulejligheden, sagde hun, at dét skulle hun da ikke have noget for. Kl. 19 kom hun og hendes mand i bilen og bar skåle og fade, dækket med stanniøl, ind. Da hun nu ikke ville have noget for hjælpen, havde jeg i ventetiden lavet en lille akvarel af deres hus længere nede i gaden. Den fik de nu som en ydmyg tak, og blev meget glade.

Og så nød vi ellers et fyrsteligt måltid. Senere på aftenen åbnede der en bar i en pavillon nede ved bækken i byens anlæg, så vi fik sørme også et glas hvidvin, mens solen sank. Sådanne oplevelser er noget af dét, der bidrager til, at en caminovandring er noget særligt.

Næste dag blev vi mødt af de første pinjeskove med smukke ranke høje stammer. Disse skove er der en del af på den sydligste del af Mesetaen, og de giver en god afveksling til de store vidder.

Dejlig afvekslende vandredag. Undervejs dyrkede man sørme' også andet end hvede, nemlig grøntsager i stor stil. Vi passede nogle landsbyer, hvor Gronze angav, at der var albergues. Men i Anje, Pinilla Ambroz og Santa Maria la Real de Nieva var de alle lukket, og så var vi over dét, vi ville gå den dag. Derfor tog vi en bus til Coca, landsbyen med en stor borg og delvis bevaret bymur. Her var alberguet åbent. Det var nu ikke noget at skrive hjem om, men de andre fire (cykel-)pilgrimme var hjælpsomme og venlige. De var alle emigranter fra Colombia og i fa-

milie. Faren var kommet til Spanien for 20 år siden, og senere de to sønner og svigersønnen. Vi snakkede lidt om levevilkårene i Colombia, og de svarede samstemmende, at det simpel hen er for utrygt til, at de nogen sinde ville "hjem" igen.

Næste dag var det perfekt vandrevej, tørt og 12°, og dejligt afvekslende med pinjeskove og grøntsagsmarker. Efter skovene igen det åbne landskab, men her viste pilene os et par km til højre ad en landevej. Det viste sig at være fordi de dygtige Camino-tilrettelæggere fra Madrid i 2012, da Camino de Madrid blev indviet, syntes, at vi vandrere skulle have noget mere afveksling.

Derfor kom vi ned i en dal, hvor stien fulgte en lille flod. Til sidst kom vi til Alcazarén, hvor der er et albergue, men også en bus til den eneste store by på Mesetaen, Valladolid. Så vi kørte til byen og blev indlogeret på et nyt, skønt albergue, "The Book Factory Hostel", hvor vi kunne overnatte for 13 Euro inkl. morgenmad. Alt interiøret er smagfuldt tilpasset det tidligere bogtrykkeri med rustikke mure og stærke farver på de nye vægge. Der er restaurant og gårdhave. Og så er der kun et par hundrede meter hen til byens ejendommelige domkirke. Halvdelen er i stringent barok fra 1700-tallet, mens den anden halvdel er rester af en meget ældre og mindre kirke. Den nyere del er med andre ord ikke blevet bygget færdig, og det skyldes

pengemangel (fordi det spanske imperium efter to hundrede års ødsel rigdom var begyndt at smuldre). I den mere ydmyge gamle del er der nu museum. Byen er flot, med stort universitet og meget kulturliv. Vi var også i bymuseet med bl.a. en model af, hvordan byen så ud i senmiddelalderen.

Efter en dag som turister tog vi en taxi tilbage på Caminoen, der passerer byen i en afstand på ca. 20 km. Vi fortsatte fra Simancas med den flotte borg. Da det var tidligt på dagen, var det eneste sted vi kunne få et stempel... hos politiet. Herefter var vi for alvor på den nordlige del af Mesetaen, som vi kender fra Camino Francés, med uendelige vidder, afhøstede hvedemarker og store vindmølleparker.

Vi kom gennem landsbyerne Cigunuela og Wamba med den smukke kirke, som er resterne af et kloster, og hvor der er en skeletsamling (se Henriks artikel i nr. 35). Dagen sluttede i Penaflor de Hornija, hvor der er et albergue. Den flinke hospitalera låste op og overdrog det probe albergue til os. Senere kom yderligere en pilgrim, Jo, fra Australien. En rigtig enspænder, som gik ca. 50 km om dagen. Louis og jeg spiste på den ene af byens to restauranter og gik derefter på festpladsen, da der var byfest. Her hørte vi folkemusik og betragtede unge og gamle, som lystigt dansede med hinanden. Senere var det lidt svært at falde i søvn, da de tunge disco-rytmer blev sluppet løs.

Næste dagsmål var den lidt større by Medina de Rioseco. Efter dagens vandring over den flade slette uden et træ eller hus, bortset fra et par landsbyer, kommer man ned i en stor dal med byen, gårde og træer. Herberget er indrettet i en bygning, der hører til et kloster i byens udkant. Udmærket sted. Byen har været rig engang, men står nu i stampe og en del huse, der falder sammen. Desværre, for den gamle hovedgade er meget pittoresk med huse på massive træsøjler over fortovene, så man kan gå i tørvejr.

Desuden en del gamle kirker. Men byen er en havneby (!) her midt inde på den Ibiriske halvø. Det, der må have bragt

velstand, var kanalbyggeriet fra ca. 1750 til 1850, som betød, at man nu kunne fragte korn i store mængder og over store afstande.

Canal de Castilla er et forgrenet kanalsystem på over 200 km. Vi følger den også nogle kilometer på Camino Francés før Frómista. Desværre fik det kun betydning i en kort tid, inden jernbanen tog over. Men fra havnen i Rioseco sejler en turistskib hver dag en tur på 10 km til den første sluse.

Da Caminoen netop følger kanalen på den strækning, købte vi billet til næste formiddag kl. 11 og nød sejlturen gennem landskabet. I Tamariz de Campos satte vi os i rådhusets portio under en kopi af et Picassomaleri og holdt middagspause.

Nu er også jernbanen forsvundet, men ikke dens anlæg, så Camino de Madrid ligger på sporet som en fin sti de næste ca. 10 km. I Cuenca de Campos (heromkring hedder alle landsbyer "de Campos" = landet, til efternavn) fandt vi det åbne

albergue. Her tog en flink hospitalero, Pedro, vel imod os. Han var vældig glad, da vi var de eneste pilgrimme. Efter vi var blevet installeret, viste han os rundt i landsbyen, hvor der er et udkigstårn, så man rigtig kan nyde den flade Meseta. Byen har vel godt 100 huse, men kun 57 indbyggere. Nogle falder sammen, mens andre er påfaldende velholdte. Pedro forklarede, at de er overtaget af arvinger, som nu bor i de større byer og bruger husene som ferieboliger. Det var søndag, så byens eneste restaurant havde netop lukket, da vi ville spise (om søndagen er det store festmåltid om eftermiddagen). Men værtinden forbarmede sig over os og solgte os to T-bone steaks og nogle grøntsager, som vi tog med tilbage og tilberedte. Så vi fik (igen) et fyrsteligt måltid i selskab med Pedro, der gav vin.

Næste formiddag gjorde vi holdt i Vilalón de Campos, og fik en kop kaffe og penge i en bankautomat. Det er nemlig vigtigt at have kontanter på denne Camino, da man det meste af tiden er langt fra alfarvej. Det er her, der er en flot stor kirke og en "Rollo" på torvet. Det er en slags søjle og magtsymbol med en masse udsmykning fra 1500-tallet.

Dagens mål var Santervás de Campos, også en pittoresk landsby med mange faldefærdige huse.

På Mesetaen er det forhåndenværende byggemateriale ler. Derfor er de fleste ældre huse bygget af soltørret ler tilsat halm, det der kaldes "Adobe-arkitektur" (og i bæredygtig sammenhæng er det ved at blive "hot"). Der har åbenbart aldrig

været ret meget træ på Mesetaen, så kun de vigtigste bygninger er bygget af brændte teglsten.

Kirkerne er derfor bygget af røde mursten, som for øvrigt er interessante for en arkitekt som mig. De er nemlig en halv meter lange og kun 3,5 cm tykke. Det giver en meget horisontal skiveagtig struktur. Fint og anderledes.

I Santervas er der et museum for byens store søn, en af conquistadorene, der røvede Mellem- og Sydamerika i 1500- og 1600-tallet. Museet er glimrende, og der indgår bl.a. en model af den indendørs del af Columbus' skib Santa Maria, så man får en fornemmelse af, hvor lille skibet var, der bar mandskabet til den anden side af det atlantiske ocean (se mere i Henriks artikel i nr. 35).

Alberguet var vældig hyggeligt og hospitaleroen Orlando meget hjælpsom. Han lavede både aftensmad og morgenmad, og det hele var på donativo-basis.

På næste og sidste dag forløb en del af Caminoen langs en kanal med (halv)vilde æbletræer, med modne frugter, som smagte godt. Vi gik en lille omvej for at opleve en meget spændende lille by, Ganjal de Campos, hvor der både er en imponerende borg, et palads og en stor kirke (dét skal jeg altså se at få opklaret baggrunden for). Og så var der en åben bar, hvad vi ikke var forvænte med, hvor vi fik en øl, inden vi gik de sidste 10 km til Sahagún.

Camino de Madrid blev først klar i 2012, men er grundlæggende en af de bedste Caminoer i Spanien, omhyggeligt tilrettelagt, så man går meget lidt på landevej. Desværre er der en del alberguer, som er lukkede efter Covid-19, og i mange landsbyer er der hverken bar, restaurant eller butik. Landskabet er den sydlige halvdel af de 320 km fint afvekslende, mens den nordlige halvdel er mere ensformig med det store himmelvæld over den ret flade slette. Der er mange interessante, men faldefærdige landsbyer og enkelte større (lands)byer. Af store byer er der egentlig kun Segovia, mens Valladolid ligger en dagsvandring øst for Camino de Madrid.

Hvis man planlægger ved at ringe frem og købe ind, så man altid har til et måltid, er det en virkelig dejlig Camino. De fleste åbne albergues er kommunale og i fin stand og koster 5-10 Euro.

Buen Camino

Om hjælpemidler under din pilgrimsvandring mod Santiago

af John Stævngaard

Via din mobiltelefon har du mange muligheder for at hente apps, der på forskellig vis kan hjælpe dig på din vandring mod Santiago.

Lad mig straks slå fast, at det selvfølgelig er helt op til den enkelte pilgrim, om vedkommende vil gøre brug af disse hjælpemidler. Nogle pilgrimme vil måske opfatte hjælpemidler som helt nødvendige og overlade deres vandring til tilfældet, og hvad vejen frem byder.

Jeg er dog efter tre forskellige camino-vandringer overbevist og tilfreds bruger af app'en Buen Camino:

Mit kendskab til og start på brug af app'en skete på min første pilgrimsvandring, Camino Francés, i 2022, og allerede første aften så jeg flere pilgrimme bruge tid på planlægning af næste dags vandring via informationerne i app'en.

Min nysgerrighed blev vakt, og efter flere pilgrimmes positive omtale, downloadede jeg Buen Camino, og gik i gang med at lære dens funktioner at kende.

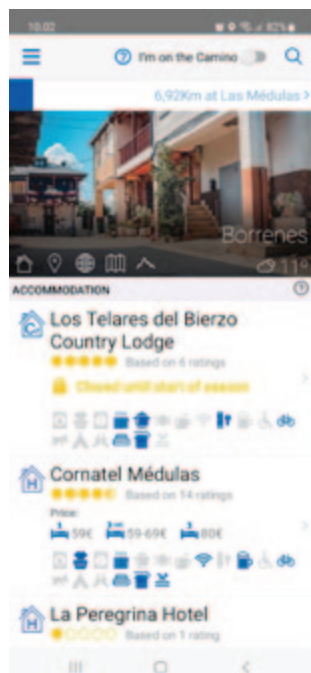
Her er hvad du kan bruge app'en til:

- *Personlig tilrettelæggelse af dine dags-distancer på den valgte Camino*
- *Højdekurve med dagens vandring, og hvor langt du er nået*
- *Din position på kortet og på profilen*
- *Visning af overnatningsmuligheder i alle byer, du passerer på din vej til Santiago*
- *Anmeldelser fra andre pilgrimme om de forskellige herbergers faciliteter*
- *Link til herbergers og hotellers hjemmesider eller oplysninger om mail eller telefon*
- *Advarsler i realtid om problemer eller ændringer på Caminoen med daglige opdateringer*
- *Ingen reklamer; ingen forretning på Caminoerne kan købe sig til information på appen*
- *Oplysninger om steder, deres services*
- *Vejrudsigte i realtid*
- *Specifikke oplysninger for pilgrimme til fods og om Caminoen på cykel*
- *Du kan vælge mellem fem sprog: spansk, engelsk, fransk, tysk og italiensk*

Så kære pilgrim og Caminovandrer, overgiv dig til moderne teknologi og brug app'en som hjælp på din vej frem mod målet. Eller lad være, og lad tilfældigheder sørge for, at du også når målet.

Buen Camino

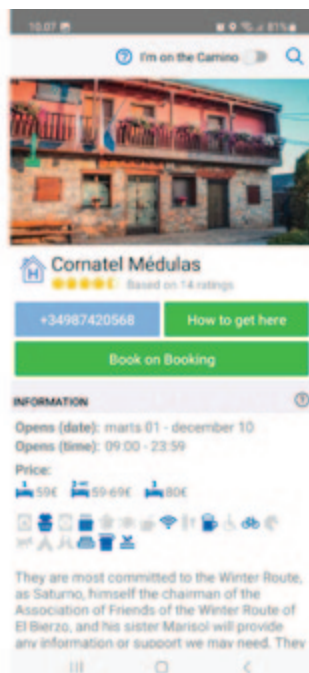
Diverse screenshot's på de næste sider >

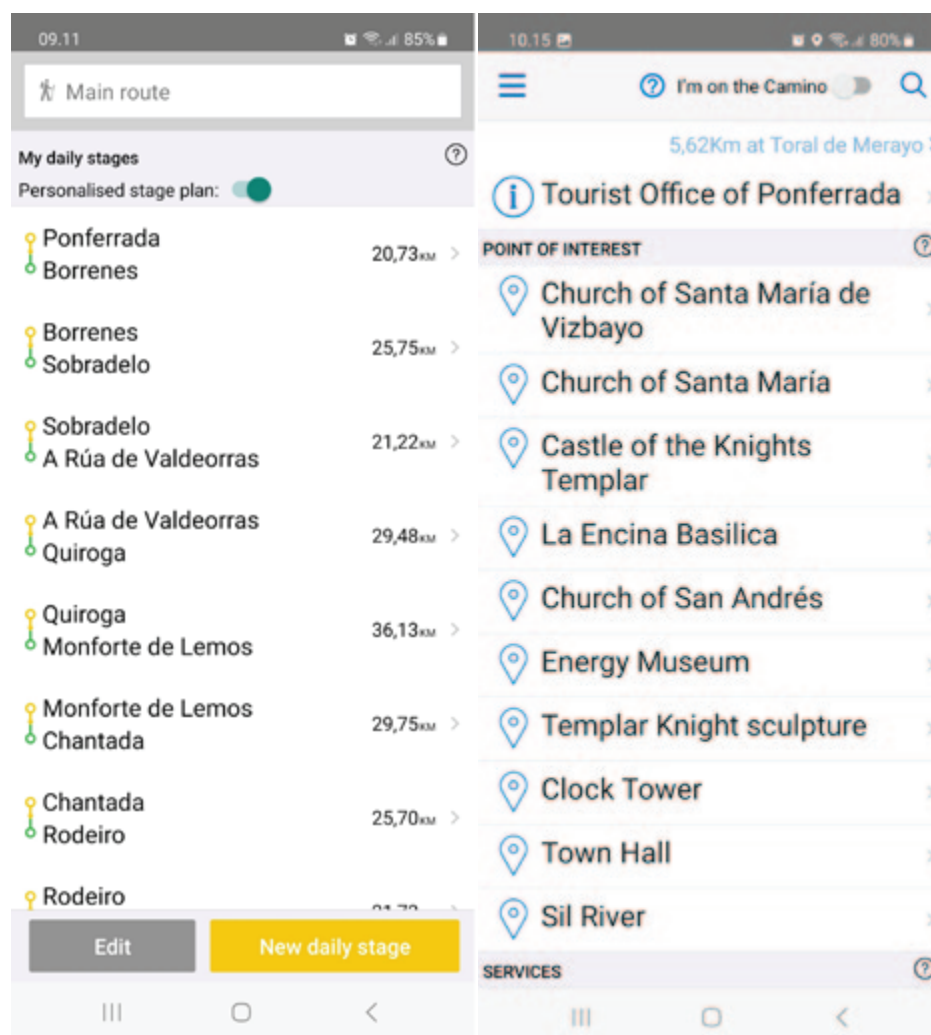

Klikker du på den by hvor du vil slutte din dagsvandring, åbner der sig en oversigt over overnatningsmuligheder.

Alle forsynet med bedømmelser fra andre pilgrimme og du kan se faciliteterne på de enkelte steder.

Klikker du på et herberg, åbner der sig yderligere informationer om stedet og hvordan du kontakter dem for evt. reservation.

Du kan tilrette din daglige vandring helt efter hvilken by du ønsker at slutte dagens vandring i.

Klik på den by hvor du dagsvandring slutter, scroll ned under overnatningsmulighederne hvor der er en oversigt med byens seværdigheder.

Klik på den seværdighed du vil vide mere om og få yderligere information og link til evt. hjemmeside.

Camino de Barcelona

af Rikke Ærtebjerg

I september 2023 havde jeg den glæde at besøge et ægtepar i Barcelona, som jeg havde mødt på Camino Francés i foråret 2022. Agueda og Pepe havde inviteret mig til frokost og efterfølgende vandring på Camino de Barcelona – eller noget af den – for den starter egentlig ved klosteret Montserrat, og de bor i bydelen Sarrià (udtales Sari-à, med tryk på a'et), i modsætning til byen Sarria på Camino Francés (der udtales med langt a: Saaaaaria).

Nogle af Barcelonas bydele er som små landsbyer med eget hovedtorv og en lokalbefolkning, der måske sjældent tager ind til byens centrum. Sådan er området Sarrià også. Aguedas mor siger stadig, at hun tager ind til byen, når hun skal til centrum af Barcelona.

Under Covid-19 delte byen også de tilfaldte fritidsaktiviteter; de, der boede i den øvre halvdel af byen, mod højderyggen mod vest, gik på vandring i bakkerne, den anden halvdel søgte mod havet.

På altanen i Aguedas og Pepes lejlighed er der malet en gul pil, og den er et minde fra perioden med Covid-19, hvor de savnede Caminoen så meget, at de måtte have deres egen pil.

En times kørsel fra Barcelona ligger Montserrat-klosteret, som er startstedet for Camino Catalan. Camino de Barcelona kaldes også Camino Catalàn eller Camí de Sant Jaume, der er catalansk for Camino de Santiago.

Hele klosterkomplekset er meget stort og er nærmest mejslet ind i en gigantisk lodret granitblok. I virkeligheden er der tale om en hel by bestående af flere individuelle bygninger, sågar et hotel. Selv om et enkelt kapels historie går helt tilbage til 800-tallet, var det først 300 år senere, at klosteret blev anlagt. Da franskmændene angreb Catalonien i 1811, blev klosteret

ødelagt, og munkene blev dræbt. Midt i 1800-tallet blev det genopbygget, og andre munke flyttede ind. I dag er det overvejende Benediktinermunke, og hver dag kan man høre munkekoret synge Montserrat-hymnen på forskellige tider.

Sarrià ligger egentlig ikke på pilgrimsruten, så vi skulle efter en lækker frokost, som Pepe havde fremstillet, (han er pensioneret bankmand og forfatter, Agueda arbejder stadig som sproglærer) først bevæge os gennem bydelen med kurs mod nordvest og højderyggen, som Barcelona ligger opad. Mange steder vi kom frem, kunne de fortælle, at dér boede deres datter, dér nogle af deres venner, dér nogle af deres forældres venner. Meget lokalt, og trygt og hyggeligt, de har boet i den samme lejlighed siden de blev gift. Før var det Pepes forældres lejlighed.

Undervejs på vandringen gennem bydelen fandt vi en gul pil på en kantsten, den har en forklaring: Nogle af Aguedas og Pepes venner, der før boede PÅ Caminoen gennem Barcelona, flyttede til kvarteret for et par år siden, og de talte ind i mellem om, at de savnede at bo på Caminoen. En mørk nat sneg Pepe sig ud og malede en gul pil på kantstenen over for deres opgang, i håb om, at det ville få dem til at blive boende dér. Der gik et par dage, før de opdagede den, og var med det samme klar over, hvem der havde været på spil.

På vej ud af byen kom vi forbi et Gaudí-værk, nemlig en kirke med en skole, men den var ikke i den sædvanlige sprudlende stil.

Bebyggelsen blev mere og mere sparsom, efterhånden som vi kom opad i terrænet og ind i naturområdet Parc Natural de Collserola, vi gik ad stejle gader og måtte jævnligt holde pauser. Dér kunne vi så nyde udsigten bagud. Til sidst var vi oppe i bakkerne, asfalten holdt op, og når vi vendte os om, kunne vi se Middelhavet på den anden side af byen. Vi skulle følge en bred grussti mod nord rundt om bakketoppene, og ved et udsigtspunkt var det et storslået view mod La Sagrada Familias næsten færdige tårne, der mødte os ca. midt mellem højdedrag og hav.

Et godt stykke oppe kom vi endelig frem til det vigtige: en gul pil på en skraldespand, og lidt efter den et officielt Camino-mærke, der fortalte, at nu var vi på Camino Catalan. De sidste ca. 8 km mod Sant Cougat del Valles vandrede vi på Caminoen.

Der var både smalle skovstier og brede grusveje, og undervejs kom vi forbi Xandri Pi, det fyrretræ, der symboliserer den union af regioner, som Catalonien oprindeligt bestod af, nemlig Catalonien, De Baleariske øer (Mallorca, Menorca, Formentera, Ibiza, Cabrera og Conillera) og Valencia.

Træet er et af de ældste fyrretræer i Catalonien og anslås at være omkring 234 år gammelt, fra omkring 1774. Det er ca. 23 meter højt, og har en stamme på 3,20 meter i diameter. Dens krone er 21 meter bred og har en ejendommelig form, som en parasol. Xandri Pi mistede en del af sine grene og antog sin nuværende form juleaften i 1962, hvor den sneede kraftigt i hele Valles-territoriet. I 1997 forsøgte vandaler at skære det ned og brænde det af, så det blev nødvendigt at forstærke træet med nogle jernstænger for at hjælpe det med at holde fast og komme sig efter angrebet. Det var ellers meningen, at området, hvor træet er placeret, skulle bebygges, men naboskabsprotester har hver gang standset projekterne og bevaret træet og landskabet.

Det blev mørkt, før vi nåede Sant Cougat del Valles. På vej mod stationen, hvor vi skulle med toget retur til Barcelona, var der som mange andre steder på Caminoerne i Spanien, nedlagt muslingeskaller for at vise vejen.

Det var efterhånden blevet halvsent, så da Agueda tilbød at køre mig retur til mit hostel, sagde jeg ja tak. På det tidspunkt sagde min skridttæller 22 km, men det var også fordi jeg vandrede ud til dem før frokost. Et kuriosum ved at gå med i deres parkeringskælder efter bilen var, at kælderen er bygget, dengang bilerne var små, så der skulle manøvreres en del, før bilen kunne komme ud fra den reserverede plads, og betonsøjlerne var polstret med pap og gamle gultvæpper.

Nu har jeg en drøm om at starte en Camino-vandring fra Barcelona.

Camino del Norte, I. del

I 2023 vandrede jeg ad Camino del Norte og Camino Primitivo til Santiago de Compostella. Dette er et uddrag af min dagbog fra vandringen med op- og nedture, sejre og nederlag og først og fremmest en vandring, jeg aldrig vil glemme. Historien er delt i 5 afsnit, da den er meget lang...

af Tina Kemp

1. vandredag fra Hondarribia til San Sebastian

Jeg kom igennem marsklandskab og skove, havde udsigt til Biscayen utallige gange, passerede heste, køer, får og geder, vandrede afsted på klippekanter, var ude at sejle for at undgå omvejen rundt om bugten, gik ad middelalderveje under store gamle egetræer og havde en stejl vandring til Gauadalupe-kapellet. Jeg kom forbi en forhistorisk gravhøj, gamle vagttårne og forbi resterne af et kloster til Monte Jaizkibel med en imponerende udsigt ned over bugten. Jeg husker dagen for sin skønhed, men i særdeleshed også for sværhedsgraden. Stejlt var det gået op og stejlt var det gået ned.

2. vandredag fra San Sebastian til Zarautz

Jeg sov som en sten til kl. 01.43 og så var det slut. Der var tusindvis af myg, og virkelig varmt. Forsøgte alt for at falde i søvn, men lige meget hjalp det og i en virkelig dårlig sovepose. Jeg var glad, da klokken nærmede sig 5 og jeg kunne stå op. Kunne godt mærke, at jeg havde

været en lækker buffet for myggene. Var ude af døren kl. 5.45 med en kop kaffe i maven. Tænkte, at jeg lige ville tage lidt mad i San Sebastian, men skuffet blev jeg. Alt var selvfølgelig lukket, da jeg nåede dertil. Tænkte, at så napper jeg bare den næste.

Jeg kunne godt mærke mine ben fra dagen før, men de var ok, så raskt afsted det gik. Jeg gik langs stranden hele vejen, så smukt og endnu en strand efter byen. Smukke bygninger, solen på vej op. Jeg valgte vejen langs vandet op til Monte Igeldo, her gik jeg ad snoede asfaltveje. Herefter gik det lidt mindre stejlt opad. Der var et smukt kig ud over det hele, og helt blikstille vand. Efter ca. to timers vandring skuede mit øje en restaurant. Yes! tænkte jeg, men ak, den var lukket.

Skuffet og forsat sulten, og nu med en virkelig dum vandrestav, der blev ved med at lukke sig ned, gik turen jævnt nedad. Da jeg ramte asfaltvejen igen, så jeg noget, der lignede en café, men det var det desværre ikke. Lidt frækt spurgte jeg alligevel, om jeg kunne købe noget at spise, og det kunne jeg, hvis jeg lige ventede to minutter. Med en omelet og lidt brød i maven gik det atter videre. Det sidste stykke ned til Orio stod der mange stenkors, byen er ikke særlig attraktiv, og det refugie, jeg havde fået anbefalet, var lukket. Jeg besluttede derfor at gå videre til Zarautz og overnatte der.

Jeg fulgte fjorden ud af Orio forbi jernbanen, og gik gennem et meget smukt landbrugsområde. Det gik vældigt opad, pludselig gad mine ben bare ikke mere, og det gad jeg sgu' heller ikke. På min venstre hånd på toppen af bakken lå Hotel & Restaurant Berazadi Berri, så jeg tog en hurtig beslutning, og få minutter senere var jeg tjekket ind til en lækker seng og klimaanlæg. Et langt køligt bad gjorde underværker på en træt krop. Fik vasket tøj og hængt det op, og så en Gin&Tonic.

3. vandredag fra Zarautz til Debra

Jeg vandrede stort set langs havet hele dagen, og med passende mellemrum slog jeg et slag ned til de byer, jeg passerede. Jeg vandrede på de veje, pilgrimmene fulgte for mere end 700 år siden. Der var en flad strækning med meget trafik, indtil jeg nåede Getaria, hvor jeg holdt en pause ved en smuk gammel kirke. Mine ben var trætte, og det var jeg også, selvom jeg havde fået en virkelig god nats søvn, men efter en snack og afslapning måtte jeg videre. Det gik nu stejlt opad mod Azikizu. Vandringen gik ad en gammel middelaldervej. Nu gik det igen ud mod vandet ad brede jordveje, herefter gik det igen opad.

Her fladede det heldigvis lidt ud, for senere at fortsætte ned mod kapellet San Sebastian i Elorriaga. Her valgte jeg den gamle pilgrimsvej. Uhhh, den var hård, men alle skridtene værd. Herefter gik turen mod Usaberartza og en ged blev reddet. Jeg kunne ikke tåle, at den var så tynd og spændt fast, så jeg forcerede hegnet og slap den fri. Geden var glad, og jeg stak af. Den ville have været død, hvis jeg ikke havde gjort det.

Mine ben var virkelig trætte og lige meget, hvor langt jeg gik, blev der ved med at være 4 km til Debra. Igennem Itzar, og herefter gik det stejlt op og ned igen. Og endelig, hvad skuede mit øje: Debra. Ned ad trapperne, men hov, hvad var det! Tilbage igen. En elevator, nej tre, førte ned til hjertet af byen, men ak, pensionen var optaget. Tilbage igen og ind på turistkontoret. Jeg var der heldigvis, da de åbnede kl. 15, så jeg fik tildelt en seng og en kode til døren. Det var rigtig fint til 8 Euro for en nat. Vandet i bruserne var koldt, men der var varmt, så det var fint. Maden skulle vi selv sørge for.

Dag 4. fra Debra til Marikina

Angelo fra Belgien gav mig lidt brød og noget pølse, efterfølgende gik jeg 500 m ned til byen og fik en tiltrængt Gin&Tonic. Mit vindue og min køjeseng var lige ud til gaden, hvor et fodgængerfelt bippede hvert 5. minut HELE natten, og jeg sov ved gennemgangen til toilettet. Der var sindssyg varmt, og min sovepose var virkelig lort, så da klokken var ca. 4.30 stod jeg op, pakkede mine ting og begav mig afsted, fast besluttet på at købe to lagner og sende soveposen hjem hurtigst muligt. Efter gode råd havde jeg købt to bananer og en rulle Oreos med dobbelt creme, og taget et æble til morgenmad.

Afsted ud af Debra, over en gammel bro ad den historiske vej, da den havde været den smukkeste indtil videre, uvidende om, at jeg så startede med 9 km konstant

stejlt opad med min lygte, da det var mørkt, men også en smuk tur gennem skov af egetræer og kæmpe krat af vilde brombær, skiftende med bregnebeklædt skovbund. Da jeg nåede toppen, gik det 14 km nedad mod den lille flække Olatz, som dukkede op efter ca. 6 km, men alt var selvfølgelig lukket, da jeg ankom så tidligt. Herefter kom den næste stigning, nogle steder 6-7%, vejene skiftede mellem cement og jord, men der var super god afmærkning. Da toppen var nået efter de 9 km, gik det nogenlunde fladt videre ca. 7 km, derefter 3 km stejlt op til toppen og dagens virkelig hårde arbejde var overstået – opad, vel at mærke.

Herefter fladede det igen lidt ud og jeg tænkte 'Nu er det tid til en snack'. Meeen lad vær' at sætte dig i græsset. Jeg nåede at sætte min rygsæk og var selv på vej til at sætte mig, da det myldrede med tæger på mine ben, 14 stk. fik jeg fjernet. Skyndte mig videre for derefter at finde tre på mine arme. Lettere paranoid tjekkede jeg ben og arme for hvert 5. minut. Tre mere slagtet og så var den oplevelse heldigvis slut.

Den jævne og rolige vandring fortsatte til Arionate, en by med måske fem huse. Ingen kaffe til mig, desværre. Herefter drejede pilgrimsvejen ned mod Markina, men meget langsomt gik det, for det gik stejlt ned, og det var virkelig hårdt for skinnebenene. Alle midler blev taget i brug for at undgå at belaste mine skinneben, som jeg nu godt kunne mærke, jeg havde.

Nede i byen måtte jeg lige sætte mig på en bænk og puste lidt ud, senere kom belgiske Angelo og danske Niels forbi, de skulle lige tjekke, om jeg var ok. Jeg tror, jeg lignede udskidt æblegrød. Sammen fandt vi herbergeret Casa Rural Itnxauspe, et virkelig fint og hyggeligt refugium, så forhåbentlig kunne jeg få sovet lidt. Mødte andre pilgrimsvandrere og fik booket overnatning til næste dag alle sammen, sammen. Jeg masserede deres ben, til gengæld fiksede de den vabel, jeg desværre fik tilranet mig i dagens hede.

5. vandredag fra Markina til Gernika

Hold da op en middag, tre retter hjemmelavet mad. Det var bare så dejligt at være propmæt og i hyggeligt selskab med mange lande repræsenteret, efterfulgt af en tur på hovedet i en skøn seng med dyne og pude, og ingen myg,

og ingen ud af de 60, der sov sammen, snorkede, for vildt at opleve. Skæbnen ville, at jeg vågnede kl. ca. 2 og kunne ikke sove mere. Det var så varmt. Nogen havde lukket alle skodder til. Jeg sov dog lidt igen, men stod op kl. 04.30 og kom afsted, men øv, da jeg smækkede døren, opdagede jeg til min skræk, at jeg havde glemt min telefon på spisebordet. Jeg kunne se den, men ikke komme ind igen. Gode råd var dyre. Heldigvis var badeværelsesvinduet åbent, 1,5 m op, men det var ikke noget problem. Halvvejs oppe blev jeg reddet. En kom ud på toilettet, og åbnede døren for mig. Det havde regnet og tordnet om natten, så luften var frisk og kølig. Fra refugiet gik det lige ud ned til floden Artibai. Selvom det var mørkt, kunne jeg fornemme skønheden, og lyden af rindende vand var konstant på min venstre side, mellem kæmpestore træer, næsten som at være i eventyrland.

Et par kilometer mere gik det svagt opad til landsbyen Bolivar. Herfra gik det fortsat let opad mod det første kloster, Monasterio de Cenarruza. Solen var på vej op og der var virkelig smukt. Jeg tog min første pause på en lille bænk med udsigt og spise mine medbragte Oreos. Solen kom op og jeg måtte ind og kigge i kirken, men døren var desværre låst.

Men hov! Her kom en af de seks munke, der bor i klosteret. Jeg var blevet modig nu og spurgte, så han låste op, så jeg kunne komme ind. Fra klosteret gik det videre op mod toppen af Gorontzugarai, hvorefter jeg gik på skovstrækninger med smalle, smattede stier. Fordi det regnede i går, var der små vandløb over stierne, igen ned gennem skoven og videre på asfalt til Zarra.

Her var baren åben, dagen var reddet. Nu fulgte jeg atter en sti gennem skoven, via en ægte pilgrimsbro fra det 16. århundrede, over floden og videre op til kirken i Arratzu og ned til Loila med flere beværtninger trods dens lille størrelse. Jeg stoppede ikke, men fortsatte, havde virkelig gode ben den dag, trods flere vabler på min venstre fod, heldigvis mærkede jeg dem ikke, når jeg gik. Jeg fortsatte over højedraget Alto de Astorigana og dernæst kom endelig efter 25,5 km, Gernika. Her ventede jeg på de andre, vi havde et par skønne timer i den smukke by, før vi gik til refugiet i fælles flok, 5 km virkelig opad, som vi så ikke skulle gå på næste dag.

Vi blev indlogeret, drak en øl, fik et varmt bad, fik vasket tøj i fællesskab, i maskine denne gang. Vi fik ordnet alle vores vabler af eksperten Angelo, to fik behandling af mig, spanske Patricia og danske Niels, og vi fik god aftensmad. Livet var herligt, og vi havde fået os en lille Camino-familie.

6. vandredag fra Gernika til Bilbao

Niels og Angelo havde bedt mig vække dem, når jeg vågnede. De ville gerne se solen stå op og være tidligt fremme i Bilbao, så vi kunne få noget ud af dagen, så det gjorde jeg kl. 4. Jeg skulle lige ordne mine vabler, så de var klar til dagens vandretur. Angelo vågnede af sig selv og så vækkede vi Niels. Det var mørkt, så vi startede med lygten. Efter ca. 30 min. kunne vi ane, hvor vi gik. Rask gik det derudaf med jævnt terræn, men det blev ikke ved, vi skulle jo op på toppen af Alto de Igertu, 350 m over havets overflade og gerne finde et godt sted på toppen, hvor vi kunne se solopgangen kl. 6.33.

På trods af vores ihærdige søgen efter det perfekte sted at se den, lykkedes det os ikke. Det blev midt på skovstien med begrænset udsigt. Skyerne var lyserøde, og det var det. Efter ca. 15 min. kom vi afsted med et smil på læben i den tro, at vi havde ca. 5-7 km tilbage. Vi vandrede på gamle romerske veje, og foruden de pas, vi skulle passere, gik pilgrimsvejen også mellem betagende bjerge, grønne græsgange, og ad lange skovstrækninger, og trods asfalten, var det ad rolige stille veje i et typisk baskisk bondelandskab.

Vi var derude, hvor kragerne vendte og en by bestod af tre huse, så der var ingen

faciliteter af nogen art de første mange kilometer. Da vi nåede Lezama, var der en åben café. Vi spiste med to andre pilgrimme. Da vi nævnte, hvor mange km, der var tilbage til Bilbao, sagde den ene pige, 'Øhhh, der tror jeg I tager fejl, der er i hvert fald 17,5 km'. Vi havde haft en hård vandredag dagen før, og tabte nu sutten lidt alle tre. Jeg havde ømme fødder, så det var ikke så fedt at skulle gå 30 km. Nå, den information betød en ekstra kop kaffe.

Der var jo ikke andet for end at sætte det ene ben foran det andet og komme derudad. Endnu et bjerg blev besteget i rimeligt raskt tempo, Monte Avril, 400 m, mens vi gik og glædede os til det hotelværelse, vi havde lejet sammen. Klimaanlæg, dynen og kun tre om et bad.

Vi ankom til Bilbao, en smuk by, og et leben af mennesker, kirkeklokker, der bimlede, det var søndag. Jeg fik flået mine vandresko af og kom i de fine plastiksandaler, jeg hade med.

De fleste restauranter har åbenbart lukket om aftenen om søndagen og holder kun åbent til frokost. Vi fandt en restaurant, men jeg kunne mærke, at jeg var virkelig træt og ikke sulten, så jeg takkede af. Efter 2 min. kom de andre også.

Da vi fandt en bar og havde fået vores drinks og lidt snacks, blev jeg ramt af hjemve. Jeg forsøgte at holde tårerne tilbage, men det lykkedes ikke så godt. Vi hylede lidt på skift. Hotellet lå ca. 2 km derfra, men vi magtede ikke at gå, så vi tog en taxi. Gutterne delte dobbeltsengen og jeg fik opredningen. Det var vi alle tilfredse med.

7. Vandredag Bilbao til Portugalete

Vi sov fantastisk, specielt mig. Vågnede kl. 5, men vendte mig om på den anden side til kl. 7. Et bad og et fantastisk morgenbord, og så var dagen i gang.

Vi havde aftalt en hviledag, vi havde hver især nogle projekter, vi skulle alle sende noget hjem, b.l.a. fik jeg sendt min dumme sovepose og andet hjem, i alt 1,3 kg. Til gengæld fik jeg købt et dynebetræk og et pudebetræk, sammenlagt 500 g. Jeg kunne virkelig mærke forskel i rygsækken, og forhåbentlig ville jeg sove bedre.

Efter vores småindkøb og indkøb til aftensmad startede vandringen mod vores bookede albergue Biden Ona, i byen Portugalete. Vi gik uden om byen langs med Nerviónfloden, vi så det ene industrikompleks efter det andet, alt så ud til bare tilfældigt at være skudt op, mange komplekser lå øde og faldefærdige hen. Vi kunne se, at der var gang i en oprydning, men der var vist lang vej endnu. Vi valgte at sejle 5 min. i stedet for at tage broen, 0,50 Euro, det var lige til at klare.

Vi nærmest løb til alberguet kl. 18.24, da vi var for sent på den; indtjekningen skulle have været inden kl. 18. Det faldt ikke i god jord hos albergue-fatter.

På trods af, at vi tre gange havde ringet og sagt vi var på vej, måtte vi stå skoleret og få en skideballe, men vi fik allernådigst lov at komme ind. Dagen, eller rettere natten, var reddet.

Vi nåde det lige inden lyn, regn og torden brød løs. Jeg var så træt, at jeg spiste min pasta med kylling og gik i seng.

Fra Portugaleta til Zierbana (La Arena)

Da jeg vågnede kl. 4.05, var der ikke en, der snorkede, på trods af, at vi var rigtig mange i sovesalen. Jeg forsøgte at sove igen, uden held. Stod op og fandt mine ting, listede helt stille ud af sovesalen. Fandt i køkkenet plaster og den rå uld, Lena havde givet mig, fik pakket alle mine fine vabler ind, taget min camelbag i køleskabet og lagt i tasken, vækket Angelo som lovet, drak en kop te og så på med skoene. Det gjorde ubeskriveligt ondt at komme i dem. De første 5 km var de værste, men efter det gik det nogenlunde.

Ingen lygte var nødvendigt i dag, der var masser af gadebelysning. Jeg var ved at være træt af asfalt og by, så det var dejligt efter ca. 4 km at være væk fra biler, motorvej og det trøstesløse industrikrater.

Næppe havde vi lagt Portugaleta bag os, før solen begyndte at stå op, lyset kom snigende over os, og fuglene begyndte at synge. De grønne marker, bjerge og små pittoreske landsbyer dukkede op. Efter ca. 8 km kunne vi skimte havet og den anden pause blev taget, en banan og lidt vand blev kørt i maven og solen var oppe. Ikke imponerende, solen røg bag skyerne, før vi fik glæde af synet, men pyt. Lyset var dejligt.

Det værste ved pauser var, at når jeg skulle i gang med at gå, blev jeg mindet om, at mine vabler og ømheden i fødderne fortsat var tilstede, så der gik lige 30-40 skridt, før jeg var ovre den gakkede gangart. Heldigvis var det ikke så langt den dag.

Klokken blev 8 og jeg forsøgte at finde den pension, vi havde booket i går. Efter at have ledt efter en pool og et fint rødt hus

med have i ca. 20 min. frem og tilbage ad vejen, var nogle lokale vågne og forsøgte på spansk at forklare mig med fagter og alt hvad de ellers havde til rådighed, at jeg bare skulle gå ud langs vandet. Jeg fattede desværre ikke så meget, men kunne forstå, at jeg skulle gå via Caminoen, eller det troede jeg, de sagde. Frem og tilbage er lige langt, og jeg fandt til sidst den etageejendom, jeg skulle ind i. Pyt, den var fin, trods der ingen pool var.

Vi nappede en dukkert trods regn og gråvej, noget skulle vi have for pengene, 35 euro hver. Vaskede tøj, pakkede vores indkøb ud. Hygge på terrassen, spise noget god mad og skrive dagbog, ordne vabler, strække ud og tape op. Dejligt med en hviledag.

9. vandredag fra Al Lerena til Liendo

Efter en hviledag var ben og fødder i virkelig god form. Planen var at gå til Castro Urdiales, 13 km, men alt var skønt, så vi planlagde at gå helt til Liendo, 36 km, troede vi. Igen en fejlberedning fra vores side. Meget asfalt, men det gjorde ikke så meget, da udsigten var virkelig smuk.

Fra Castro Urdiales fik vi den første hele dag på kantabrisk jord, der næsten hele vejen fulgte det oprindelige spor fra middelalderen. Vores vandring gik fra den ene lille by til den anden. I El Pontarrón de Guriezo troede vi, at vi kun havde 3 km til Liendo. Vi var virkelig glade og trætte i vores fusser, men ak og ve, vi tjekkede lige Google maps; 9 km igen. Her måtte vi tage et hvil, dyppe fødderne i den kolde flod, ordne en nytilkommet vabel på langetåen og sunde os. Efter den skuffelse forsøgte vi at se på busplan; der var 2 km til bussen og turen ville tage 1,45

time. Vi kunne ikke finde et nummer til en taxi, og Uber kørte ikke i det område. Så vi måtte traske videre.

Vi fandt en ridesti via Kommoot-app'en, den var 1 km kortere, så den nappede vi, 3 km stejl, men smuk sti op. Da der var 3,4 km tilbage, og denne gang for real, skiftede jeg til mine plastiksandaler, sikke en fest mine fødder havde. Det var virkelig nogle hårde sidste kilometer, men vi gjorde det sku'.

Vi fik vasket, badet og havde det dejligt, men var sultne. Vi havde kun fået en sandwich hele dagen. Vi fik at vide, der var pilgrismiddag kl. 19.30 på en restaurant ikke så langt derfra til 12 Euro, så det ventede vi på. Da tiden kom, gik vi rundt i 30 min. for at finde den, men uden held. Det blev til en burger med pomfritter på den eneste restaurant i byen, der var åben.

10. Vandredag fra Liendo- Grüemes
Jeg sov virkelig dårligt. Fik 12 myggestik. Stod op kl. 4.45 og gjorde klar til at tage afsted. Den eneste dag, hvor man et langt stykke kunne gå på bare tæer, jeg gjorde det dog ikke af frygt for sand i vablerne.

En dag med sejltur, klatring, vandring langs stranden og gennem det smukkeste kantabriske landskab, for til sidst at få nattefy i det skønneste refugium på hele Nordruten. Man kan gå over Colindres og ikke sejle over vandet, det valgte vi.

I Sanatoña fik vi et stempel på turistkontoret, og gik videre til El Brusco-klippen. Vi gik forkert og kom gennem det smukkeste vade- og fiskeområde. Vi kunne se fængslet og ruten, vi skulle have gået, på vores højre side. El Brusco betyder brysk

eller brat, og det var den, det gik stejlt ned på den anden side. Fra toppen kunne man se Berria-stranden, marismaen, og Noja-stranden. Det var fantastisk, men det var hårdt og det var megavarmt. Heldigvis havde vi vandrestave, og dem fik vi brug for. Vi kom heldigvis helskindet ned. Ren jomfruelig natur, kun stranden og klipperne ude i vandet.

Mine fødder var virkelig trætte nu og jeg måtte tvinge dem til at flytte sig, og så gik jeg forkert. 700 m blev til 1,5 km, men jeg fandt dog til sidst Albergue de Peregrinos. Godt smadret og trættede jeg ind ad porten efter 38,2 km. Begyndte at tude lidt af bare udmattelse og lettelse. Det blev taget i stiv arm, efter et glas vand var alt godt igen. Vi kunne sove 100, fordelt i små sovesale i små campinghytter, der står rundt omkring.

Kl. 18.30 bímlede klokken til samling og vi hørte om stedets historie. Fader Ernesto, der ejer stedet, har boet der siden barnsben, han er 86 år. Kl. 20.45 gik vi til bords, kl. 21.35 var vi færdige efter endnu et foredrag og kunne gå til køjs, det var tiltrængt.

Fortsættes i nummer 47...

Camino San Salvador – Seks dage med smuk natur, udsyn, stilhed og fordybelse

af Tove Kristensen

Jeg har haft glæden af at gå Camino San Salvador to gange inden for det sidste halvandet år. Første gang var i maj 2022. Det var min første caminovandring efter Coronaperioden, hvor jeg havde god tid til at forberede mig på udfordringerne i bjergene, og til at længes efter at komme afsted på Camino-ruterne igen. Anden gang på San Salvador var i september 2023, hvor jeg havde følgeskab af min veninde Inge.

Den lille bjergcamino

På Camino San Salvador går man nordpå over de kantabriske bjerge fra León i syd til Oviedo i nord. Den forbinder således Camino Frances og Primitivo tæt på Camino del Norte. San Salvador er på ca. 125 km, som ofte vandres på fem eller seks dage. Da den går over bjergene og indeholder mange højdemeter, valgte jeg seks dage, som også passer godt med afstandene mellem overnatningsmulighederne. En enkelt ung dansker, jeg mødte undervejs, gik turen på fire dage. Det vil også være muligt at strække den over mere end seks dage.

Dagsetaperne

Dag 1. León til La Robla

Den første dagsetape ud af León og til La Robla er på ca. 28 km. Det skønnede vi var lidt langt at starte ud med. Så indrømmet – vi "snød" og tog om morgenen en taxa de 5 km ud af León til forstaden Cabajal de la Legua. Dog vandrede vi dagen før fra Katedralen i León, forbi det imponerende tidligere kloster og pilgrimshospital San Marcos ud til Cabajal de la Legua. Ved San Marcos, som nu er

et Parador luksushotel, deler pilgrimsvejen gennem León sig i Camino Francés og San Salvador.

På San Salvador følger man Bernesga-flo-den ud af byen, og et smukt udsyn over Bernesga-dalen fulgte os, længe efter vi var startet i Cabajal de la Legua. Samtidig kom bjergene, som vi gik imod, nærmere og nærmere. Vi vandrede op og ned på gode stier, som ind imellem gik igennem smukt gammelt egekrat med mosbegrøede, kringlede stammer og grå-grønne blade. Ind imellem gik vi i åbent landskab med udsyn til bjergene, og særligt i foråret med mange smukke blomster – lavendel, gyvel og mange andre arter. Naturen viste sig allerede på dag ét fra sin smukkeste side, og det var betagende at se sort glente og andre rovfugle kredse oppe under himlen.

Undervejs første dag kom vi igennem landsbyen Cabanillas, et oplagt sted at spise sin madpakke på torvet. Vi besøgte også det offentlige herberg i den gamle skole, men vi blev der ikke. Det var ellers pænt og rummeligt, men med kun fire senge og uden spisemulighed. Det sidste var der heller ikke i Cascantes de Alba, hvor vi ellers havde sat næsen op efter en tiltrængt kop kaffe. Baren var lukket.

Flere af spisemulighederne i La Robla var også lukkede, da jeg besøgte byen anden gang. Måske fordi industrier i området lukker, arbejdspladser forsvinder, og der derfor bliver færre indbyggere. Byen har dog både herberg og flere pensioner. Af-

tensmaden indtog vi i baren på pension El Mundo. Ved første besøg havde jeg her fornøjelsen af at få et indblik i byens sociale liv, idet byens store kvindekortklub havde møde. De morede sig vældig, og fik lydniveauet i restauranten til at stige til alt for mange decibel. Spanske barer og restauranter er som bekendt ikke verdensmestre i lyddæmpning og akustik!

Dag 2. La Robla til Poldura de Tercia

Selv om vi de første ca. 14 km på dagens 23 km lange etape gik ret meget på asfalt og langs veje og jernbaner, oplevede vi ruten afvekslende, rolig og smukt. Der var ikke megen trafik, naturen var tæt på, og småbyerne hyggelige. Fra Pola de Gordon gik det opad mod Buiza, den sidste landsby før bjergene for alvor omgiver én. Selv om det derfra gik alvorligt opad, gav bjergenes skønhed energi, og de mange højdemeter var absolut overkommelige. I foråret var bjergsiderne farvet gule og lilla af gyvel og forårslyng, og mange andre blomster pyntede langs stierne, bl.a. orkidéer. I sandhed en fryd for øjet. Og så var der stille. Naturens skønhed, bjergenes styrke og stilheden gik lige i hjertet på mig. Og jeg var bare taknemmelig for, at jeg kunne være lige der, hvor jeg var.

Stierne i bjergene var velafmærkede med de velkendte gule pile og muslingeskaller. Nogle af dem var monteret på en ca. 30 cm høj jernstang, så de kunne ses på lang afstand. Både på forårsturen og september-turen gik jeg/vi næsten hele dagen alene, men vi var på intet tidspunkt urolige over dette. Stierne var velafmærkede, og selv om de nogle steder blot er dyreveksler, er de tydelige og sikre at gå på.

Dagens mål var landsbyen Poladura de la Tercia, som blev nået efter en del højdemeter nedad. Vi vandrede en stund gennem en stille fyrreskov og til sidst gennem et par små landsbyer. I Poladura de la Tercia er der både et offentligt herberg og en kro, så man kan vælge mellem sovesal eller ene-/dobbeltværelse. Kroen er den eneste spisemulighed. Alternativet er at bære mad i rygsækken og tilberede den i køkkenet på herberget. Kroen – Posada el Embrujo – har en dejlig have, hvor man kan hygge sig med de andre pilgrimme og nyde en kop kaffe eller en øl efter veloverstået vandring. Det er man velkommen til, uanset om man overnatter det ene eller det andet sted. På september-turen var den smukt belig-

gende landsby pyntet op til den årlige byfest, som skulle finde sted på torvet ved herberget i den følgende weekend.

Dag 3. Poladura de la Tercia til Pajares eller Llanos de Someron

Dagens 16/20 km gik alle gennem de smukkeste bjerg-egne, og mange højdemeter blev forceret både op- og nedad. Igen gav naturen mangefold tilbage på anstrengelserne. Særligt på septemberturen startede dagen med en meget smuk morgen med lavtliggende skyer og dis, der legede med solen. Det var betagende, og selv om det gik opad helt fra Poladura de la Tercia til jernkorset, og videre op til passet 1660 moh, var bene- ne lette og kroppen fyldt med glæde og energi. På turen ind gennem bjergene var der ro og stilhed, kun lyden af koklokker fra græssende kvæg hørtes ind imellem. Så det var tid til bare at være i den betagende natur. Fra Puerto de Pajares gik det nedad, nogle steder ret stejlt nedad. I september lavede man nye veje i området, og på grund af dette var der sat skilte op, som frarådede at gå den lidt længere, men mindre stejle grusvej mod Pajares eller direkte til San Miguel del Rio.

Derfor tog vi den stejle sti mod Pajares, og fortrød det undervejs. Det var hårdt, og føltes endnu hårdere, da vi i Pajares fandt ud af, at byens bar i Pension Mirador var lukket. Den cola, som vi havde drømt om de sidste kilometer, forblev en drøm. Vi fortsatte nedad-nedad-nedad til San Miguel del Rio, hvor to bænke under et skyggefuldt træ blev vores velfortjente sted til et hvil med benene opad, lidt vand og hvad rygsækkene kunne tilbyde af sødt. På forårsturen overnattede jeg på Pension Mirador i Pajares, hvor der er spisemulighed. Der er også et offentlig herberg i Pajares; men det har ikke et køkken, så spisemuligheden her er Mirador, når den er åben, eller at medbringe mad, der ikke skal tilberedes.

På efterårsturen besluttede vi at gå de ekstra 4 km til Albergue Cascoxu, et nyt dejligt herberg i Llanos de Someron, hvor søde værter laver god asturisk landmad på råvarer fra egen have, og serverer den ved et hyggeligt fællesmåltid. Vi var ti om bordet, den dag vi var der.

Dag 4. Pajares eller Llanos de Someron til Bendueños

Efter gårsdagen, som i sidste ende blev lidt anstrengende, var det godt med en kort dag, kun 17/13 km. Det gik stadig op- og nedad, og det var en dag med meget grønt for øjet. Vi gik på stier gennem frodig skov, hvor træer, bregner og andet krat dækkede såvel siderne som himlen over os. Det føltes som at gå i grønne tunneller. Gamle krogede træer gav associationer til Fyrtøjet og andre eventyr. Når terrænet åbnede sig, var det med smukke udsigter til grønne græsmarker og skovklædte bjergsider.

Dagens mål var det lille herberg Albergue Parroquial Virgin de Bendueños uden for landsbyen Bendueños, som ligger et par kilometer fra Camino San Salvador. Et besøg her er helt sikkert omvejen værd, også selv om opstigningen til Bendueños fra Herias er ualmindelig stejl og kræver mange pauser undervejs. Herberget ligger roligt med udsigt til bjergene og en grøn dal. Ved siden af ligger en lille kirke – Santuario de Santa Maria de la Asuncion – som bl.a. har smukke kalkmalerier gemt i rummet bag alteret. Herberget – og nøglen til kirken – bestyres af Sandra, som laver mad til pilgrimmene, hvis man har ringet i forvejen. Og hun sørger for, at der er drikkevarer, morgenmad, frugt og meget andet tilgængeligt. Man betaler donativo – det beløb man vil eller kan lægge i kassen ved døren. Herberget i Bendueños er en lille perle af fred og ro. Dog oplevede vi i september, at højtalende spaniere og en enkelt brasilianer fyldte det lille sted med uro, og fortsatte deres snak længere ud på natten, end vi kunne ønske. Sådan er pilgrimslivet også ind imellem.

Dag 5. Bedueños til Mieres del Camíno

Dagens 27 km lange etape blev den længste for os på San Salvador, men også den fladeste. Fra Bedueños til Pola de Lena gik vi stadig lidt ned og op i grønne sale, og vi holdt pause ved kapellet Santa Cristina, højt beliggende og med udsyn over grønne enge og bjerge. Den lille præromanske kirke er UNESCO verdensarv og er et besøg værd. Desværre kom vi næsten to timer før kirken åbnede, lidt for længe at vente med en lang vandredag foran. Efter Pola de Lena vandrede vi mest på flad asfaltsti og langs forskellige veje. På et tidspunkt efter byen Ujo gik vi langs et jernbanespor, en landevej, en flod og en motorvej – på én gang. Men på trods af asfalt og trafikstøj blev det en ok vandredag. At kunne skridte ud – lige ud ad landvejen – var en fin afveksling til alle op- og nedstigningerne.

Da jeg gik San Salvador i maj 2022, var de fleste offentlige herberger stadig lukkede efter Coronaperioden. Men i Mieres del Camíno, en større by med omkring 38.000 indbyggere, havde man etableret sengepladser til pilgrimme på et kollegium ved universitetet. I september 2023 var det stadig muligt at over-

natte her, selv om herberget i La Peña igen var åbent. I Mieres stødte vi på det “problem”, som vi nordboere undertiden får, når vi i Spanien først kan få aftensmad efter kl. 21. Sådan var det også denne lørdag aften, så inden det blev muligt at spise, måtte vi tilbringe et par timer på en bar på smukke Plaza de San Juan, hvor venlige spaniere satte os ind i kunsten at drikke cider – på spansk sidra – på den rigtige måde. I grønne Asturien dyrker man mange æbler, og sidra er en lokal specialitet. Den skænkes i små portioner med laaaang stråle, og drikkes herefter “bottoms up”.

Dag 6. Mieres til Oviedo

Turens sidste etape var på ca. 20 km og en afvekslende dag gennem “grønne sale”, forbi grønne marker, langs smukke stendiger og med udsigt til bjergene. Vi kom gennem mange små landsbyer, bl.a. Olloniego med en fin middelalderbro og -tårne, og forbi smukke gårde med horreos, velholdte gamle bygninger og et væld af blomster. Turen vekslede mellem små stier og asfaltveje, men uden megen trafik, før vi til slut nærmede os Oviedo, dagens mål og endepunkt for Camino San Salvador.

Hvad jeg især fik med mig fra Camino San Salvador:

Naturen og stilheden

Det der gjorde størst indtryk på mig på Camino San Salvador, var at opleve naturens storhed i bjergene, at få oplevelsen af at blive ét med den stærke natur, i hvert fald i glimt. Bjergene har en vældig kraft i sig, som man både har med sig i de betagende udsigter og udsyn, og imod sig, når der skal kæmpes op eller ned ad bjergsiderne. Der var sarte blomster, som nogle steder tittede op af sprækker i klipperne, og andre steder en grøn, grøn frodighed. Og så var der stille. Det gav mig ro og plads til eftertanke, og ind imellem til en vidunderlig tanketomhed. Nysgerrigheden efter at se mere, at mærke og sanse mere overdøvede, at det ind imellem var rigtig hårdt at gå opad eller nedad.

Gensyn med katedralbyerne

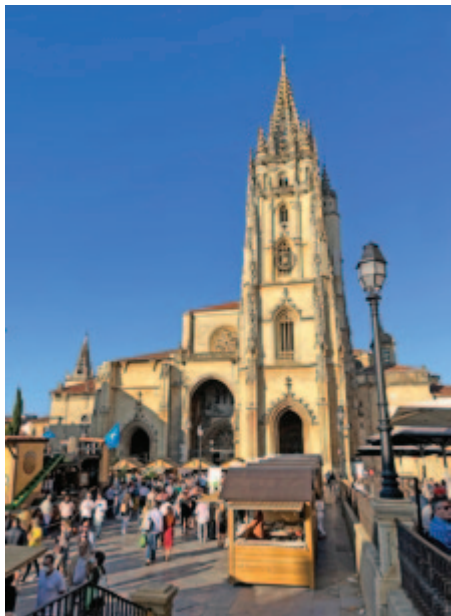
Jeg har tidligere gået Camino Francés og Camino Primitivo, og har derfor været i både León og Oviedo flere gange. På begge ture nød jeg gensynet med de to gamle katedralbyer. De hører til mine favoritbyer på Caminoruterne.

I León var vi selvfølgelig i den fantastisk smukke katedral med de mange imponerende glasmosaikvinduer. Vi gik tur i de gamle gader, nød et glas vin på Plaza Mayor og sugede byens stemning til os. Det særlige pilgrimspas til Camino San Salvador blev købt i Albergue de Peregrinos del Monasterio de las Benedictinas Cabajales. Vi havde valgt at bo i et mindre hostel, Covent Garden, centralt i byen. Et hyggeligt sted med søde Juan som vært.

Vel ankommen til Oviedo var vi til messe i San Salvador-katedralen med den imponerende altertavle. Vores bevis for gennemført Camino – et Salvadorana, måtte vi gå tilbage til det offentlige herberg Albergue de Peregrinos del Salvador for at få, men det var alle skridtene værd. Salvadorana'et blev udfærdiget efter alle kunstens regler med smuk svungen håndskrift. Oviedo er hovedstad i provinsen Asturien, og det er åbenbart en hovedstad med hang til festivitas. Både i maj 2022 og i september 2023 var der fest i

byen med sækkepibemusik, dans, optog og boder på torvene, hvor man solgte specialiteter fra Asturien. Det var festligt og interessant at opleve et glimt af den lokale kultur.

Fællesskab og hjælpsomhed

Som på andre Caminoer mødte jeg søde medvandrere både på herbergerne og undervejs på stierne. I forhold til andre Caminoruter var der færre pilgrimme, men nok til at opleve fællesskabet og Camino-stemningen med erfaringsudvekslinger om aftenen, interesse for hinanden og følelsen af samhørighed. Som på andre ture mødte jeg også stor hjælpsomhed og følgeskab, da jeg fik brug for det.

På maj-turen gik min mobiltelefon i stykker undervejs, og mange søde mennesker, både medvandrere og lokale, forsøgte at hjælpe mig med at fikse problemet. Et andet eksempel er det ældre, søde ægtepar, som resolut stoppede bilen, da de så, at vi var på vej ad en alternativ rute lige uden for Pola de Lena. På hurtigt spansk med asturisk accent og med fagter og gebærder fik de os fortalt, at vi ikke var på rette vej.

Både på maj- og septemberturen mødte jeg flest spaniere, men f.eks. ved fællesmåltidet på Cancoux i Llanos de Someron var vi ti mennesker fra seks nationer omkring bordet ved aftensmåltidet. Nogle af de mennesker, man møder undervejs, er noget helt særligt, eller gør noget særligt. I Bendueños mødte jeg i maj 2022 Jose Antonio, en mand i 40'erne fra en lille by i omegnen af Malaga. Han var startet i Arles i Frankrig 32 dage tidligere, og havde tilbagelagt 1.340 km af de planlagte 3.200 km. Ved at gå samlede han penge ind til et hjem for handicappede i sin hjemby. Da han forlod Bendueños tidlig morgen, og efterlod frisklavet kaffe til os andre, havde han næsten 50 kilometer foran sig den dag.

Afslutning

Jeg kan bestemt anbefale San Salvador, hvis man har lyst til Caminovandring i bjerge, natur og ro. Og Camino San Salvador kan fint kombineres med andre ruter, hvis man har mere tid, f.eks. Camino Primitivo, som jeg selv fortsatte på i september.

Både slut maj og i september var jeg heldig med vejret. I maj var der kolde morgener, og typisk overskyet om formiddagen, men med opklaring ved middagstid. Midt september var det varmere, nogle eftermiddage ledte vi endog efter skygge for at blive kølet lidt af. Det regnede kun lidt, men vi oplevede, at regnen kan komme meget pludseligt og hårdt.

Inden afgang er det en rigtig god idé at forberede sig. Bjergetaperne er nu engang sjovest at gennemføre, hvis man er i nogenlunde god form. Undervejs på San Salvador er der ikke så mange indkøbs- og spisemuligheder, så det er en

god idé at finde informationer om dette på forhånd, og også om overnatningsmulighederne. Til forberedelse og undervejs har jeg brugt Henrik Tarp's bog *'El Primitivo og San Salvador'*, hjemmesiden www.FrieFodspor.dk, appen Wise Pilgrim: Salvador, samt hjemmesiden www.gronze.com.

Til slut vil jeg gerne understrege, at min glæde ved at vandre i bjergene ikke drejer sig om præstationen ved at kunne gå de mange højdemeter. Elisabeth Knox-Seith skriver om dette i sin bog *"Den bevægelige spiritualitet"* (s.113) "At vandre som pilgrim er ikke en sport i den forstand, at den kræver præstation. Det handler ikke om at gå hurtigt eller at nå op på de højeste bakketoppe eller bestige de fjerneste fjeldtinder (...) Man kan godt tælle de fugle, man ser undervejs, men dybest set er det vigtigere at lytte til deres sang, fornemme højden til himmelen og mærke efter hvad naturens skønhed og overvældende gaver gør ved én"

Nyt dansk albergue på Camino Francés

af Carsten Maegaard

Jeg var i september på vej op mod O Cebreiro gennem dalen Valcarce, ca. 15 km efter Villafranca del Bierzo. I landsbyen Ambasmestas satte jeg mig ved et bord på fortovet foran en bar. Efter en slurk svalende øl fik jeg pludselig øje på et kunstværk på huset lige overfor, på den anden side af gaden. Det virkede bekendt. Det var ca. en meter stort, af gyldent metal og forestillede et smilende solansigt med stråler som takker hele vejen rundt.

Hmm, hvor pokker kendte jeg nu dét fra? Og pludselig kom jeg i tanker om, at det da var et papirklip af H.C. Andersen – dét, som har været bomærke for H.C. Andersens Hus i mange år. Så måtte jeg over og undersøge sagen – og svaret kom i det samme, da husejeren trådte ud af døren.

Det viste sig at være danskeren Knut Seiten, som var i fuld gang med at indrette sit nye albergue, Casa Cantadora, i det gamle rustikke tre-etages hus lige ved siden af byens kirke. Han har for øvrigt påtaget sig at åbne kirken hver morgen, så den er åben for pilgrimme hele dagen.

Albergue Casa Cantadora, som for øvrigt betyder "Historiefortællerens hus", er nu klart til at modtage pilgrimme.

På første sal er der 14 køjesenge i et rum og otte køjesenge i et andet, hvor der er den luksus, at sengene er redt op med sengetøj og sommerdyner. Der er to badeværelser til hhv. kvinder og mænd, vaskemaskine og tørretumbler.

Øverst oppe under taget er der et smukt meditationsrum, hvor hans kæreste tilbyder meditation. I stueplan er der en stor entré samt et nyt køkken-alrum med rustikke møbler, hvor der bliver lavet morgenmad, frokost og aftensmad hver dag. Måltiderne skal tilkøbes, og der er tillige åbent for alle forbipasserende.

På bagsiden af huset går man ud i en intim gårdhave omgivet af en mur med slyngplanter. Midt for er der en åbning i muren, og når man træder gennem den, står man på den græsklædte bred ved den lille flod Valcarce, hvor man kan tage sig en svalende dukkert.

Knut og hans kæreste tilbyder også, at man kan leje sig ind enkeltvis eller som en gruppe i længere tid og evt. afholde kurser.

Landsbyen Ambasmestas ligger som sagt ca. 15 km efter Villafranca del Bierzo og ca. 14 km før O Cebreiro. Stedet er ideelt til overnatning før opstigningen til O Cebreiro næste morgen.

Casa Cantadora er endnu ikke at finde i Gronze og Buen Camino, men mailadressen er **knut@sejten.com** og mobil er **+45 52391959**.

Observationer på Caminoen

af Hanna Vestenaa

Monotont sættes den ene fod foran den anden og dette time efter time! Og dag efter dag!

Noget af tiden tænker jeg, jeg synger måske inden i mig selv, både salmer og sange, men hvad mere? Jo, jeg lægger mærke til alle de andre pilgrimsvandrere, der vandrer af sted foran, bagved eller passerer mig.

'Buen Camino', hilser vi, vi snakker på bærerne om dagens vandring, overnatning, ømme fødder med vabler, vejret osv. Mange bliver jeg bekendt med, da vi mødes 'on and off' på ruten, spiser måske sammen, hygger, griner, taler alvorligt. Men der sker også noget helt andet inden i mig. Jeg observerer og observerer, og hvad er det, jeg ser:

- rygsække, der er alt for tunge og hænger helt forkert på ryggen og belaster skuldre, ryg og fødder m.m.
- vandrestave, der stritter livsfarligt til alle sider, som der er et meget fast greb om m.m.
- fødder, der efter dagens vandring er fyldt med vabler m.m.

Jeg prøver at hjælpe nogle få ved at rette rygsækken til, vejlede i brugen af vandrestave og hvordan fødderne skal plejes, men lille mig kan jo ikke hjælpe alle. Jeg har oplevet pilgrimme med rygsække på mere end 20 kg, og hvad har de så med, som jeg ikke har behov for med mine 6 kg? Jo, her er nogle eksempler:

- en havde pakket havregryn til de 30 dages vandring – altså vakuumpakket havregryn a 100 g, i alt 3 kg – der er altså rigelig mulighed for at proviantere undervejs
- en havde en næsten 500 g tung nødhjælpskasse med, som var ubrugelig på Caminoen. Lidt plaster er nok og evt. andet behov kan dækkes af de lokale apotekere
- en havde en rygsæk, der i sig selv vejede 3 kg. Så er næsten halvdelen af vægten brugt.

Det er en god idé at pakke minimalistisk og realistisk. Hvad skal du bruge rygsækken til? Hvor meget kan du bære? Og hvordan bruges de forskellige remme mm. på rygsækken? Det er også vigtigt at sætte sig ind i, hvordan rygsækken pakkes på den bedste måde. Jeg har prøvet mig frem, efter at have set flere videoer, og min erfaring er, at det for mig f.eks. er vigtigt, hvor i rygsækken, jeg anbringer min sovepose.

Vandrestavene er et kapitel for sig. Der er ingen tvivl om, at stavene aflaster knogler og led, men så skal de bruges på den rigtige måde. Det er ikke godt for håndled m.m. gennem en hel dags vandring at være låst til at holde stave. Det kræver øvelse at benytte sine stave på den rette måde. Det er en god ide at træne i brugen af stave, evt. med hjælp fra hjemmesider eller en medvandrер, der ved, hvordan stavene giver støtte undervejs på ens pilgrimsvandring.

Støvler, vandresko og sokker; her er det af stor betydning inden en lang vandring at afprøve, hvad der passer en bedst. Det, som er godt til den ene, behøver ikke nødvendigvis at være det bedste til den anden.

Jeg kan anbefale YouTube-videoer, hvor der er gode vejledninger, både i brug af vandrestave, rygsække og fodtøj/vandresokker. En idé er også at spørge mere erfarne pilgrimme, om de kan hjælpe med brug af vandrestave, rygsæk og fodtøj. Så en opfordring er, at når vi bruger så mange ressourcer på udstyr, så også at sætte os ind i, hvordan udstyret benyttes bedst muligt!

God vandring til alle, der skal afsted på Caminoen enten i Spanien, Danmark eller andre steder i verden.

Buen Camino

Pilgrim på Læsø

af Jane Hvas

Kan man være pilgrim på Læsø? Ja da – og selv om man på turistkontoret kan få udleveret en folder; Ø-CAMINO LÆSØ 66 km, så blev vi nok inspireret, men fandt ikke megen hjælp. Det var derimod en stor hjælp at kende øen på forhånd – og ellers find en med viden om øen og spørg dig for!

Det er også svært at finde en forklaring på, at man har valgt at kalde stien for en Camino – når det ligner en helt almindelig sti på en smuk ø!

21. august om morgenen tog min veninde Berit og jeg færgen fra Frederikshavn til Vesterø. Vi medbragte kun nødvendig bagage i vores rygsække – hver 6-7 kg.

Vores 1. dag var det planlagte mål at nå frem til Østerby Havneby – så fra færgen fulgte vi stien til venstre. Ruten var ikke afmærket, men mod venstre kunne vi dagen igennem se ud over Kattegat og Nordre Rønner med fyret, som blev automatiseret i 1963, og siden har øen ikke været beboet.

Turen er smuk, og der er ikke mange andre vandrere på stien, men smuk og skiftende natur, og turen bragte os forbi Redningsstationen og hummerhytterne ved Hørnøks samt Banstenen og flere grupper med skarve.

Vi havde egentligt planlagt, at vi ved Banstenen ville bevæge os ind på øen og lægge vejen omkring Hals Kirketomt – i stedet

fortsatte vi mod Østerby Havneby og blev indlogeret på kroen, hvor vi skulle overnatte. Herfra valgte vi at gå en tur hen til Linievejen og ud til Hedvigs hus – for at besøge turens første hus med tangtag. Der blev vist en film, hvor Hedvigs datter fortalte, hvordan livet havde formet sig for husets beboere.

Herefter fortsatte vi vores tur ud til Hals kirketomt; den middelalderlige Hals Kirke samt kirkegården er markeret med græsbevoksede jordvolde. I midten er rejst en mindesten for kirken. Brugen af Hals Kirke ophørte ca. 1730. Kirken blev nedbrudt af sandflugten som følge af de store skovrydninger.

Herefter gik vi tilbage for at spise aftensmad – helstegt rødspætte, mens vi sad udenfor og nød det skønne vejr med udsigt over havnen.

Dag 2 gav mulighed for at blive klog på tangtage, så efter et udmærket morgenmåltid og en lille madpakke i rygsækken, gik vi ad Tyvhulsvejen mod Gl. Østerby og Alléen. Her beundrede vi de smukke tanghuse – forcerede endda et enkelt plankeværk for at komme tættere på!

Turen fortsatte til Østerby Kirke, der blev bygget i 1867 efter nedlæggelsen af Hals Kirke. Tårnet blev først bygget i 1928. Døbefonten kommer fra den nu lukkede Vestersø Havnekirke (kurbad).

Videre på Østerbyvejen ud mod Bouet, hvor vi spiste vores madpakker. Derfra gik turen ud til Museumsgården, På Lynget. Som ekstra oplevelse så vi, hvordan man arbejdede med at lægge nyt tangtag – og selv om en del af gården var lukket af, så var vi da en tur inde i Sine Krogbæks stuer.

Sine boede på gården hele sit liv – en af Læsøs stærke kvinder.

Denne dags overnatning var planlagt på Gammelgård, og der tjekkede vi ind, inden vi gik en tur ind til Byrum for at spise aftensmad på Bakken – deres bøfsandwich kan anbefales!

Vores 3. dag var planlagt, men da det viste sig, at vi havde mulighed for at komme med Rønnerbussen ud på Rønnerne – ja, så blev det hurtigt besluttet. Vi startede vores vandring efter morgenmaden – der var ugentlig markedsdag i Byrum og vi passede de opstillede boder på vores vej til Byrum Kirke. Her hænger billeder af apostlene og altså også Sankt Jacob – vi nød stilheden, inden vi fortsatte turen ud af Storehavevej til Saltsyderiet. Her steg vi på Rønnerbussen og kom med på en spændende tur udover Rønnerne – pga. lavvandet var det muligt at komme hele vejen over til Hornfiskrøn – og guiderne var gode til at fortælle om både den særprægede natur, saltfremstillingen og nogle af de særlige historier, som knytter sig til området. Madpakken tilberedt under morgenmaden gled ned undervejs.

Da vi var tilbage på Saltsyderiet efter vores afstikker på Rønnerne, var vi klar til at fortsætte vores vandring mod Storhaven.

Storhaven er en gård med et utal af klappedyr, mulighed for at købe lokale produkter – samt nyde lidt lækkert i caféen, f.eks. en softice med solbær!

Vandringen gik tilbage til Byrum og vi benyttede billetten fra Museumsgården, som vi havde besøgt dagen før, til også at besøge Museumshuset – med fortællinger fra Læsøs historie, bl. a. fundet af en stor sølvskat.

Inden vi forlod Byrum, købte vi lidt til næste dags morgenmad – og så vandrede vi ud af Tørkerivej med retning mod Dommergårdens Bed & Coffee. Efter at være indlogeret gik vi lige nogle kilometer tilbage til gården med Læsø Antik & Retro. På deres restaurant kunne vi nemlig købe lækker Fish&Chips, som blev vores aftensmad denne dag.

På vores 4. dag fik vi spist, pakket og ryddet op og så var det ud på vejen og til venstre!

Første mål var Stokken, et smukt område og vejret var, som under resten af turen, med os. Naturen er uden sammenligning, og vi passerede flere køer, som nød godt af det. Der var store mængder af porse, og vi nød at gå ved vand igen – vores vandring var uforstyrret og vi fortsatte til Fannemands færge. Det er en trækfærge, som sikrer, at man kan komme tørskoet over Fannemandskanalen – der startede som en grøft i 30'erne og siden har fået lidt vokseværk.

Det var dejligt at gå gennem det smukke område på vejen til Vesterø Kirke, hvor vi beundrede de smukke kalkmalerier og resten af den smukke kirke – man bliver aldrig helt færdig med at se den smukke kirke. Vi fortsatte dog mod Vesterø.

Her fandt vi tid til at nyde noget lækker fisk hos Mortens Fiskehandel på Vesterø Havn, inden vi skulle med færgen fra Læsø kl. 15.00.

Vi havde nydt fire dejlige dage på Læsø med det skønneste vejr. Der havde været god plads til at holde vort eget tempo uden bekymring. Vi havde ikke været bundet af noget og kun medbragt det nødvendigeste – regnslaget fik vi ikke brug for. Der var masser ro og ingen forstyrrelser samt god tid til eftertanke og en at dele med!

Vi gik i alt 72 km – og jeg anbefaler andre at gå i vores fodspor eller træde deres egne.

Cruz de Ferro på Hærvejen

af Marie Lau Florin

På Caminoen er traditionen med at lægge sten ved Jernkorset kendt og elsket af pilgrimme fra hele verden. Men findes der egentlig et lignende sted på Hærvejen?

På Caminoen bærer mange pilgrimme en sten med sig fra hjemlandet for at lægge den fra sig ved foden af Jernkorset, Cruz de Ferro, som symbol på ønsket om at give slip på bekymringer, tvivl eller sorger. År for år vokser stenbunken sig større som et smukt billede på, hvordan tusindvis af pilgrimmes liv og håb fletter sig sammen. Stedet har en magisk dragende virkning på pilgrimme, og er et vigtigt pejlemærke på den 800 km lange pilgrimsrute Camino Francés.

Da vi vandrede Hærvejen, spurgte vi nysgerrigt os selv: Findes der egentlig en tradition eller et sted på Hærvejen, der minder om stenbunken under Jernkorset på caminoen?

Og ved du hvad? JA – det gør der simpelthen! Det fandt vi ud af, da vi på en konference om Hærvejen kom i gruppe med en erfaren forvalter i Silkeborg Kommune, Poul Erik Thystrup. Han brænder lige så meget for Hærvejen, som vi gør, og vidste, at der indtil 1930'erne faktisk var en gigantisk stenrøse langs Hærvejen ved Stenholt Krat – plus en mindre stenrøse kort derfra.

Den store stenrøse på Hærvejen var oprindelig en grav, som forbipasserende begyndte at bruge som 'stenkast'. Hærvejen var dengang hovedfærdselsåren ned gennem Jylland, og efterhånden som de mange hærvejsfarere lagde en sten her, voksede stenbunken til enorm størrelse, så den til sidst dækkede et areal på hele 700 kvadratmeter og en højde på tre-fire meter. Vejnavnet lige her tegner en tyk streg under den glemte historie: Stenrøgelvej. Røgel betyder stak, stabel eller dyng.

Desværre har vi ikke altid haft den viden om eller respekt for den slags kulturmin-der, vi har i dag, så stenrøsen endte sine dage på dramatisk vis: I starten af 1900-tallet blev en stor del af stenene fjernet og brugt til at brolægge Hernings gader, og i 1927-1938 sørgede et beskæftigelsespro-jekt for, at de sidste af den store stenrø-ses sten blev slået til skærver og brugt til vejfyld. Det var så den historie.

Vi har haft den helt særlige oplevelse at få lov at se det sted, stenrøsen var. Den er stadig helt tydelig i landskabet, og hvor mystisk det end lyder: Vi mærkede så stærkt håbet og ønsket om en sikker færd, som har fået pilgrimme og andre hærvejs-farende til at lægge en sten lige her. Den-gang, i en fjern tid, hvor det at bevæge sig op eller ned gennem Jylland var med livet og helbredet som indsats. At stå her midt i krattet omfavnet af de gamle, krogede ege, der har set det hele, kommer vi ikke til at glemme. Tiden er stor. Vi er små.

Som så mange andre steder har Hær-vejens spor på dette sted i Stenholt Krat flyttet sig lidt gennem årene, f.eks. når det gamle spor blev for vådt eller opkørt. Derfor er der i dag små 300 meter fra stien til den oprindelige stenrøse, som ligger på privat grund. At opleve dette sted står så stærkt, at vi egentlig synes, der kun er en ting at gøre: Starte forfra med traditionen om at lægge en sten på Hærvejen. Så det er, hvad vi gør!

Poul Erik har fundet et sted langs Hær-vejens nuværende placering, hvor det er muligt og lovligt at starte en ny stenrøse på Hærvejen! Og DU kan være med – og hvor vi håber, du vil!

Hærvejens genskabte stenrøse kommer til at ligge tæt på halvvejs mellem Hirtshals og Padborg – 265,2 km henne ad Hærve-jen, når du starter fra Hirtshals. Det er godt 41 km syd for Viborg og blot et sten-kast (!) fra Christianshøj shelterplads.

Vandring fra Odense til Lund

af Calle Ahlström

När man åker bil genom Danmark, får man känslan av, att landet nästan bara består av asfalt. Men när Tone Kirkeby visar vägen, förstår man, att landet är en blandning av öppna landskap, vackra skogar och fina stränder.

Jag var en av de fyra svenskar som pilgrimsvandrade 250 kilometer på tolv dagar, för att firat, att Lunds domkyrka fyllde 900 år. Vi började med att besöka Knut den Helige i Odenses vackra domkyrka. I Sverige firar vi honom den 13 januari: Tjugondag Knut dansas julen ut. Vi fick ta tåget under vattnet till Storabälts camping med sin fina badstrand med Blue Flag = högsta kvalitet.

Vandringen från Korsör till Slagelse gick delvis väldigt nära Stora Bält. Jag tyckte det var lättare att ta av skor och strumpor och gå i vattnet än att försöka hoppa på stenarna på stranden. Vi gick också genom en hage, där en stor tjur inte verkade speciellt intresserad av oss. Kom fram till vikingaborgen Trelleborg. I entrén till museet stod en kopia av Mästermyrkistan, en verktygslåda från vikingatiden som tillhört en smed, funnen i Mästermyr på Gotland.

Morgonen vi lämnade Slagelse regnade det, det enda regnet på hela vandringen. Vi kom fram till en ruin och jag behövde uppsöka ensamheten. När jag vände mig om var alla försvunna. Jag satte fart för att försöka gå ifatt dem. Försökte ringa, men det fungerade inte, när det regnade på telefonen.

Jag visste vart vi skulle och började gå ensam till campingen i Sorö. De andra kom fram två timmar senare. När jag uppsökte ensamheten, hade de gått in i ruinen. Efter detta höll de andra noggrann koll på mig, så att jag inte skulle försvinna någon mer gång.

I Sorö klosterkyrka fick jag träffa Valdemar Atterdag. Han var väl innesluten i sin kista. Valdemar är välkänd på Gotland, för att han erövrade ön år 1361. I många år har det hållits Medeltidsvecka i Visby då gotlänningar och tillresta firar, att vi förlorade mot danskarna.

I Alsted kyrka fick vi komma upp i tornet, och jag fick svaret på en fundering,

som jag haft i två år. Jag gick med klimatvandringen till Glasgow i två veckor, och i Maribo hördes konstiga ljud från kyrkklockan. De andra svenskarna stod som frågetecken, men jag visste vad det var för ljud. Det skulle vara bröllop i kyrkan och de kimbade. Men det var något konstigt med kimbningen, för den pågick så länge. På Gotland är det några personer, som slår med stenar på kyrkklockan och ingen människa orkar hålla på så länge, som de gjorde i Maribo. I Alsted kyrktorn fick jag svaret. I Danmark har man maskiner som kimbar.

I Sankt Bendts Kirke återsåg jag med glädje dopfunten tillverkad av Sigrifr. Jag tror, att han bodde i samma by på som jag på södra Gotland, 800 år före mig. Enda gången vi bodde på hotell var i Ringsted. Jag fick dela dubbelsäng med prästen. Nästa gång kan man hoppas, att det är en kvinnlig präst.

Det är alltid roligt att komma till Roskilde och återse vikingaskeppet Havhingsten, som jag seglat med – en timme. Det var år 2008, när skeppet återvänt från Irland. Sista natten bodde vi i Hjärups församlingshem just söder om Lund. Jag gjorde nattläger bakom altaret, tillverkat av Gotlandsbyggen i Hemse på Gotland. Prästen Magnus Malmgren gav oss ett ord varje morgon att fundera på. Jag hade svårt att koncentrera mig på detta, då jag bara njöt av varje steg jag tog på denna fantastiska vandring.

Framme i Lund gick vi, som man bör som avslutning på en pilgrimsvandring, tre varv runt kyrkan. Magnus hade ordnat så att kyrkklockorna i domkyrkan ringde hela tiden. Det kändes mycket välkomnande och högtidligt.

Vandringen Odense – Lund

af Tone Kirkeby

I anledning af Lund Domkirkes 900-års jubilæum blev der arrangeret en vandring fra Odense til Lund i august/september 2023. Vandringen var arrangeret af Pilgrimscentrum Liberiet i Lund i samarbejde med Foreningen af Danske Santiagopilgrimme. Vi var ni personer, der gik hele vejen, ca. 250 km på 13 dage, flere deltog i nogle strækninger.

Vandringen gik hovedsageligt ad Den Danske Pilgrimsrute, i modsat retning af, hvad den er afmærket. Med hjælp af apps og godt kendskab til ruten gik det fint med at finde vej. Fra Malmø til Lund fulgte vi Barmhærtighetes väg, som er en del af Birgittaruten mod Vadstena.

Vi mødtes i Odense den 27. august og startede med en gudstjeneste i Gråbrødre Klosterkirke. Efter en god nats søvn på Danhostel Odense startede vandringen med en lille læsning af Magnus Malmgren i Sct. Knuds kirke, som kirketjeneren åbnede for os. Det er jo vigtigt med en god start, så efter besøget i kirken gik vi forbi statuen af Knud den Hellige og

derefter ned til Pilgrimstræet ved Odense Å, træet blev plantet ved foreningens 10-års jubilæum, det står fint. Herfra startede så vandringen langs Odense Å og Den Danske Pilgrimsrute.

Hver dag gik vi et stykke tid i stilhed, hvor vi tænkte over dagens ord, som vi fik af pilgrimspræst Magnus Malmgren, som var vores åndelige leder på turen. Det var både de syv pilgrimsord og andre ord. Vore tanker om ordet fortalte de der ville, om aftenen, det fik vi mange gode samtaler ud af. Alle dage havde vi en lille bønnestund, ledet af Magnus. Det varierede, om det var om morgenen, i løbet af dagen eller om aftenen, afhængig af dagens vandring og øvrige program.

Vi var en fantastisk god gruppe med god stemning og humor til uanset hvad der skete.

Lidt sker der jo på en 14-dages vandring, heldigvis ikke noget alvorligt, men mange sjove oplevelser. Normalt har jeg ingen problemer med at forstå svensk, men skånsk er noget helt andet. En dag skulle én køre med følgebilen det sidste stykke og ville være fremme tidligere end os andre, da blev jeg spurgt om noget, kan ikke helt huske spørgsmålet, men jeg svarede, at det havde vi med. Da vi kom frem, var det første spørgsmål – hvor er kagen? Kagen! Det havde vi ikke med. Det, der var blevet spurgt om, var om hun skulle bage en kage til os, mens hun ventede – så desværre ingen nybagt kage. På vej ind mod Slagelse gik vi op til Hellige Anders' kors, som de svenske deltagere kendte til, men ikke vi danske deltagere, det var lidt pinligt. Men vi er heldigvis modtagelig for ny viden. Kender I heller ikke Hellig Anders, så er her legenden om ham:

Hellig Anders var en dansk præst ved Skt. Peders kirke i Slagelse omkring 1200-tallet.

Han er kendt for en legende fra omkring 1250, hvori han, efter at have været kommet for sent til det skib, der skulle have taget ham fra Jerusalem, hvor han havde været på pilgrimsrejse, til Danmark, møder en mand, der spørger om han vil tilbage til sit hjemland. Herefter vågner han på Vårby Bakke uden for Slagelse. Ifølge legenden skulle manden, Hellig Anders mødte, have været en engel.

Den Danske Pilgrimsrute går ikke gennem Sorø, men der var et ønske om at besøge Sorø Klosterkirke med bl.a. Valdemar Atterdags sarkofag. I Slagelse forlod vi derfor for en dag pilgrimsruten og gik gennem Nykobbøl og Valbygård Skov op mod Sorø Sø og til Sorø Camping, hvor vi overnattede i gode hytter.

Dagen efter startede med et besøg i Sorø Klosterkirke med bl.a. Valdemar Atterdag og Absalons gravsteder.

Efter Sorø gik vi forbi Alsted kirke, hvor kirkegårdsgartneren åbnede kirken for os. En flot landsbykirke, bygget omkring 1150, med kalkmalerier i apsis, som forestiller den tronende Kristus omgivet af en mandorla (ring i forskellige farver), der igen omgives af evangelistsymbolerne. Efter vi havde set kirken og sunget *'Må din vej gå dig i møde'*, tilbød gartneren at åbne, så vi kunne gå op i tårnet, det sagde vi ja tak til. Flot at komme op og se kirkeklokkerne og den smukke udsigt over det sjællandske landskab.

I Roskilde overnattede vi to nætter i Skt. Jørgenbjergs Sognegård, da vi havde en hviledag der. Om aftenen var der foredrag af museumsinspektør Jesper Langkilde fra Roskilde museum. Han fortalte om Roskildes historie som bispesæde og kampen med Lund om at blive ærkebispesæde, som tilfaldt Lund i 1103, og om de arkæologiske fund, som vidner om Roskilde som en by med internationale forbindelser og et kirkeligt miljø, som var fuldt integreret i Europa.

Den danske del af vandringen blev afsluttet med en andagt i den svenske kirke, Gustafskyrkan, ved Østerport station. Efter middag på en restaurant tog vi toget til Malmø, hvor vi overnattede i St. Matteus forsamlingshus midt i byen.

Vandringen i Sverige startede ved St. Johannes kirke, hvor Barmhertighetens Väg starter og går til Lund. Der blev overrakt en muslingeskal til kirken, da ruten fra Lund til Malmø senere på efteråret 2023 blev indviet som Den Svenska Jakobsvägen.

Magnus førte os trygt gennem Malmøs gader, og fortalte om huse og pladser vi passerede, især pladser tilknyttet Malmø-reformatoren Claus Mortensen, som indførte den lutherske tro i Skåne. Dagens vandring gik forbi Burlövs gamle kirke og præstegård, Göröls kirke, Tirups urtegård og Uppåkra kirke.

I Hjärups forsamlingshus, hvor vi skulle overnatte, blev vi modtaget af ukrainske kvinder, som havde lavet aftensmad til os. Fantastiske ukrainske retter.

Sidste dags vandring var en kort vandring med deltagelse af mange lokale, det var rigtigt hyggeligt.

Dagen startede i Uppåkra Arkæologiske center med en morgenbøn og rundvisning i udgravningsområdet for den gamle by Uppåkra, en af Nordens ældste og største steder i Vendeltiden, ca. 550 til 800 e.Kr.

Derefter gik vi til Sct. Lars begravelsesplads, en kirkegård grundlagt i 1895 tilknyttet Sankt Lars sindssygehospital. En meget speciel og dyster kirkegård, hvor mere end 2.000 patienter er begravet anonymt. De fleste af gravene er i dag helt umarkerede, tilbage er omkring 230 simple jerndåser i form af tulipaner, der kun bærer den indsatte patientnummer og 16 smedede kors og hagekors. Kun otte af de 2.000 grave er markeret med gravsten.

Som afslutning på vandringen gik vi tre gange rundt om Lund Domkirke, mens kirkeklokkerne ringede, inden vi gik ind til den afsluttende gudstjeneste, hvor der blev overrakt en muslingeskal til Lund stift.

Tak til alle, der deltog og gjorde det til en fantastisk tur.

Må din väg gå dig till mötes

1. Må din väg gå dig till mötes
och må vinden vara din vän,
må solen värma din kind
och må regnen vattna själens jord,
och tills vi möts igen
må Gud hålla, hålla dig i sin hand.

2. Må din dag bli rikt välsignad
och må natten skänka dig sin fred,
må mörket läka dine sår
och må ljuset leva i din blick,
och tills vi möts igen
må Gud hålla, hålla dig i sin hand.

3. Må din själ bli fylld av glädje
och må skrattet jubla i ditt bröst,
må din fråga finna till sitt svar
och din törst bli släckt i källans djup,
och tills vi möts igen
må Gud hålla, hålla dig i sin hand.

4. Må din tro behålla glöden
och ditt hopp sitt starka vingeslag,
må du uppfyllas av kärleken
må din Gud bevara dig och ditt,
och tills vi möts igen
må Gud hålla, hålla dig i sin hand.

5. Må du vandra i Guds frihet
och med tillitsfulla, lätta steg,
må Marias sånger ge dig mod
och må änglar vakta på din stig,
och tills vi möts igen
må Gud hålla, hålla dig i sin hand.

Melodi:

Irsk melodi, Keltisk Skicka iväg sång

Text:

v.1, Per Harling, Sverige

v.2-4, Holger Lissner (Sverige 2005),
Danmark

v.5 Magnus Malmgren (2023), Sverige

Kommentar til 'Må din vej gå dig i møde'

Hjemkommet fra vandringen Odense til Lund skrev pilgrimspræst i Lund, Magnus Malmgren, et nyt vers til sangen 'Må din vej gå dig i møde'

Til det hører en lille historie:

Under hele vandringen Odense – Lund beklagede svenskerne sig over, at vi altid (næsten) sang alle vers i salmerne, også i sangen 'Må din vej gå dig i møde'.

Det gør man sjældent i Sverige, for det meste 2-3 vers af salmerne og i 'Må din vej gå dig i møde' synges det første vers to gange.

Men ved markeringen af nedlæggelsen af muslingeskallen i Lund, 14 dage efter vandringen, havde Magnus Malmgren digtet et femte vers til 'Må din väg gå dig til mötes'!

Vi blev noget overraskede, og han fik mange kommentarer om det.

Indvielse af Santiago- /Jacobsvägen i Lund

af Tone Kirkeby

Den 15. september 2023 blev nedlæggelsen af en muslingeskal ved Pilgrimscentrum Liberiet i Lund markeret. Muslingeskallen er en gave til Pilgrimscentrum Liberiet og Lund Domkirke fra Foreningen af Danske Santiagopilgrimme, overrakt til Magnus Malmgren, pilgrimspræst i Lund, ved afslutning af vandringer fra Odense til Lund.

Den er nedlagt for at markere åbningen af Camino de Santiago-/Den Svenska Jakobsvägen fra Lund til Malmø. Ruten følger Barmhærtighedens väg, som er en del af Birgittavägen, der går til Vadstena. Den Svenska Jakobsvägen er fra Malmø, med tog til Kastrup, forbundet med Den Danske Pilgrimsrute, som kan følges bl.a. til Rødby og videre ned gennem Europa til Santiago de Compostela og Rom.

Det var en fin dag i Lund, som startede med messe i Domkirken med biskoppen, efterfulgt med afsløring af muslingeskallen ved en lille højtidelighed, afsluttende med hyggeligt samvær i pilgrimscentret med pilgrimsbøn og bibelsamtale. Pilgrimscentrum Liberiet fungerer også som pilgrimsherberg, hvor der er mulighed for overnatning.

Fra Foreningen af Danske Santiagopilgrimme deltog Vibeke Mørdrup og Tone Kirkeby.

Hospitaleros i Danmark

af Grethe Dyrby

Nogle af vores værdifulde hærvejsherberger har somme tider brug for hjælp. I 2023 gav mange pilgrimme en stor hjælpende hånd.

Stor tak til jer, der afløste både i den sydlige og nordlige del af Hærvejen.

I 2023 dækkede Foreningen af Danske Santiagopilgrimme næsten 14 uger – var meget hjælpsomme på herbergerne og tog sig omsorgsfuldt af de overnattende gæster – en enormt flot indsats.

Det er en hjælp, der er med til at bevare herbergerne, der har åbent tre måneder hvert år (juni- juli- august), denne periode bliver muligvis forlænget for de herberger, der har overskud til det.

Jeg håber, at der også i 2024 er folk, der gerne vil prøve at være frivillig på en "ferie" i en måske ny landsdel, faktisk har flere fra sidste år sagt ja til at komme igen, det er så positivt, at vi allerede nu kan glæde os.

Jeg er igen tovholder på projektet, og modtager gerne spørgsmål og tilsagn om hjælp i en lille uge eller mere.

Skriv til **grethedyrby@gmail.com**

Pilgrimshilsen til alle jer med den gode vilje.

Middelfart Kirke

af Jeanette Hounsgaard

Foreningens generalforsamling og årsmøde den 2. marts 2024 blev afholdt i Sognegården ved Middelfart Kirke med udsigt over Lillebælt og de to broer.

Middelfart Kirke ligger ved den gamle færgefart mellem Fyn og Jylland. Kirken er viet til de søfarendes helgen Skt. Nikolaj, men da der altid kun har været den ene kirke i Middelfart, omtales den i daglig tale som Middelfart Kirke.

Kirken stod færdig i 1667 og har formentlig erstattet en ældre kirke af natursten fra 1200-tallet.

Udover en vandring fra kirken langs Lillebælt ud til Kongebrogården, ind gennem Kongebroskoven, forbi kirkegården og gennem den gamle bydel af Middelfart med de 'Hængende haver', var der lejlighed til at besøge den nyrenoverede kirke, høre om kirkens historie og dens udsmykning.

For pilgrimme er udsmykningen speciel, da både altertavle og døbefont har Ibskallen som symbol. Bemærk, at barnet på altertavlen holder en Ibskall i sin hånd. På trods af brugen af Ibskallen og den nære beliggenhed ved Den Danske Pilgrimsrute er Middelfart Kirke ikke en pilgrimskirke. En af præsterne fortæller, at kirken har været en fæstningskirke og har med sin høje beliggenhed ud mod Lillebælt udstrålet magt og myndighed. Den havde skydeskår i tårnet og i tårnet rekylbjælker til gaffelkanoner. Skibe, som sejlede igennem Lillebælt og 'glemte' at betale strømtold, som krævet af kronen, blev beskudt. Det stoppede dog i 1655.

Måske skulle foreningen være med til at skrive et nyt kapitel i kirkens historie, ved nedlægnings af pilgrimsskallen ved kirken? Vi får se i det nye år.

Nyt fra foreningens stigrupper

af Jeanette Hounsgaard

Ved udgangen af 2023 har vores forening to stigrupper, som dækker Danmark: Stigruppen Sjælland, som har fungeret i mange år, og Stigruppen Jylland/Fyn, som blev etableret i 2023.

Stigruppen Sjælland

Stigruppen arbejder løbende med vedligeholdelse af afmærkningen af ruterne.

Der arbejdes også med at gennemgå og tilrette de foldere, der beskriver etaperne på ruten. Fremover vil de ikke ligge som foldere, men som tekst direkte på hjemmesiden, som f.eks. ruten Helsingør – Esrum.

Derudover arbejdes på at få oplysninger om Den Danske Pilgrimsrute på kommunernes hjemmesider, specielt den del af ruten, som går igennem den enkelte kommune. Mange kommuner har det allerede, men en del mangler, det vil vi gerne rette op på.

Stigruppen Jylland/Fyn

I løbet af efteråret 2023 meldte 29 af vores medlemmer (tre sidder i bestyrelsen) sig til at være frivillige i stiarbejdet i Jylland og på Fyn. Antallet gør, at vi stort set kan dække Den Danske Pilgrimsrute i det jysk/fynske område.

Arbejdet, som skal udføres på Fyn med at afmærke strækningerne mellem Nyborg og Middelfart, samt mellem Nyborg og Bøjden, er det samme som for strækningerne på Sjælland.

I Jylland er forholdene anderledes, da Den Danske Pilgrimsrute for en stor del følger Hærvejen og Gendarmstien – strækninger, som kommunerne tager sig af at afmærke. Dog er der strækningen fra Middelfart ud til Hærvejen, strækningen fra Fynshav på Als til den rammer Gendarmstien, samt en kort strækning forbi Broager Land, hvor arbejdet er som på Sjælland og Fyn.

Det arbejde som skal udføres i Stigruppen Jylland/Fyn, er:

- Afmærke og vedligeholde afmærkningen på den del af Den Danske Pilgrimsrute, som ikke falder sammen med Hærvejen og Gendarmstien, dvs. strækningen fra Middelfart ud til Hærvejen, strækningen fra Fynshav på Als til den rammer Gendarmstien, samt en kort strækning forbi Broager Land

- Vurdere fremkommeligheden på strækningerne

- Følge op på overnatningssteder

- Opdatere beskrivelserne på foreningens hjemmeside af de enkelte delstrækninger

- Holde øje med hvad der sker i lokal-samfundet omkring strækningerne

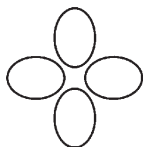
I løbet af vintermåneder er der blevet afholdt møder for de frivillige i det jysk/fynske, hvor arbejdsopgaverne er blevet talt igennem, og de forskellige strækninger fordelt.

I stigruppen har vi også planer om at gennemføre en vandring i anledning af, at vores forening har 25-års jubilæum i år. Den vandring kan du læse mere om andetsteds i bladet. Hvis du har lyst til at være med i den fælles opgave og i stifællesskabet, kan vi sagtens bruge flere frivillige.

Du kan kontakte Jeanette Hounsgaard, jhounsgaard@hotmail.com eller foreningens sekretariat,

sekretariatet@santiagopilgrimme.dk

Tone & Jeanette

Emmaus

- Pilgrimshuset i Haslev
PROGRAM 2024 www.emmaus.dk

8.-10. marts

PILGRIMSWEEKEND, se program her: [pilgrimsweekend-marts \(epaper.dk\)](http://pilgrimsweekend-marts(epaper.dk))

24. – 26. maj

RETRÆTE, se program her: [smag-på-retræten \(epaper.dk\)](http://smag-pa-retraeten(epaper.dk))

15. – 22. juni

PILGRIMSVANDRING I SKOTLAND, Sct. Cuthberths way. Se program her: [skotland \(epaper.dk\)](http://skotland(epaper.dk))

12. – 14. september

NATURDIAKONI. Program kommer her: [Højskolekurser - Emmaus](http://Højskolekurser-Emmaus)

3. – 6. oktober

BIRGITTADAGE I VADSTENA. Program kommer her: [Højskolekurser - Emmaus](http://Højskolekurser-Emmaus)

1. – 3. november

PILGRIMSWEEKEND. Program kommer her: [Højskolekurser - Emmaus](http://Højskolekurser-Emmaus)

Verdensmøde i Santiago

Allerede i foråret 2022 fik vi en invitation fra 'Federación Española de Asociaciones de Amigos del Camino de Santiago' (FEAACS) til at deltage i dette 2. verdensmøde for pilgrimsforeninger fra hele verden i Santiago de Compostela, men det blev først flyttet til marts og så til oktober 2023. Tone Kirkeby og jeg blev udpeget som foreningens udsendte.

af Rikke Ærtebjerg

Vi ankom torsdag eftermiddag til '2. Encuentro Mundial', der blev holdt på det store herberg på Monte do Gozo, fik udleveret navneskilte, 'goodiebags', credential til lejligheden, fik hjælp til conference-app'en, fandt vores værelse og gik så til første indslag, der handlede om højalteret i katedralen i Santiago de Compostela.

Det var opløftende at møde alle de andre forskellige nationaliteter. Torsdag aften til tapas og vin fik vi lange, gode snakke med så forskellige lande som England, Irland, Kroatien, Mexico, Finland, Portugal, Italien – og en hel masse forskellige spanske organisationer.

En tanke, der meldte sig i dette selskab var, hvad vi i Danmark kan gøre for at få etableret et dansk, nationalt pilgrimsorgan, der kan varetage Danmarks interesser uden for landets grænser, herunder bl.a. at udbrede kendskabet til Den Danske Pilgrimsrute og benytte muligheden for at søge EU-midler til pilgrimsrelaterede projekter.

Vi vil i foreningen arbejde videre på dette i samarbejde med alle de andre danske pilgrimsforeninger.

Fredagens program var meget varieret; den første runde handlede om stiftelsen af en ny 'føderation' af europæiske pilgrimsforeninger, som vil holde stiftende generalforsamling i løbet af kort tid, og hvor alle pilgrimsforeninger fra alle lande i Europa kan blive medlemmer, hvis de kan bekræfte, at de er enige i de vedtægter, den stiftende generalforsamling vedtager. Og så i øvrigt betale det kontingent, der bliver fastsat – for en forening af vores størrelse vil det være i omegnen af 300-400 Euro årligt.

Derpå var der en runde med præsentationer fra forskellige regioner i Spanien, f.eks. Castilia y León, der via statistik kunne fortælle, at 75% af pilgrimmene i Spanien er mænd mellem 26 og 65 år.

Så fik de forskellige pilgrimsforeninger, bl.a. vores, mulighed for at præsentere sig, og vi fik mulighed for at nævne nogle

af de emner, der optager os, nemlig (for) lange stræk med asfalt og tung trafik, samt brandfarlige herberg uden nødudgange og røgalarmer. Andre foreninger nævnte bl.a. skrald og mangel på toiletter.

Eftermiddagen bragte præsentationer om nogle af de kulturelle steder på Caminoerne, heriblandt Jernkorset, hvor der for et års tid siden var massiv kritik af de planer, den lokale region havde for byggeri, parkeringspladser, beplantning etc. dér og andre steder. En af de lokale foreninger tog en dialog med entreprenøren, og de kom (vist nok) til en mindelig løsning.

Sidste runde før middagen var også en præsentation af forskellige foreninger, bl.a. fra Korea, Belgien, Ungarn, Sydafrika og Ukraine, sidstnævnte fik stort bifald i sympati med deres nuværende situation, der som deres repræsentant sagde, bliver bedre 'After the Victory'.

Middagen – noget forsinket kl. 21.15 – var grøn salat, et valg mellem ovnbagt torsk

eller svinefilet, og valg mellem frugt eller kage til dessert. Tone lærte mig, at man i Norge drikker rødvin til hvid fisk og hvidvin til rød fisk, så jeg tog torsk og et glas rødvin og sprang desserten over.

Lørdag var der igen mange indslag på agendaen, men det vigtigste var rundbordsamtalen med repræsentanter fra hhv. Italien, Tyskland, England, Rumænien og Danmark om vores tanker om og holdninger til den idé, der blev luftet fredag om en ny føderation, 'Europas Forenede Pilgrimsforeninger'.

De øvrige paneldeltagere havde ikke så meget at sige om lige dét emne, men som den sidste i rækken svarede jeg på vegne af Foreningen af Danske Santiagopilgrimme, at vi har til gode at se, om foreningen bliver sekulær, fordi de fleste danskere er meget private omkring deres religiøse tilhørsforhold. Formanden for den hollandske pilgrimsforening med 16.000 medlemmer, Peter Hesselink, kom hen til mig efterfølgende, tilsluttede sig hvad jeg havde sagt og sagde, 'No secular, no Dutch', (der betyder, at hvis foreningen ikke bliver sekulær, bliver det uden Holland).

Det blev FRYGTELIGT sent lørdag aften – først fik vi at vide, at der var middag kl. 20.30, men det viste sig, at det var drinks. Men de var så først kl. 21... og så var middagen 21.30, og før vi blev bænket og fik forretten, var klokken mere end 22, og da vi ikke havde fået dessert endnu kl. 23.50, gik jeg i seng.

Det hele handler om netværk. Lige fra den første aften netværkede vi. Hali Liddell, en svensk pilgrim, der crashede konferencen den første aften, fordi hun på afslutningen af sin Camino på Camino

Francés dagen før i Santiago havde hørt om konferencen, og som Tone kendte fra vandringen i sommer fra Odense til Lund, er i fuld gang med at etablere en svensk pilgrimsforening.

Da jeg talte med Cristobal Ramirez, journalist og aktiv i den forening, der promoverer Camino Inglés, og som flere gange har været på besøg i Danmark, nævnte han, at han gerne ville i kontakt med de øvrige nordiske lande, så jeg præsenterede ham for Sverige, der så til gengæld satte ham i kontakt med Finland, og Estland, der deler værelse med os.

Cristobal introducerede mig også til Francisco Millán Mon, der udover at være spansk EU-parlamentsmedlem, også er præsident i *'The European Cultural Heritage Intergroup'*, gruppen *'Camino de Santiago'* og andre grupper. Meget vigtig mand at kende – han fik en brochure på engelsk, der bl.a. indeholdt et kort med Den Danske Pilgrimsrute.

Vi har også etableret en Facebook-gruppe med det formål at arbejde på mere samarbejde hele vejen rundt om Østersøen, så både Letland, Polen og Tyskland er også

med. Vi mangler Litauen, men de var her ikke. Norge var der heller ikke, bortset fra Tone...

Vi så en smuk sort/hvid film fra 1951 om og af en fransk præst, der under 2. Verdenskrig havde været i tysk krigsfangelejr i Galicien og var blevet så fascineret af Caminoen, at han kom tilbage og lavede en film om den. Meget smuk, og vi kunne konstatere, at meget ligner sig selv, selv efter så mange år.

Søndag morgen forsøgte vi så godt vi kunne at få plads til alle de brochurer og indtryk vi havde fået, i rygsækkene, så vi efter morgenmaden kunne vandre de ca. 4,5 km til Santiago og Pilgrimsmessen kl. 12.

Vi gik med svenske Hali og estiske Keiu, og i godt selskab er en så kort tur hurtigt overstået, så ved 10-tiden var vi ved Pilgrim House, hvor vi troede, vi kunne opbevare vores rygsække under messen, men der er lukket om søndagen. Pilgrimskontoret blev løsningen, og vi nåede også en kop kaffe før messen.

Efter messen – hvor de svingede med *'Butafumeiro'*en – fandt vi et sted at spise frokost, og tog så en taxa i lufthavnen for via Dublin at vende næserne hjemad efter fire oplevelsesrige dage.

Vejen hjem

Det blev lidt besværligt i Santiago Rosalia de Castro lufthavn, for selvom vi var ret sikre på, at vi havde bestilt håndbagage, var damen bag skranken meget afvisende, *'for vi stod ikke på listen!'*

Heldigvis havde jeg printet ordrebekræftelsen, hvor der – ganske vist på dansk

Foreningen

– stod, at vores billetter var MED håndbagage, så hun måtte ud og spørge 'La Jefa' (chefen), hvad hun skulle gøre. Hun kom retur og sagde 'Tienes razon', hvilket er noget jeg kan lide at høre, for det betyder, at jeg har ret.

Vi fortsætter med at netværke og samarbejde med både danske, skandinaviske, nordiske, europæiske og oversøiske organisationer, til gavn og glæde for vores medlemmer og alle vores samarbejdspartnere.

Om at vandre Caminoen

og om en bog, *"The Field of the Star"* af Nicholas Luard

af Niels Christian Junker-Poulsen

Mange Caminofarere deler nok min oplevelse af, at det først er efter vandringen, ens tanker får lov til at sætte sig, modnes og give næring til en ny bevidsthed. Hvad enten det så er en direkte bearbejdelse af en sorg eller et brud; en fordybelse i forhold til sin tro, eller måske ens fremtidige arbejdsliv, det handler om. En caminovan- dring er som en brainstorm, man efterføl- gende må forsøge at finde samling på.

Under min forårsvandring på en lille udvi- det udgave af den vidunderlige Camino de Manzanal slog det mig, at jeg så godt som ingen pilgrimme mødte, der vandrede Camino Francés på den traditionelle vis. Med det mener jeg i det store og hele pilgrimme, der i deres vandring til Santi- ago de Compostela har påbegyndt rejsen i Roncesvalles, St-Jean-Pied-de-Port eller måske noget endnu længere oppe i Frank- rig eller et helt andet land.

Nærmere reflekterede jeg ikke derover, førend jeg kom hjem, og det for alvor gik op for mig, at mit møde med andre pilgrim- me denne gang havde ændret sig i forhold til tidligere. Det forekom mig klart, at et stigende antal tog udgangspunkt i et sted på Camino Francés, hvorfra de mente at kunne nå til Santiago de Compostela på den tid, de nu engang havde til rådighed.

Andre mere erfarne syntes bare at skulle gå en strækning nogle uger for ligesom at få deres årlige skud Camino Francés. Nogle havde end ikke Santiago som mål

(hvilket jeg så altså heller ikke selv havde, da Camino de Manzanal slutter i Ponfer- rada). Mange gik også vandringen i etaper på f.eks. to uger om året. Nogle over- nattede konsekvent i enkelt- eller dob- beltværelser på hoteller og fashionable Bed&Breakfast. Nogle cyklede (enkelte endog på e-bikes), mens andre fik trans- portfirmaer til at sørge for deres bagages fremkomst.

Én fortalte mig, hun primært gik efter de albergues, der havde swimmingpools. For andre igen var det blot et spørgsmål om at komme igennem Caminoen hurtigst muligt. Yderligere andre så ikke så nøje på, om de skulle blaffe, tage tog, bus eller taxi noget af vejen. Hvis det nu regnede; de var blevet trætte eller måske skulle igennem et kedeligt område. For de fleste gjaldt det desuden, at de ikke tog sig tid til at besøge kirker eller bare tage sig små pauser til en lille meditation i ny og næ. Min konklusion blev, at det for rigtigt mange gælder, at Caminoen er blevet en oplevelsesrute i stedet for den oprindelige, baseret på et religiøst fundament.

Nogle siger, det blot er et tegn på, at Caminoen udvikler sig og følger med ti- den. Det har den jo altid gjort. Mere eller mindre. Min oplevelse af den traditionelle Camino som primært værende en indre vandring er jo heller ikke en, der har ek- sisteret, siden Paio i begyndelsen af det 9. århundrede fik øje på en stærkt lysende stjerne over Librédon-skoven og omtrent

faldt over de tre sarkofager med Atanasio, Teodoro og Skt. Jakob.

Den første pilgrim, Alfonso II, der besøgte gravene, foretog endog rejsen til hest. Og i det efterfølgende århundrede har der efter alt at dømme stort set ikke været andre end indbyggere fra Galicien og León, der har besøgt relikvierne. De første udenlandske pilgrimme, der er dokumenteret at have besøgt Santiago, viste sig i 950, hvor en fransk abbed, Gotescales de Le Puy, og et følge af troende fra Aquitania foretog rejsen fra den franske side af Pyrenæerne og tværs igennem Den Iberiske Halvø.

Først i det 11. århundrede begyndte der for alvor at strømme pilgrimme til Compostela, som byen efter alt at dømme hed dengang, og massevandringen måtte endog vente til det 12. og ikke mindst det 13. århundrede, hvor den fortsat lille by med ca. 6.000 indbyggere i de hellige år måtte tage imod op til 1 million pilgrimme. Dengang måtte man tage til takke med noget mere kummerlige overnatningsforhold end selv de ringeste albergues kan tilbyde i dag. Man kunne heller ikke gå Caminoen i etaper. Tværtimod måtte man ikke bare gå hele vejen fra sit hjem, men også hele vejen tilbage igen efter at have besøgt Santiago. Til gengæld kunne man begge veje få sin bagage fragtet; man kunne ride på hest eller muldyr; og man kunne endog få en anden til at vandre Caminoen for sig. Om man altså havde likvide midler dertil. Men kirken slog fast, at den rette måde var at gå.

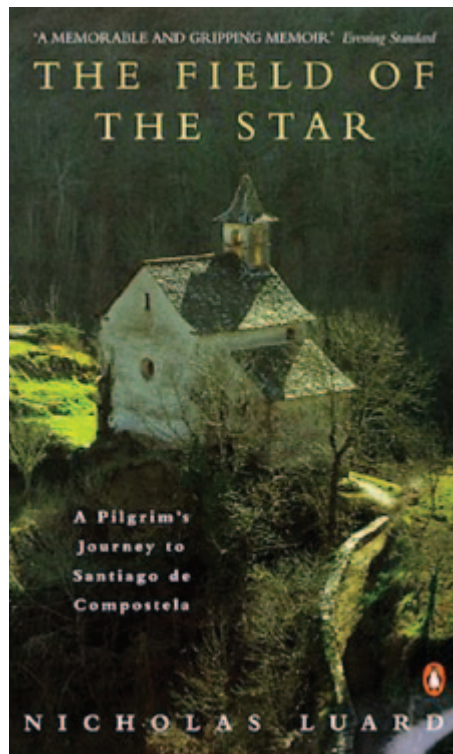
Med mindre, man blev alvorligt syg og af kirken blev vurderet til ikke at kunne foretage resten af rejsen til Santiago de Compostela i levende live. I så fald kunne

man i nogle få udvalgte Iglesia de Santiago-kirker på ruten få lov til at gå gennem en særlig Puerto del Perdon (Tilgivelsens Port) og få sine synder tilgivet uden at skulle til Santiago. Sådanne kirker var bl.a. at finde i Bembibre og Villafranca del Bierzo.

Men som kirken og samfundet har ændret sig siden dengang, har Caminoen det også. Og selvfølgelig handler det i dag ikke om, hvor langt man vandrer; hvor meget man bærer på, eller hvor man overnatter. Lidt på samme måde, som det tidligere for syge var muligt at kunne gå gennem Puerto del Perdon, er det i dag også ok at få transporteret sin bagage. Hvis man f.eks. har en dårlig ryg, så man ikke er i stand til at bære sin rygsæk. Eller gå Caminoen i etaper, hvis man f.eks. har et arbejde at skulle passe (hvilket måske endog ville kunne få en genopstanden Luther til at acceptere en caminovandring!). Nu har disse forhold vel at mærke intet at gøre med det at få et Compostela som bevis på sin vandring. Hertil kræves blot, man har gået de sidste 100 km.

For, når alt kommer til alt, er det jo ikke den fysiske vandring, det handler om, når man går sin Camino. I middelalderen handlede det frem for alt bare om at komme til Santiago og bede apostlen om at gå i forbøn for sig. Enten som en ren bodsgang eller for at få tilgivelse for sine synder. I moderne tid har det mere handlet om – medmindre man ser det som en sportspræstation, en ren oplevelsesfærd eller bare strengt katolsk på det – om den indre rejse frem mod målet i Santiago. Men en virkelig indre vandring kræver sin tid. Mere end blot *'a walk in the park'*. Måske er det derfor, den traditionelle vandring på Camino Francés går sine 817 km ...

Baggrunden for denne artikel er også, at jeg efter min hjemkomst har læst endnu en bog om en caminovandring. En caminovandring langt fra den traditionelle caminovandring. Det er en bog, der udkom tilbage i 1998 og beskriver en vandring fra Le Puy til Santiago over seks etaper fra 1992-96. Den nu afdøde forfatter, Nicholas Luard, var skotsk, men har også boet i England, Wales, Afrika, Spanien og Frankrig. Bogen hedder *'The Field of the Star'* og hentyder selvfølgelig til Caminoen. Til trods for omfattende fejlagtige (i særlig grad de historiske) oplysninger, er den rent sprogligt en fryd at læse. Den er enormt velskrevet, på sin egen måde underholdende, men frem for alt åbenhjertig og personlig i en grad, så det på det nærmeste forekommer at være en blotlægning af forfatterens allerinderste.

Den gør ondt at læse. Meget ondt. For langt mere end en Caminobeskrivelse er det historien om en dybfølt kærlighedserklæring til hans 29-årige datter, og en oplevelse af sit svigt i form af et omfattende fravær over for hende i hendes barndom. Den dårlige samvittighed over ikke at have været den far, han oplever at burde have været, er konstant at læse mellem linjerne i hans breve til hende. Store dele af bogen er hendes livsskildring i hans øjne gennem disse breve. Fortællingen tager sin begyndelse med første etape af hans Caminovandring året efter, hun er blevet konstateret HIV-positiv, hvilket i sig selv på dette tidspunkt var en dødsdom.

Hendes liv får en ende i 1995 som følge af en AIDS-relateret tumor, inden faderen drager afsted på den næstsidste etape af sin Camino. Rystet af sorg kan han ikke koncentrere sig om at få pakket og ender med i modsætning til de tidligere etaper at tage af sted i et par almindelige sko ude af stand til at kunne tage vare på sig selv. Hans fødder er til sidst én stor blodig masse, og han må afslutte denne etape før tid. Bogen er tydeligvis skrevet på baggrund af noter fra vandringerne, men først endeligt skrevet efter afslutningen af sidste etape. Som jeg skrev i min indledning til denne artikel, samler tankerne sig ofte først, når vandringen er overstået.

Som nævnt har Luard ikke vandret en traditionel Camino. Slet ikke. Ud over de forskellige etaper er han, der er en fordomsfuld Brite med stort B, heller ikke bange for at leve det gode liv på Caminoen. Med god mad og mere eller mindre luksuriøse overnatningssteder (om end han også overnatter på enkelte albergues), og han blaffer gerne lige så vel, som han tager bus og taxi. Sidste etape med

mål i Santiago går helt op i hat og briller for ham, og forekommer at være udtryk for hans følelsesmæssige tilstand på dette tidspunkt. Han magter ikke at kunne koncentrere sig meget om hverken vandring eller sine medvandrere, der siden første etape har været hans søster og dennes veninde, og retter i stedet sit fokus på kulturelle sights.

Ved bogudgivelsen i 1998 var Luard blot 60 år. Han besluttede på dette tidspunkt at trække sig tilbage fra det offentlige rum, og bogen blev den sidste af hans mange bøger. To år senere fik han konstateret kræft i leveren og fik en transplantation heraf. Men kræften spredte sig, og i 2004 døde han. Hans kone, der også siden har skrevet en bog om de sidste dage med samme datter, har siden udtalt, at hendes ægtefælle aldrig kom sig over datterens død og sin dårlige samvittighed ift. hende.

Ikke desto mindre er det en fantastisk stærk beskrivelse, der sætter sig mærkbare spor i sin læser. Desværre er bogen ikke oversat til dansk, men kan findes på engelsk. Den følgende beskrivelse af pilgrimslivet på alberguerne – og oplevelsen med Eduardo – er mine egne nødtørftige oversættelser:

”Det meste af ugen indlogerede vi os på pilgrimsrefugier. Selvom jeg endnu ikke har været indsat i et fængsel eller sovet ude i Calcutta eller Rangoons gadeslum, lærte pilgrimsfærden mig, hvad det vil sige at bo i en tredjeverdens shanty town. Det er et mareridt.

Der er undtagelser, men de fleste refugier er ikke andet end simple skure. Stabet indeni dem er der trange rækker af jernsenge. Passagerne imellem dem er sådan ca.

45 cm i bredden. Selv nogle så tynde som mig må vende sig og knibe sig sidelæns ned igennem for at kunne komme frem. Sengene er fulde af angerfulde og overvægtige tyskere og belgiere. De har alle beskidt undertøj, dårlig ånde og fordøjelsesproblemer. De skyller deres intime beklædningsstykker og hænger dem dryppende og dampende til tørre. Så drejer og vender de sig hele natten på knirkende og rustne sengefjedre, idet de triumferende slipper deres tarmlufte løs i små eksplosioner som artilleriild.

Den næste nat i Estella kom jeg til at sove med bruntribede underbukser flagrende over mit ansigt, ildelugtende dampe kondenserende på min hud og tyske prutter i mine næsebor. Klokken tre klatrede fyren i køjen oven over ned forbi mig for at komme ud til en tissetår. Det var en skaldet, 120 kg tung bayersk mand med massive muskler. En tidligere fængselsvagt og deltager på det tyske, olympiske vandpoloteam, der halvvejs gennem sit liv pludseligt havde besluttet sig for at blive munk. På vej tilbage op i sin køje tog han fejl af, hvor han trådte. Han placerede sin hæl på min lyske og hejste sig med afsæt heri op i sin køje. Med over 250 pounds ben i løs vægt presset ned i et af mine mest følsomme, personlige områder vred jeg mig som en ål og skreg som en banshee (en kvindelig ånd i den irske mytologi, forfatterens bemærkning).

’*Bitte, mein Freund*’, sagde han sagte. ‘*There are people here who wish to sleep.*’

Han udstødte et afsluttende fnys og aflagde et bebrejdende tryk på mine testikler, hvorefter han lod sig falde ned som en strandet hval i sin køje over mig.”

Til trods for denne indstilling lærte Luard alligevel en række smukke udtryk for den helt særlige Caminokærlighed at kende. Mest udtalt i form af sit møde på Vejen med en forvirret 26-årig spansk pilgrim, Eduardo, der konstant til Luards store fortrydelse kaldte ham Don Nicholas. *'Just call me Nicholas,'* sagde han gang på gang. *'Si, señor!':*

”Der var en dejlig, ungdommelig lystighed over ham,” skriver Luard og tilføjede hertil, manden også besad: ”... en naturlig høflighed, der viste sig i hans bekymring for mine blodstænkte fødder og en intellektuel nysgerrighed i hans vedvarende, uhammede spørgsmål – om livet, den menneskelige seksualitets natur, historien, bøger, idéer og internationale relationer. Desuden besad han en enorm tålmodighed, som sammen med den egenskab at være blid, muligvis er den største af alle menneskelige gaver.

Den dag snublede jeg og kæmpede med mig selv konstant. Eduardo derimod var frisk, parat til at springe og løbe, præcis som jeg havde været det i min nu fjerne fortid i Auvergues bjerge. Men han holdt sig selv tilbage. Han ventede på mig. Han gjorde sig selv tilgængelig for mig. En marker til sårene i min ånd og blodet i mine sko. Det var instinktive handlinger – af generøsitet og venlighed – fra hans side. De skar direkte gennem et par generationer fra én fremmed til en anden.

De hørte til pilgrimsfærden.

Et stærkt udtryk herfor var en senere hændelse. Eduardo var her gået (foran mig) og nået op til resten af gruppen. Den gamle pilgrimsvej lå langs den metalliserede hovedvej. Omvejen, anbefalet af den spanske turistorganisation, løb tæt derpå.

Men bortset fra, at det var den oprindelige rute, var den mere lige asfaltbelægning på den gamle rute også blidere mod mine vabler end den ujævne, stenede sti gennem bakkerne og skovene, de andre foretrak. Vi endte dog alle med at mødes ved dagens destination i den lille befæstede by, Viana.

På min vandring langs hovedvejen blev jeg som regel anerkendt som pilgrim af de biler og lastvogne, der kom imod mig. De så min stav og rygsæk. De vidste, det var vejen til Santiago og kørte ind mod midten af kørebanen for at køre sikkert forbi mig og hilse på mig ved at tude i hornet eller blinke med lygterne. Men nu og da var der køretøjer, der ikke tog den mindste notits af mig. De gav mig ingen plads, og jeg måtte springe i sikkerhed ud i grøfteskanten. For dem var jeg værdiløs, bare en omvandrende vagabond.

På det tidspunkt, hvor jeg ankom til Viana, var jeg begyndt at indse, jeg manglede et eller andet. Og jeg vidste egentlig også godt, hvad det var: jeg bar ikke på den muslingeskal, der symboliserende den sande pilgrim. Havde jeg haft en sådan hængende omkring min hals, ville jeg nok fortsat være blevet udfordret af hedninge og barbarer, men jeg var ret sikker på, at selv den mest skråsikre motorbølle af en ateist hellere ville have foretaget et sving uden om mig end have udfordret den åbenlyse talisman i vejkanterne, jeg var.

Cuadrillaen, damerne og Eduardo, hvilede sig på jorden i skyggen af nogle træer i klostrets gård i Viana, da jeg haltende kom op til dem. Jeg tilbød dem resterne af, hvad jeg havde fået købt mig undervejs: kirsebær, figner og noget vindtørret bjergskinke. Så krængede jeg rygsækken af min ryg og faldt ned ved siden af dem.

‘Hvordan gik det?’ spurgte Priscilla.

Jeg fortalte hende det. Jeg sagde, at hvis jeg igen skulle gå langs en hovedvej, ville jeg være nødt til at have en muslingeskal hængende på mit bryst. Eduardo talte en lille smule engelsk, men ikke nok til at kunne forstå, hvad jeg sagde. Han spurgte, hvad der var sket, og jeg forklarede ham det på spansk.

Imens de andre fortsatte med at spise frugten og min jamón, trak Eduardo sig tilbage til skyggen under et andet træ lidt borte. En eftermiddagsvind havde rejst sig, og han stod der, eftertænksom og med rynket pande, mens træets små grene bevægede sig omkring ham. Så kom han tilbage til os andre.

‘Don Nicholas ...’

‘Nicholas,’ afskar jeg ham straks. Jeg var udmattet, og blodet i mine sko var begyndt at størkne og skille sig fra mine fødder, når jeg bevægede mig. ‘Du ved, kun Nicholas ...’

‘Si, señor,’ smilede han. ‘Du er en sand pilgrim. Jeg vil gerne give dig denne.’

Fra sin hals i en snor af vævet bast hang en muslingeskal. Elfenbenshvid og med striber i brændt orange på skallens naturligt aftegnede linjer. Det var det første, jeg havde lagt mærke til hos ham, da vi mødte hinanden. Den var enkel og smuk, kraftig og strålende og ikke mindst det sande vidnesbyrd om Santiago: både bolig og lægivende for Kristus’ discipel på afslutningen af hans havvandring. Men det var blot en skal.

‘Jeg bar den på mig under min første pilgrimsfærd,’ fortsatte Eduardo. ‘Nu tilhører den dig.’

Han fjernede den fra sin hals og rakte den frem imod mig.

Jeg rejste mig stift op. Jeg protesterede. Jeg nægtede at acceptere hans gave. Jeg sagde, den var hans, og det var ham, der havde gjort sig fortjent til den. Jeg forbandede ham for hans blotte forsøg på at gøre en gave ud af den. Jeg vendte mig vredt fra ham og humpede over i skyggen under et andet træ. Her ventede jeg et øjeblik. Det var et ritual. Men det var et essentielt et af slagsen, afkrævet af den graciøse formalitet underlagt castilliansk socialt samvær. Så vendte jeg tilbage til ham og kyssede ham, mens vi begge græd.

‘Til dig og din datter,’ sagde han.

Eduardos gave var sjælden og ganske ekstraordinær. Det mest værdifulde, han kunne give fra sig. Det var ikke noget, man bare kunne acceptere let og ligetil. Dens skinbarlige betydning betød, at den skulle fornægtes og afvises. Det var ikke en høflighedsgave, jeg var blevet tilbudt. Jeg, en fremmed, havde modtaget en del af en mands hjerte.

Som digteren, W B Yeats, har påpeget det: hjerter modtager man ikke som gaver. De skal fortjenest.

Eduardo hængte skallen omkring min hals.

'Travel safely, Don Nicholas,' sagde han.

Vi andre spiste færdigt, imens Eduardo iførte sig sin rygsæk for at begive sig bort i eftermiddagens sollys. Vi løftede vores hænder til farvel.

'Jeg tror, du har ændret den unge mands liv,' sagde Hilary.

'Til pokker med det.,' svarede jeg. 'Det ser mere ud til, han har ændret mit.'

Den nat sov jeg mig med skallen under min hovedpude."

Det var Luards møde med Caminoånden i sin reneste form. Han ser dog ikke, hvor stor oplevelsen vitterlig må have været for Eduardo, som Hilary bemærkede det. Nok endnu større end sin egen, og han når heller aldrig til at kunne give kærligheden fra sig igen. Det magter han ikke. Dertil er hans sorg endnu ikke forløst og bliver ifølge hans kones udsagn det så heller ikke i hans alt for korte liv efter Caminoen. Måske kunne den være blevet det, om han havde fulgt den traditionelle Camino og havde givet mere plads til sig selv. Hvem ved?

Vi går hver vores egne Caminoer. Selvfølgelig kan man gøre sig sine undtagelser enten af den ene eller anden art. Vi er vel alle sammen mennesker. Vi går hver især efter, hvordan vores forhold tillader det. Sådan er det. Men det er min frygt, at

de enkelte caminovandrerers fravalg af for mange af Caminoens traditionelle forhold vil kunne udhule den åndelige del på Camino Francés. Der bliver ikke plads og tid nok tilbage til at komme ind i Caminoånden. Fordi det tager tid at slippe hverdagsscenarierne derhjemme og overgive sig til Caminoen. Og bliver f.eks. oplevelseslysten den dominerende, og kirkerne blot nogle kønne bygninger; tiltager det mere luksuriøse, og forsvinder sovesalene på alberguerne, fordi man ikke kan acceptere lidt prutten og snorken; vandrer man blot i etaper; fravælger man industriområder og de regnfulde dage; tager man i højere grad taxier og tog, frygter jeg alt andet lige, at Caminoen blot bliver indskrænket til en hyggelig vandretur. Et kompromis, hvis det er fordi, man ikke magter det eller ikke kan klare det ift. sit daglige arbejde, er ok, men kompromisser, fordi man ikke har lyst, eller det ikke passer ind i ens oplevelsesbehov, har intet med en Caminovandring at gøre. Caminovandringen handler – som jeg ser det – om at forsøge at gøre sig fri for så meget unødvendigt som muligt i vores møde med os selv på vores ensomme vandring i en vekselvirkning med mødet med andre pilgrimme, når vandredagen er til ende. Og i tilgift være taknemmelig for, at vi blot har muligheden herfor. Så er der mulighed for at finde plads til en oplevelse, som Eduardo gav Nicholas. Og så kan vi fortsætte med at opleve den helt specielle magiske ånd og kærlighed, der er at finde på Camino Francés.

Så kan du kun gå 14 dage eller tre uger, kan du måske overveje at gå en af de kortere caminoer: Portugues, Primitivo, Manzanal eller San Salvador. Og hvis du blot har tænkt dig at gå Caminoen som en ferie, måske at gå en helt anden vandring.

Eller være åben for, at en vandring på Caminoen er en ferie, der kan ændre dig.

Men jeg er ikke hellig. Jeg har også af og til tilvalgt luksus. Jeg har også taget en bus, fordi jeg havde skinnebetsbetændelse. Det bør der også være plads til. Og min første Camino gik jeg, som den novice jeg var, med det naive håb at få mig en skøn oplevelse. Men langsomt opdagede jeg, ved at tage imod Caminoens fællesskab og kærlighed, at Caminoen er meget større end som så. Og endnu langsommere gik det op for mig, at den stør-

ste glæde er at kunne give den kærlighed, der rammer en overalt, videre til andre. Men i bund og grund kan man, når det kommer til stykket, gå sin Camino, som man vil. Ifølge den gamle overlevering om den aquitanske prins Guilléns' drab på sin søster, Felicia, i Navarra, er der faktisk kun én ting, man ikke må gøre på Caminoen: Man må ikke slå kærligheden ihjel. Underforstået, man må ikke hindre andre personer i at udføre kærligheds-gerninger.

Buen Camino!

FOTOKONKURRENCE

I forbindelse med foreningens 25-års jubilæum arrangerer vi en fotokonkurrence med pilgrimsfotos. Du opfordres derfor til at fremsende et mindre antal gode fotos med vandring og/eller Camino som tema til foreningen. De ti bedste vil blive opsat og udstillet i forbindelse med jubilæumsaktiviteterne.

1., 2. og 3. pladsen vinder værdifulde præmier!

Fotos skal sendes digitalt og ikke under 1 MB i filstørrelse, og de må selvfølgelig ikke være downloadet fra internettet! Mht. motiv, vær kritisk! Du kan med fordel spørge venner, om de synes billedet er godt, før du sender det ind :-)

Ved indsendelse af fotos til konkurrencen accepterer du, at dine fotos bliver anvendt i hhv. foreningens jubilæumsbog og i Pilgrimmen og ved markedsføring af begge dele.

Dommerpanelet består af bestyrelsen i Foreningen af Danske Santiagopilgrimme og foto- grafiker Peter Glunz. Du skal være medlem af foreningen for at deltage.

Vi skal modtage dine fotos senest den 30. august 2024 på mail:

redaktionen@santiagopilgrimme.dk

Camino – Livskrisens medicin og vejen

”Det handler ikke udelukkende om selve vandringen, men i større grad om alt det andet, du er ved at opdage”.

Mød Hristina. En Camino-elsker, coach, Camino-guide, forfatter af Camino Coaching Journal og ejer af bloggen www.caminodesantiago.dk

af Hristina Jensen

Sådan fortæller Hristina om sig selv: ”Jeg betragter mig selv som en eventyrer, der tackler livsforandringer, håndterer modgang og inspirerer andre. Mit job er ikke at overbevise andre om at ændre deres måde at tænke og leve på. Mit job er at holde spejlet for dem og være invitationen til, at de omfavner livet med mindre frygt og et mere åbent hjerte.”

Sort bælte i livsforandringer og nye begyndelser

I en alder af 45 år har Hristina det sorte bælte i livsforandringer og nye begyndelser. I en meget tidlig alder mistede hun sin far, og frygten for at miste, samt følelsen af savn og længsel, efterlod et dybt spor i alle aspekter af hendes liv: relationerne, selvopfattelsen og hverdagslivet. I forsøget på at udfylde det tomme rum, jagtede hun som 24-årig igen den næste udfordring, men denne gang drevet af følelsen af “ikke at høre til” og behovet for at “finde sin plads”. Hun efterlod alt i sit hjemland (Bulgarien) og startede sit liv på ny i Danmark. Et år efter flyttede hun til Spanien, og blot 10 måneder senere var hun tilbage til Danmark for så at blive.

Livsforandringer og mange nye begyndelser blev hendes speciale, som hun i mange år tacklede med succes ind til den dag, hun endnu en gang stod i en livskrise og blev konfronteret med sin største frygt (at miste). Denne gang var det frygten for at miste sin ægtefælle, og en pludselig skilsmisse, der forandrede hendes liv var starten på endnu en ny begyndelse. Og her opdager hun Caminoens magi.

Vejen “hjem” til mig selv

Jeg var fyldt op, træt af at være stærk og skulle klare hele verden, handle, være ”oppe i mit hoved” og alt alt for lidt ”i mit

hjerter". Følelserne raslede inden i mig og tårerne pressede på — med og uden grund. Sorg, indre smerte og fortvivlelse var blot nogle af de følelser, som havde hobet sig op i mig igennem det sidste år. Og nu var det nok!

I maj 2023 tog jeg på min første Camino. Dengang vidste jeg meget lidt om Caminoen. Jeg havde hørt om dens religiøse betydning, men for mig handlede det om noget helt andet. *"Hvorfor vil du gå Caminoen?"*, spurgte mange mig. *"Jeg ved det ikke helt"* — svarede jeg. *"Jeg ved bare, at jeg har brug for at heale mit hjerte, skabe et rum for mig selv, hvor jeg kan trække vejret og reflektere uforstyrret. Jeg har brug for at finde ro inde i mig selv, se nærmere på mit liv og mærke mig selv. Jeg har brug for at finde "hjem" til mig selv."*

Alle disse svar fik mig til at tænke — hvilke svar ønskede jeg egentlig at få? Det vidste jeg ikke helt, men det var dét, jeg ville finde ud af. En ting var jeg dog ikke i tvivl om. Hvis jeg gav mig selv lov til at være åben, nysgerrig og "vågen" på rejsen, så ville jeg få præcis dét, som jeg var klar til at modtage.

Camino – en indre rejse og sjælens medicin

For mig handler det om at give sig selv lov til at åbne sit hjerte, være sårbar, se på sine egne skygger og forblive mindful, så man kan komme hjem til sig selv!

"Vejen" sætter ting i perspektiv. Den skaber de perfekte rammer for fordybelse og på en magisk og uforklarlig måde "taler" vejen til én. Den præsenterer dig for ting og oplevelser, og den tester dig. At gå de mange kilometer i skønne omgivelser, eucalyptus-duft og det at være omgivet af naturens skøn-

hed, skærper dine sanser. Den sætter dig i en form for meditativ tilstand uden direkte at være det. Den får dig til at opfange ting, der kan lede dig til dine svar. Den får følelserne til at komme oppe på overfladen – mere end de plejer.

Caminoen viste sig at være min livskrisemedicin og vejen "hjem" til mig selv og min sandhed. Ligesom mange andre troede jeg også, at Caminoen udelukkende handlede om selve vandringen. Men sandheden er, at det i større grad handler om alt det andet, som du opdager på rejsen. I dag tror jeg på, at Camino-rejsen er menneskers, ofte ubevidste, behov for at forene kroppen med sjælen.

Post-Camino

Rejsen stopper ikke ved Santiago. Den fortsætter – også når du kommer hjem. Den bringer spørgsmål om selvet og vores eksistens, som kan virke overvældende og nogle gange svært at bearbejde selv.

En god bekendt sagde en dag til mig: *"Dét, der afholder mig fra sådan en rejse, er frygten for at 'falde fra hinanden' og manglen på nogen, der kan 'samle mig op'."*

Lige da jeg var kommet hjem fra min tur, vidste jeg præcis, hvad han talte om. I lang tid efter min hjemkomst gik der ikke en dag, uden at jeg reflekterede over alle de tanker, følelser og indsigter, jeg fik på selve turen. Behovet for at bearbejde alt dét og at reflektere over tingene, så det ikke blot blev til endnu et godt rejseminde, voksede og voksede. Det var tid til at gribe mig selv – endnu en gang.

Men hvem griber og støtter DIG på din indre rejse?

Camino Coaching Journal

I dag deler jeg coaching-værktøjer, der kan støtte Camino-rejsende på deres indre rejse, og som kan hjælpe dem med at skabe klarhed og bearbejde de tanker og følelser, der kommer både under og efter Camino-turen. Mit ønske om at give mine erfaringer videre til alle dem, som er på en indre rejse, udvikle sig til et værktøj, som tilbyder præcis dét.

Camino Coaching Journal er den første og den eneste Camino-bog på markedet, som fokuserer på dig og dine oplevelser. Den er ikke en terapeutisk bog, men et coaching-værktøj og en indre vejviser til Camino-rejsende, som hjælper med at forstå og bearbejde tanker og følelser og dermed åbne op for en rejse fyldt med autentiske og dybdegående oplevelser.

Camino er jeg ikke færdig med

Man plejer at sige: "Gør mere af det, der gør dig glad"! Og det gjorde vandringer

på Caminoen mig. Inden jeg så mig om, vandrede jeg til "Verdens Ende" - fra Santiago til Finisterre og videre til Muxia. Men rejsen stopper ikke her. Magien på Caminoen kan jeg ikke få nok af. Til juni 2024 står rygsækken og vandrestøvlerne klar, og sammen med en gruppe af 16 andre eventyrlystne sjæle, oplever vi magien på Caminoen endnu en gang. Buen Camino!

Tanker til året – en refleksionsbog til at begynde dagen med

Forskellige forfattere - Forlaget Eksistensen

anmeldt af Rikke Ærtebjerg

Bogen har bidrag fra 36 forfattere, der hver har fået 10-11 dage til at udfolde sig, og de har skrevet anekdoter, historier, digte og salmer, om botanik, bøger og barndoms minder, om tekster og mennesker i Biblen og hverdag og højtide, for at give mulighed for at berige hver dag i året.

Forordet foreslår, at man kan bruge bogen ved morgenbordet, eller ved dagens ende. Bogens tekster vil fungere godt som højtlesning, og hurtige nedslag uden at læse hele bogen (den er på næsten 400 sider)

Den giver eksempler som 'Overskudsagen' af Gudmund Rask Pedersen, sognepræst i Horsens, om den 29. februar.

Teksten den 29. maj handler om pilgrimsordet 'Enkelthed', og Lotte Lyngby, sognepræst og forfatter, taler om enkelthed som noget af det bedste ved at være på vandring.

Den 19. august taler biskop Peter Birch om, hvor stor magt ord har.

Thomas Høg Nørager, der er sognepræst på Nørrebro med en master i sjælesorg, giver den 21. oktober sin opmærksomhed til Nørrebros Runddel.

Den 24. december får medmenne-skeligheden som en spontan mulighed nogle ord med på vejen af Heiner Lützen Ank, cand. theol og journalist.

En bog, der kan være med til at sætte nogle tanker i gang om mange forskellige emner, og har man tid og plads, kunne den være midlet til at indføre lidt mindfulness i tilværelsen ved at læse dagens tekst, enten som morgen-ritual eller godnatlæsning

Paulus Trip

Forfatter: Poul Joachim Stender
Forlaget Eksistensen

Poul Joachim Stender er sognepræst, madnørd og stor kender af græsk kultur, historie, samfundsforhold mm. Det er tydeligt i bogen, at der ligger en stor viden bag guiden til en rejse i Paulus fodspor i Grækenland for næsten 2.000 år siden. Der er desuden mange fotos, som illustrerer det, der beskrives.

Rejseguiden er meget velskrevet med et flydende sprog. Bogens afsnit er delt op i en beskrivelse af et område/egn, tip til Paulus, bibellæsning, fordybelse samt en del om madkulturen i Grækenland.

Guiden sammenbinder den græske kultur, som er vores kulturs vugge, Paulus' rejser og nutiden (læs: vores rejser). Selvom guiden er en beskrivelse af en rejse i Paulus spor, så er den stadig til stor inspiration, hvis man har lyst til at rejse rundt på fastlandet i Grækenland. Jeg synes at især de gode beskrivelser af de gamle fortællinger, f.eks. Homers Iliaden, græske guder og Paulus ophold, ville være spændende elementer til en rejse rundt i Grækenland.

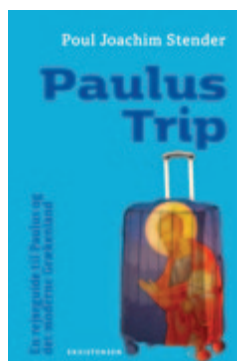
Nogle tænker måske, at det kunne være lidt tungt at rejse i Paulus fodspor, men guiden er på det punkt både udfordrende og spændende. Det er stadig muligt at besøge en del af de steder, hvor Paulus opholdt sig, f.eks. Athen (med talen ved mindet for en ukendt gud, lige udenfor Akropolis), Thessaloniki og Korinth. Det meget spændende område Meteora med de mange klostre og hvor der er mange vandremuligheder (jeg har selv vandret i området).

anmeldt af Hanna Vestenaa

Guiden udfordrer også i forhold til at prøve nye sider af det græske køkken. Glem alt om turistcaféer og læs i stedet om al den spændende mad, man kan smage i Grækenland.

Jeg kan på det varmeste anbefale guiden Paulus Trip til en vandre-/turisttur til Grækenland. Jeg ville selv meget gerne have haft denne bog med, da jeg for nogle år siden sammen med min mand rejste rundt på det græske fastland i en måned. Denne guide er langt bedre end de guidebøger, som vi brugte på vores tur. Det er nemt at plukke afsnit ud, som man vil bruge.

Poul Joachim Stender skriver således i sit forord til bogen: Paulus siger: *"Lad jer forvandle. Vi får ofte at vide, at vi er gode nok på bunden. Er vi det? Vi må hele tiden bestræbe os på at blive bedre og dybere og klogere mennesker. Spørgsmålet er derfor: Hvorfor skal vi tage til Grækenland og følge Paulus' fodspor? Det skal vi for at lade os forvandle..."*

På pilgrimsfærd

Forfatter: Martin Wangsgaard Jürgensen

Forlag: Århus Universitetsforlag

anmeldt af Henrik Tarp

Enhver der har været på vandring ad pilgrimsveje, det være sig i Danmark eller udlandet, bør læse denne bog. Den giver på en historisk og pædagogisk måde indsigt i pilgrimsvandringen og valfartens historie.

Martin Wangsgaard Jürgensen tager udgangspunkt i Danmark med dronning Margretes gavebrev af 8. december 1411, hvor hun donerer penge til, at pilgrimme kan rejse ud og bede for hende ved mange af de kendte pilgrimsmål på den tid i Europa, også Santiago de Compostela. I bogen kommer forfatteren vidt omkring, og behandler pilgrimmens intentioner med at vandre, hvilke steder de ville besøge, hvad der tiltrak pilgrimmen og hvorfor nogle mål var mere betydningsfulde end andre. Du får forklaring på bodsrejser, mirakler, aflad og meget andet. Bogen slutter med de nye "pilgrimsveje" i Danmark, som får en lidt nedtonet, men forståelig medfart.

Martin Wangsgaard Jürgensen skriver til sidst i bogen:

"Det er vanskeligt at se specifikt evangeliske eller katolske elementer i den måde, vandringerne udfoldes på. Snarere fremstår de som en ny spiritualitet, kendetegnet ved hele den postmoderne, individuelt definerede horisont".

Og det må jeg som pilgrim give ham ret i.

Billeder...

Send dine bedste pilgrimbilleder
til brug i Pilgrimmen og på hjemmesiden
...ikke under 1 MB!

via e-mail til redaktionen@santiagopilgrimme.dk

Turen går til Danmarks smukkeste vandrерuter

Forfatter: Gunhild Riske

Forlag: Politikens forlag

anmeldt af Rikke Ærtebjerg

Bogen beskriver 33 ruter fordelt på 29 lokationer i hele Danmark. Forfatteren skriver, at ruterne er valgt efter skønhedsværdi, geografi og interessante naturfænomener, og beskrivelserne dykker ned i landskaber og kulturattraktioner, man møder på vejen. Der er først nogle afsnit, som forfatteren kalder 'Bag om vandring i Danmark', hvor hun går i dybden med emner som *Befolkning og samfund*, *Kunst og kultur*, *Mad og drikke*, *Historie og Natur og geografi*.

Vandringerne er fordelt i et afsnit om vandrерuter i *Jylland*, et andet om vandrерuter på *Fyn*, *Langeland*, *Lolland og Møn*, og endelig et afsnit med vandrерuter på *Sjælland og Bornholm*. Turene første afsnit byder både på Bulbjerg og Lodbjerg, Rebild Bakker og Mols Bjerge og Læsø Klitplantage, som der også er en historie om i denne udgave af *Pilgrimmen*, Fyn kan prale med Svanninge Bakker, og jeg er selv blevet lun på at følge beskrivelsen af vandrigen i Vestskovene, der stort set ligger uden for min hoveddør.

Jeg var også meget begejstret for afsnittet *Historie*. Fordi det efter nederlaget til tyskerne i 1864 blev nødvendigt at opdyrke land som erstatning for det, vi havde mistet, blev hedeområder tilplantet og opdyrket, også med træer. I 1917 blev Danmarks første naturfredningslov vedtaget, og sikrede dermed befolkningen

adgang til de fleste kyster og færdselsret i naturen af hensyn til friluftslivet. Vandrebevægelsen startede sidst i 1800-tallet i Tyskland, og bredte sig i 1930-erne her til landet. Man kan betragte vandrestier som den første turismeinfrastruktur, og som en demokratisering af det at rejse – de fleste kan vandre.

Etablerede kræfter var urolige over vandrebevægelsen: '*For hvilket fordærv kunne det nu ikke medføre*', som en nordsjællandsk skovrider udtalte til aviserne.

Fordærv eller ej, det er en hyggelig lille bog, der i høj grad giver inspiration til vandringer i Danmark, og der vil også være inspiration til steder, du måske er på ferie eller weekend, hvis du trænger til at komme ud og gå. For det kan de fleste, og så må der gerne være noget pænt at kigge på.

25 ÅR

af Hanna Vestenaa

25 år, ja den er god nok, vores forening fejrer jubilæum den 9.-10. november 2024 i Slagelse.

Det hele startede på Sorø Akademi, da flere, som havde vandret på Caminoen i Spanien mente, at det måtte være noget for endnu flere danskere at prøve.

Vi er i bestyrelsen godt i gang med at arrangere en fest for at fejre jubilæet. Vi skal samles i Slagelse, og der vil ske en masse hen over de to dage. Vi skal høre om en mindre kendt Camino i Spanien, men også om den franske rute, som mange, mange pilgrimme vandrer på. Der bliver fællessang, festmiddag, vandringer, festtale osv. Og der kommer også et festskrift med foreningens historie.

Hvad er det så vi fejrer? Jo, at foreningen på mange måder er lykkedes.

Hele Den Danske Pilgrimsrute på over 1.000 km er afmærket fra nord til syd og øst til vest. Vores blad Pilgrimmen er nu sendt ud til medlemmerne i mere end 20 år og er til inspiration for mange.

Der er en hjemmeside, nyhedsbreve og en Facebookside, som benyttes flittigt. Der er muslingskaller ved flere kirker på Den Danske Pilgrimsrute og flere er på vej. Der arrangeres flerdages- og endagsvandringer, afholdes Camino Caféer og filmaftner, og der sælges pilgrimspas til mange pilgrimme, som skal på Caminoerne i Spanien.

Foreningen har et stigende samarbejde med foreninger i Spanien, Norden, Tyskland, ja ud over Europa.

Alt det er da værd at fejre, så kryds af i kalenderen og kom og vær med i fejringen!

Billedet er fra 2006 i Sorø...

ADRIA CAMINO FESTIVAL

'Camino – Fælles europæisk sti'

2. maj – 5. maj 2024 i Pula, Kroatien

Vi har fået en invitation. Vores kroatiske søsterorganisation, der ikke har lige så mange år på bagen som os, holder hvad de kalder

1. årlige ADRIA Camino Festival

der fejrer Camino de Santiago som en del af den europæiske kulturarv.

Denne begivenhed er åben for alle, der er interesseret i Caminoen, såvel som Camino-institutioner og organisationer. Begivenheden fokuserer på at præsentere Caminoen som kulturarv i hele Europa, og vil indeholde en udstilling om Camino-ruter over hele Europa, præsentationer, rundborstdiskussioner, interaktive pilgrims-workshops, et teaterstykke om Caminoen i Middelalderen, en guidet tur på Camino Croatia og europæisk premiere på filmen *'The Way, My Way'* (Vejen på min måde) af Bill Bennet.

Talerne inkluderer repræsentanter fra Europa-parlamentet, de europæiske Santiago-organisationer, Europarådet, FEAACS og andre Camino-institutioner og -organisationer fra hele Europa, heriblandt Foreningen af Danske Santiagopilgrimme.

Foreningen har fået en unik mulighed for at præsentere Den Danske Pilgrimsrute, der indebærer, at vi har en stand på udstillingen, hvor vi kan uddele materiale om foreningen og ruten, samt en 20-minutters præsentation for hele forsamlingen.

At udstille og holde foredrag er gratis, men vi kan donere et beløb efter eget valg til dækning af omkostningerne ved at holde festivalen.

For individuelle deltagere koster det 96 Euro (ca. 720 kr.), der inkluderer:

Adgang til festivalens præsentationer, workshops og udstillingsområde, såvel som gastronomiske workshops, billet til teaterforestillingen om middelalderens Camino, velkomstpøse med Camino-souvenirs, kaffepauser, tre måltider fra buffet (frokost og aftensmad), arrangeret vandretur med bustransfer, simultantolkning og billetter til filmpremieren på *'The Way, My Way'* af Bill Bennet.

Se mere og meld dig evt. til på Adria Camino Festival: <https://adriacaminofestival.com/>

Jubilæumsvandring 2024

af Jeanette Hounsgaard

Kom med på den historiske rute ned igennem Jylland, Danmarks pilgrimsrute nr. 1, hvor pilgrimme gennem mere end 1300 år har vandret mod Trondheim i nord og mod Santiago de Compostela, Rom og Jerusalem i syd.

I anledning af, at Foreningen af Danske Santiagopilgrimme i år markerer sit 25-års jubilæum, vil der fra den 17. til 21. august blive planlagt en række vandringer på Hærvejen med forskellige startsteder, fra Hirtshals, Viborg og Kollemorten (nord for Jelling).

Hver af vandringerne vil være på fem dage med fire overnatninger på herbergerne langs Hærvejen. Der vandes ca. 18 km i gennemsnit hver dag.

Vil du være med i et hyggeligt samvær, opleve nye landsdele, få naturoplevelser og se historiske seværdigheder undervejs,

f.eks. vandre langs stranden i Vendsyssel, besøge vandreklyften ved Rubjerg Knude fyr, Vikingeborgen Aggersborg, Viborg Domkirke, Kongernes Jelling, Vejle ådal, Bindeballe Købmandsgård, Frihedsbroen over Kongeåen m.fl. – så sæt kryds i kalenderen.

Når planlægningen af turene er færdig, lægges alle oplysninger om vandrestrækninger, priser og tilmelding ind på foreningens hjemmeside: www.santiagopilgrimme.dk. Der vil være begrænsede antal pladser, så derfor tilmelding ud fra princippet "først til mølle".

Seneste tilmelding 1. maj 2024

Supplerende oplysninger om vandringerne kan du få ved at skrive til:

Jeanette Hounsgaard, Middelfart, på mailen:

jhounsgaard@hotmail.com

Du kender sikkert allerede en eller flere af "Camino-ruterne" i Spanien.

Men kender du de danske vandreruter godt? Hvis ikke, så er der her gode vandretilbud til dig på Hærvejen!

Jubilæumsvandring 2024

se nærmere på side 99

